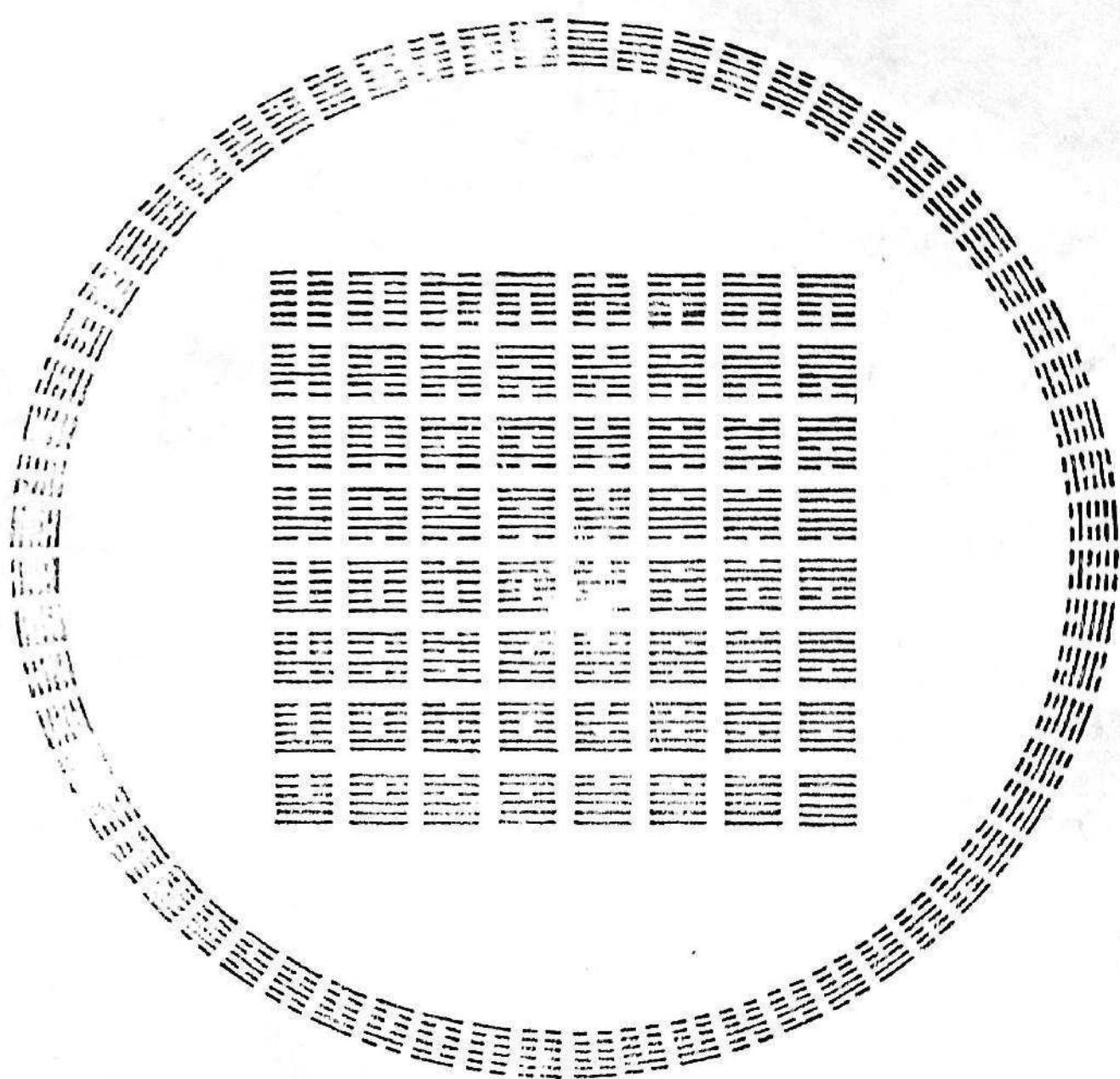

486

LÁZENSKÝ
HOST

1 / 86

ročník 10

O b s e h :

ZDRAVOVĚDA

T.Leggett: Osmdesát procent je dokonalost - přel.V.Faktor str.1
HISTORIE

J.Reyl - Konfese špiona Goliáše /výňatek/ 5-14
ŠTVANICE NA ROZUM

Již mnoho let - M.Schelinger	1
Pět ročních období - J.Koubek	72
Jak lovec nad terénem - M.Schelinger	2

INZERCE

Situovanost - J.Štogr 4

STÍŽNOSTI

Bona sera - M.Schelinger	2
Cas - M.Schelinger	3
P.A.Sorokin - Krize našeho věku /výňatek/	57-60

NÁBOŽENSTVÍ A VĚDA

C.Wilson - Záhady /přel.V.Faktor/	15-33
Cuang-c - Kniha III a IV /přel. V.Faktor/	33-40
R.Hittleman - Průvodce hledajícího - přel.S.Anděra	48-57
H.Dreyfus a P.Rabinow - Michel Foucault /přel.V.Faktor/	40-48

RECEPTY A NÁVODY

E.Benz - Zkouška ohněm /přel.V.Faktor/ 61-71

NALEHAVÁ SDĚLENÍ

72

Již mnoho let kouří muži své dýmky ...
a ženy kují své pikle
a slunce a mráčna, a noci a dni
soumraky a svítání a zase soumraky
babo radě a ty mlč
a hoří těch převelikých až ti tváře hoří
a hned zas jak blázen se směješ
jak kolkolem skolko hudby zní

Trevor Leggett : Osmdesát procent je dokonalost

Jsou-li činy - a to dokonce i ty nejlepší - doprovázeny myšlenkou "dělám to dobře", může i dobročinný člověk upadnout do deprese. Jeden zdravotnický tým Spojených národů pracoval na příklad v zaostalých oblastech, kde se mu pomocí prostých instrukcí tamějším ženám podařilo značně snížit kojeneckou úmrtnost. Později se ovšem zjistilo, že se populace v těchto vesnicích nezvýšila. Důvod byl prostý: pro zvýšení populace tam nebylo dost potravy, a tak zachránění kojenci zemřeli později hladu.

A tak i když činy vedou k dosažení kýzených výsledků, mají často nepředvídané a nevítané důsledky. Jeden z řízené zenistické sekty Soto zní takto: "80% je dokonalost". Zenbuddhistické výroky nelze pochopitelně jednoznačně interpretovat, jeden z komentářů k tomuto řízení však zní přibližně takto:

"Dělejte věci dobře. Ale ne p ř í l i š dobře. Vykonáte-li určitou věc dobře, pak si toho jiní povšimnou a pomyslí si: Ano, to je dobrá práce, takhle nějak bych ji měl vykonat já, kdybych se do ní někdy pustil. Vykonáte-li ji všálpríliš dobře, pak vzbudíte u ostatních pochybnosti, zda jsou schopni vykonat ji na stejně úrovni. Některí se tedy pokusí najít na tom, co jste vykonal, nějaké chyby. A nenaleznou-li chyby na vaší práci, pak se pokusí nalézt nějaké na vás. A nepodaří-li se jim nalézt je ani na vás, pak si něco vymyslí sami. A to bude pro ně špatné. Takže je raději do takové situace nedostávejte.

A vás se také důsledky týkají. Uděláte-li něco dobře, zapomenete na to sotva to dokončíte. Uděláte-li to však příliš dobře, začnete uvažovat takto: "To se mi tedy skutečně povedlo." A pak se možná váš krok prodlouží a váš hlas bude slyšet o mnoho dál. A to bude pro vás špatné.

Takže dělejte věci dobře. Vykonáte-li je náhodou příliš dobře, mějte se pak na pozoru!

... ano, a vyraziš časně ráno, nejlépe za svítání, a navrhoji začít prohlídku třeba na hlavním náměstí. Kdybych jen věděl jak se jmeneje. Ona je to vlastně taková veliká laguna, celé s úzkým průlivem vpravo. Co je zajímavé je to, že seskupení v tom obydleném centru všech těch ostrůvků, mostíků a kanálů, tvoří zase jakousi botu, vysokou starou mušketýrskou škorni. Před kolenem se válí v kaluži kinžál, který tam asi pohodil nějaký turecký obchodník s koberci kdo ví kdy, a obchody panečku kvetly. Výrobce, obchodník, a pop-tákové je musí oba uživit. A jak uživit. Jo, a zítra můžeme třeba objízdět okolní ostrůvky. Proč jsme sem jen nejeli dřív. Takové vybídnutí nelze odmítnout.

Bona sera, nebo serra, na to serrru.

Jak lovec nad terénem si sedíš na posedu
podestýlš si hebkými zvěstmi
nenaléháš přiliš na trofej
jsi spíš jen pro tu číhanou
kdy plynou veletoky myšlenek
a příchod tohoto či vlastně této
je vždy surovým mrsknutím zpátky k teplu
a zas jak hejno komárů
nenasytně kolem skrání
nájezdy toužebných polopřání

Čas

Čas čas čas
stále se to slůvko ozývá všude kolem
mne tebe nás
a kolik ještě zbývá kdekomu všemu
a tobě a mně a světu
kdejakému květu
a hned zas je relativní kdosi tvrdí
jiný zas že vlastně není
to prý jen kvůli měření
práce lásky nenávisti a vůbec
a bylo nebylo a bude
zkrátka kdejakou formu mu navléknou
střídá je jak masky
a stále jen ten tikot
co sílí a hned se zas vzdaluje
co chvíli ti zazní jak klapání čelistí kostlivé
ve světle a tmě
v tobě jako ve mně a v nás
a těch ohlédnutí
já vím zas už nemáš čas
snad zítra
smělé rozhodnutí rozbit hranice
vyvléknout se z té prokleté senice
udržet chrtán nad hladinou
nalokat se toho zastavení
a křičet že není

není

není

Nalézám se v něčem
Rozumím sám sobě jako člověku ve světě
Vymezuji se proti tomu, co mě obklopuje
Stojím uprostřed toho, co je ohrazeno mým horizontem
atp.

To vše se dá chápat jako SITUOVANOST

Pokouším se sestavit sborník prací, vztahujících se přímo či nepřímo k takto pojaté situovanosti. Rozhodl jsem se proto, že požádám o spolupráci a příspěvky lidí nejrůznějších zájmů, zaměření, pro které je takto pojatá situovanost něčím důležitým.

Příklady možných témat:

Situovanost a myšlení, čas, úděl, tragika a pod.
Situovanost a tělo, spánek a bdění, smrt a pod.
Situovanost a krajina, horizont, cesta, pohyb, mapa
a pod.
Situovanost a teologická výpověď
a pod.
a další

Budu vděčen za příspěvky jakéhokoli rozsahu
za poukazy k literatuře naší i cizí
za připomínky k okruhu temat
za zprostředkování kontaktu s těmi, koho by
tato práce zajímala
za překlady
za případné kritické ohlasy
a pod.

ADRESA V REDAKCI

/Nákladem Josefa Reyla, Schnellova 5, Praha 1933/

kapitola IX

V létě a na podzim roku 1917 jezdily moskevské elektriky jak se uráčilo pánům konduktérům. Zřízenci tramvaje vybírali jízdné a dělili je mezi sebou. Stalo se, že jednoho dne začalo před naším domem jezdit nové číslo elektrické dráhy. Ptal jsem se průvodčího byla-li změněna linka.

"Nikoliv" řekl. "Ale na této lince se více utrží, tak jsme si to přehodili. Ti, co jezdili zde, budou nyní jezdit na předměstí. Až dosud jsme jezdili na předměstí my. Málo jsme tržili. Tak nám kamarádi na nějakou dobu postoupili tento rayon."

Těžisko politiky leželo tehdy sice v Petrohradě, ale také Moskva se stala střediskem bolševické agitace. Řečnilo se na nárožích, říkali tomu meetingy. Řečnilo se v továrnách a říkalo tomu také meetingy. Řečnilo se pro i proti, a každý byl vyslechnut. Násilí celkem nebylo. Zatím.

A ceny potravin stoupaly. Pan Chaos, který dospíval v muže, spotřeboval mnoho pro sebe. Tučněl.

Pan Kerenský mezi tím řečnil, jak jsem se dočítal v denních listech. Já a Páška jsme kšeftovali.

Největší naše výdělky pocházely z obchodu melasou. Melasa jest řepný odpadek při výrobě cukru a pálí se z ní lín. Objednávali jsme melasu na Ukrajině na celé vagony. Stalo se, že jsme zaplatili za kilo melasy čtyřicet rublů a než dojela do Moskvy, stoupla její cena na dvěstě čtyřicet rublů. Byly to pěkné výdělky. V té době jsem dával hudebníkům v kavárně nebo baru sto rublů zpropitného. Měl jsem dva kožichy. Páška měl garderobu jako nějaký princ.

Na počátku podzimu r. 1917 se na moskevských ulicích stříleli zloději. Bylo mnoho zlodějů, hlavně kapsářů, a s těmi se nenadělaly dlouhé okolky. Mně bylo souzeno, že jsem se stal nepřímým původcem smrti nejslavnějšího moskevského kapsáře, Sášky seminaristy. Seminarista mu říkali proto, že to byl student, sběhlý z bohosloví. Byl to nejobratnější kapensní zloděj moskevský. Jeho konec byl ubohý.

Stalo se, že jsem s Páškou navštívil opět divadlo Korš. Hnediště bylo nabité, jakož vůbec byla moskevská divadla v oné době plná. Po představení byla v garderobě ohromná tlačenice. Oblékal jsem si kožich, když jsem náhle ucítil cizí ruku na zadní kapse svých kalhot. Měl jsem tam balík bankovek, celkem asi deset tisíc rublů. Sáhnul jsem dozadu, zachytíl jsem cizí ruku, která se mi však okamžitě vysmekla. Vykřikl jsem: "Vor!", což po rusku znamená zloděje. Okamžitě panika kolem mne, Páška křičí: "Drž ho!"

Ale já jsem se staral, abych zachránil peníze, které jsem spatřil ležeti u svých nohou. Stoupl jsem si na ně botou. Zloděje však zatím držel Páška jako v kleštích.

Když se kolem mne uvolnilo, zvedl jsem své peníze a zastrčil jsem je do kapsy. A v tom tady již byla milice.

"Půjdete všichni na komisařství", řekl velitel stráže.

Nebylo mi to příjemné. Měl jsem pas na jméno Josefa Oty, a nerad bych se byl vystavil přílišným dotazům. Ale nedalo se nic dělat. Šli jsme.

Cestou povídá zloděj Páškovi: "Vidím na vás, že jste herec. Prosím vás, abyste řekl stráži, že vše specifiká na omylu. Víte, co mne čeká, dojdu-li na komisařství? Mějte slitování."

Páška pokrčil rameny. Vše byla již příliš daleko, než aby se dala zastavit.

Povídám tedy policii sám: "Pusťte ho. Peníze mi neukredl, mám je všechny. Nač se věci zabývat? Máte jiné práce dost."

Nebylo to nic platno. Zavedli nás před komisaře a první slovo, které pronesl, bylo: "Sáška Seminarista!"
Bylo zřejmo, že se policii podařil skvělý úlovek.
Sepsal se protokol. Ptali se mne pouze po jméně a bydlišti, nikoliv státní příslušnosti. Byl jsem rád, poněvadž podle pasu jsem byl Rakušanem a Rakousko stále vedlo válku s vládou Kerenského. Ostatně vedl hlavní slovo můj přítel, kterého všichni znali jako vlivného armádního dodavatele. Po sepsání protokolu jsme mohli odejít, jen Sášku Seminaristu zavřeli.

Za osm dní dostal jsem obsílku. Šel jsem na komisařství nerad. Policejní uniformy nebyly mi sympatické.

"Je to ve věci Sášky Seminaristy", řekl mi komisař.

Odvedli mne do místnosti, kde na stole leželo asi sto penězenek nejrůznějšího druhu a velikosti.

"To všechno jsme našli v Sáškově skryši", řekli mi. "Vyberte si svou penězenuku."

Řekl jsem znova, že mi Sáška nic neukradl, že svou penězenuku mám. Přivedli Sášku, bili ho, kopali, patrně na něm chtěli vynutit nějaké další doznaní. Pak ho opět odvedli. Mne zavedli před komisaře, abych doplnil protokol. Bavil jsem se s komisařem chvíli, pak jsem mohl jít. Oddechl jsem si. Ani tentokrát se mne netázali po mých osobních výkazech.

Vyjdou na ulici, vídám malé dětské sánky, a na nich zkrvavené tělo. Tři strážníci táhli sánky za sebou, nohy mrtvého byly vlečeny blátem. Byl to Sáška Seminarista na své poslední pouti. Utluokli ho. Policie Kerenského používala stejných metod jako policie carská i pozdější policie bolševická. Ruských, asijských metod.

Bylo to asi tak v září 1917. A to se již i v Moskvě počaly vyskytovat případy, že lidé byli na ulici svlečeni ze šatů i bot. A stále hlasitěji se počalo ozývat Moskvou obratné bolševické heslo: "Chceme mír a chleba!" Zatím v Petrohradě bojoval Kerenský svůj poslední boj o zbytek autority.

A v té době se nám přihodilo, že se zbolševisoval také náš Peťka.

Peťka byl náš sluha. Byl ve službách mého přítele Kiblanského již rok, když jsem se s Páškou seznámil. A když jsem najal s Kiblanským společný byt, sloužil nám Peťka oběma.

Sloužil dobře. Nebylo pozornějšího služebního ducha nad něho. Čistil a žehlil nám šaty, vařil čaj, připravoval koupel. Dbal pečlivě o to, aby chom vycházeli ven dobře oblečeni, byla-li zima. Poněvadž jsme se s Páškou stravovali po restauracích, neměl Petka mnoho práce. Také jsme mu svěřovali menší obchodní pochůzky, hlevně technického rázu, jako vyplácení došlého zboží na nádraží a podobně.

Petka měl u sebe často hodně našich peněz. Nikdy nezpronevěřil ani kopejky a ani nás nenapadlo mu nedůvěrovat.

Vzhledem nebyl Peťka pěkný. Ve frontě, počátkem války, mu granát rozobil hlavu a od té doby byla jeho tvář dekorována jakýmsi zdůřelým zaječím pyskem.

Ale asi tak v září roku 1917 začal také Peťka choditi na meetingy. Páška mu to často vytýkal.

"Petko", říkával Páška, "nechoď tam. Není to nic pro tebe. Podívej se na mne. Nesterám se o politiku a vede se mi dobré. Také tobě se vede dobré. Tak co na schůzíš hledáš?"

"Ale jen ho nech", smál jsem se při takové příležitosti. "Ať si Petka chodí na meetingy, ať se baví. Není zábavnější komedie, než sejde-li se několik Rusů na rohu ulice a dají-li se do debaty, Je to jako divadlo a má to tu přednost, že se neplatí vstupné."

Peťka neříkal nic, jen hlavu svěšhou nosil, to asi tihou poznatků, kterých na meetingech nabyl. A jednoho dne se nám nevrátil odpoledne do kanceláře.

"Kde je Peťka?", tázal jsem se Pášky.

"Musí tu být každou chvíli", odvětil Páška. "Poslal jsem ho na nádraží vyplatit melasu."

r

"Zdžel se asi někde", ušoudil jsem.

Ale když uplynula další hodina a Peťka nepřicházel, zdála se nám věc podivnou. Zprvu jsme se obávali, aby se mu něco nepřihodilo. V Moskvě nebylo již příliš bezpečno a Peťka měl toho dne s sebou na devadesát tisíc našich rublů.

"Víš co", rozhodl Páška, "podíváme se k němu do bytu. Snad se mu udělalo nevolno a leží."

"Půjdou sám", rozhodl jsem. "Ty zůstaň zde, snad se zatím vrátí."

A šel jsem do čtvrti, kde Petka bydlel se svou ženou. Znal jsem tu ulici, býval jsem tam častěji. Tentokrát se mi zdálo, že ulice se nápadně změnila. Co to bylo? Domy byly stále tytéž, dlažba stejná, všechno jako jindy, jen vzduch se mi zdál jiný. Byl to takový veselý vzduch, abych tak řekl, jaký cítíte někdy při velkých lidových slavnostech.

"Aha", řekl jsem si, "již vím co to je."

Byla tu spousta veselých, opilých tváří, které jsem potkával. Chvílemi musel jsem se vyhnout i člověku ležícímu na chodníku s láhví vody v ruce. Zaslechl jsem rozjařené i melancholické zpěvy dobrých ruských hrdel, jimž se nedávno dostalo hojně vodky.

Nemohl jsem si vysvětlit příčinu úkazu. Celá čtvrt zdála se mi být opilou.

Přišel jsem do Peťkova bytu. Peťkova žena byla doma.

"Není doma, bárine", řekla mi. "Od rána jsem ho neviděla."

"V kanceláři také není. Bojíme se, aby se mu nic nestalo."

Vrátil jsem se do kanceláře a čekali jsme na Peťku až do večera. Nepršel. A poněvadž devadesát tisíc rublů bylo i pro nás slušným obnosem, vypravili jsme se k večeru znovu do Petkova bytu.

Tentokrát jsme ho zastihli. Ležel v posteli a byl celý jakoby naběhlý. Naběhla tvář i ruce. "Snad byl přepaden a zraněn", bylo mou první myšlenkou.

Ale v tom vyšla Peťkova žena z druhé místnosti a hněd na kolena před Páškou i přede mnou.

"Odpusťte mu to, odpusťte", naříkala.

"Co se stalo?"

"Však vidíte co se stalo," řekla. Vstala, přistoupila k posteli a dala Peťkovi pořádný štuchanec.

"Vstávej, bezbožníku, páni jsou tady!"

Peťka obrátil k nám naduřelou hlavu a zblblé oči. Nepronluvil. Nebyla s ním toho dne žádná řeč.

"Co se mu přihodilo?" tázal se Páška. "Kde byl?"

"Opil se. Zpil se do němota. A opil celou čtvrt. Všichni jsou opilí. Všichni bijí ženy."

Páška na mne pohlédl. Opětoval jsem ten významný pohled a pochopil jsem, proč jsem před několika hodinami viděl v ulici tolik opilých.

"Rus, napije-li se, bije ženu", vysvětlil mi Páška. "Spije-li se však do němota, bije žena jeho."

A jako na potvrzení Páškových slov přistoupila Peťkova lepší polovice k posteli a dala Peťkovi nový záhlavec. "Proč nemluvíš? Nevidíš, že se tě páni ptají?"

Ale Peťka se jen obrátil na druhou stranu a mlčel.

"Nechte ho", řekl jsem. "A ať zítra přijde do služby jako obvykle." Odešli jsme. Na ulici řekl jsem Páškovi: "Devadesát tisíc rublíků je v tahu. Celá čtvrt je celá čtvrt."

"To bych řekl", odpověděl Páška. "Všimnul jsi si, jak byl od alkoholu naběhlý?"

Druhého dne, časně z rána, dostavil se Peťka do bytu jako obvykle.

"Peníze jsem propil", oznámil bez zvláštní lítosti, "vyhodte mne."

"Podívej se, Peťko", řekl jsem mu, "zvykli jsme si na tebe, ty jsi si zvykl na nás. Propils peníze, poznals, že z toho nemáš nic než bolestní hlavy. Podruhé se něčeho podobného vyvaruj a můžeš zůstat u nás. Kam bys šel? Nevede se ti zde dobře?"

Peťka něco zamumlal a dal se do práce. Postavil na čaj, připravil koupel a jal se čistit boty. Ale vyčistil pouze jednu. Druhou botu zvedl a obrátil se ke mně s podivnou otázkou:

"Bárine, nechtěl by sis boty také jednou vyčistit sám?"

Jsem člověk velice pohotový ani ani mne Peťkův náhly "socialismus" příliš nepřekvapil. Byl jsem ještě v pyžama, vstal jsem s postele, vzal jsem botu Peťkovi z rukou a řekl jsem:

"Ale ano, Peťko, proč bych si nevyčistil boty? Budu dělat všechnu tvou práci za tebe; já i Páška. Ale ty budeš dělat naši práci, budeš nás živit tak, jako my jsme až dosud živili tebe."

Rozvažoval, hlavou vrtěl, úkosem se po mně díval, ale pak mi vzal botu z ruky a vyčistil ji.

Páška, který sledoval scénu otevřenými dveřmi své ložnice, vystoupil k nám.

"Vidíš Peťko, to pochází z těch meetingů. Říkal jsem ti to. Varoval jsem tě. Nechtěl jsi poslechnouti."

Peťka se odvrátil. Vyčistil onoho dne boty i Páškovi, ale pak se zvedl a řekl:

"Odpustte mi, ale nemohu zůstat. Dělejte si se mnou co chcete, já jdu. Vstoupím do armády."

A šel. Nechali jsme ho jít. Viděli jsme, že od nás odchází nové, "probuzené" Rusko. Pod slovem armáda měl Petka asi na mysli armádu proletariátu, která se v těch dnech tvořila v podzemí Moskvy a počala vystupovat na veřejnost hned, jakmile došla zpráva, že Petrohrad je v rukou bolševiků.

V listopadových dnech roku 1917 jsme ses Páškou zdržovali hodně doma. Nikdo z nás neměl potuchy o dosahu událostí, jež se připravovaly. Byli jsme obchodníky, ketaši, a byli jsme si jisti, že obchod pokvete, za jakéhokoliv režimu.

"Kerenský nebo Lenin", říkali jsme si, "my dva budeme ketašovat dál, budeme dál uplácat úřady a policii, budeme stejně choditi do divadel jako před tím."

Pouze jsme museli vyčkat až se uklidní ulice.

Rudý proletariát Moskvy se ozbrojil a ukázalo se, že vojenská posádka je nespolehlivá. Já se dovídal novinky u čecha Hakla, bývalého profesora z Moravy, který před válkou odešel do Ruska, pak se stal zřízencem na rakouském konzulátě v Petrohradě, a zařídil si konečně, když vypukla válka, velký uzenářský krám na Arbatě v Moskvě. Vedlo se mu dobře, a ve dnech, o kterých právě mluvím, tržil až dvacet tisíc rublů denně. Sám jsem mu později převezl z Ruska do Čech nějaké brillianty.

Hakl měl zprávy přímo od svých zákazníků. "Co nevidět bude zde takový masakr", říkával mi již počátkem října, "že to svět neviděl". Z uzenáře mluvil prorok inspirovaný náladou doby.

A masakr nedal na sebe dlouho čekati. Junkeři, jak se v Rusku říkalo žákům důstojnických škol, pokusili se vyrvati dělníkům některé objekty, kterých se rudí zmochnili. Tak vznikl pouliční boj, který trval čtrnáct dní. Podařilo se jim vyrvati rudým poštu a některé jiné důležité body, ale tento úspěch byl přechodný. Prostí vojáci se přidávali k lidu a když byl konečně dobyt Kreml, ve kterém se junkeři po porážce ve městě uzavřeli, byli tito do jednoho pobiti. Ruská revoluce neznala pardonu.

V těch dnech odvážil jsem se jen jednou na ulici. Došel jsem na Puškinově bulváru až k círku Nikitin a tam jsem se dostal do pouliční přestřelky. Lehk jsem si na zem a dělal jsem asi deset minut mrtvolu. Pak jsem se vrátil domů a řekl jsem si, že nevytáhnu paty, dokud se situace nevyjasní. Nezáleželo mi na tom, která strana to vyhraje, záleželo mi na tom, abychom mohli zase ven, do kaváren, za obchody, do divadel.

Bydleli jsme s Kiblanským na Sadové třídě. Byla to elegantní ulice a došlo k přestřelce i tam. V té době jsme přesídlili s Páškou do sklepa.

Horší boje než na Sadové odehrály se na Povarské třídě, nedaleko naší ulice. Tam bydlela šlechta. Tuto vyhnali, zatím bez krveprolití, a paláce obsadili. Byli to však anarchisté, kteří se na počátku revoluce zmochnili této elegantní ulice. Bolševici vyzvali anarchisty,

aby paláce vyklidili, že je potřebují pro sebe. Anarchisté se nechtěli hnouti, líbilo se jim na Povarské. Tak šli na ně bolševici ohněm a mečem. Anarchisté byli ozbrojeni až po zuby, ale byli v menšině. Bojovalo se dům od domu, až se na konec celé Povarské zmocnili bolševici.

V těch dnech říkával Páška: "Kšefty půjdou dál, jakmile te utichne, pouze s tím rozdílem, že všechno bude dražší."

A měl pravdu. Když bolševici opanovali Moskvu, šly věci s počátku téměř stejným tempem jako za Kerenského. Jen bylo více mrtvol, poněvadž bolševici uplatňovali svou nově nabytou autoritu mnohem energičtěji než to dovedl Kerenský,

Také k nám do domu přišli bolševici. Páška musel mít mezi nimi zámez, vždyť se znal v Moskvě kde s kým. Neudělali nám nic. Přestěhovali jsme se ze sklepa zase do bytu a vyšli jsme i na ulici.

Kavárny zase oživly, obchody šly dále. Jenom byly spojeny s větším nebezpečím. Proti keťasům bylo v lidu velké rozhořčení a mluvilo se o jejich odstřelování. Musili jsme se mít na pozoru.

V kavárnách se o obchodem mluvilo jenom řeptem. Všude bylo plno slídičů.

Páška prohlásil: "Byl jsem dodavatelem armády Kerenského. Nezbude mi, než státi se dodavatelem bolševiků, aby obchody nestály."

S počátku se spokojili komunisté jen s vydáváním apášonosných párových dekretů. Ale koncem roku 1917 se již odstřelovalo. Byli to hlavně policisté a četníci, pak špekulanté přistižení při činu, kteří přišli první na mušku. Později to začala být již i klečta a nepohodlná vyšší buržoasie.

Všerosijskaja Česká rezvičnaja komisia, jak znělo oficiální jméno později smutně proslulé čeky, byla již v činnosti.

Ale co jsem se staral já s Páškou o popravy? Dokud se netýkaly nás dvou, bylo nám to jedno.

Důležito pro nás bylo, že divadla hrála dále, jako by se nic nestalo. Kabarety byly v těch měsících přeplněné. Život Moskvy jako celku plynul starým vymletým řečištěm, třebaže se v jeho přítocích objevovala krev.

V cirku Nikitin vystupoval v počátečních měsících bolševického režimu jakýsi Duclos, prý Švýcar, somnambul a věštec. Šla o něm pověst, že v mladém věku byl odvezen do tibetského kláštera, kde lamové vyučili ho vědám okulthím tak dokonale, že později mohl ukazovat své psychické umění na jevišti. Měl jsem ho však v podezření, že to není Švýcar, nýbrž rus, vystupující pod francouzským jménem.

Celá Moskva chtěla tehdy viděti Duclose. Byl to zvláštní člověk a do dnes si nemohu vysvětliti mnohé věci, které jsem tehdy z jeho úst slyšel.

Páška opatřil na představení dva lístky v první řadě parteru.

Impresario představil Duclose publiku. Duclos byl mladý člověk se strhaným obličejem a hlubokýma černýma očima. Impresario řekl:

"Představuji monsieur Duclose, francouzského Švýcara a tibetského lama. Jest na cestě z Tibetu do vlasti a zdrží se v Moskvě pouze týden. Zaváži monsieur Duclosevi oči šátkem. Sám budu chodit mezi obecenstvem. Každý mi může položit otázku. Lama Duclos, který zůstane na podiu, nebude otázek slyšet, ale odpoví na všechny."

Jak řekl, tak se také stalo. Duclos zůstal stát na jevišti, impresario se odebral mezi obecenstvo. Mne a Pášku, ačkoliv jsme seděli zcela ve předu, pominul. Přistoupil k jedné z přízemních loží a promluvil několik slov s démou v lóži sedící. Duclos si sáhnul mezitím rukou na čelo a zdálo se, jakoby upadl do stavu hlubokého přemýšlení. Pak promluvil:

"Dáma se táže, kde jest její syn. Váš syn, madame, jest zajat v Německu. Vidím ho v zajateckém lágru. Pardon..." /Duclos se oprevil/ "pardon, váš syn madame, není již v zajateckém lágru. Jest mrtev."

Ohromné vzrušení v hledišti; dáma v lóži omdlela.

Duclos pokračoval v produkci; rozruch obecenstva stoupal od minuty k minutě. Jakýsi spekulant se tázal, má-li nakoupiti mouku či dříví. "Mouku bych vám neradil", odvětil Duclos a obecenstvo se hlučně smálo. Obchod moukou byl spekulací, na kterou byl trest smrti.

Impresario přistoupil k místům, kde jsem seděli já a Páška. Nevřím v nadpřirozené síly, ale tentokrát jsem si řekl: "Tohočchlapa vyzkouším!" Vytrhl jsem z notesu lístek a napsal jsem na ruský tři otázky:

První otázka: Kde je moje žena?

Druhá otázka: Jaké je moje finanční postavení?

Třetí otázka: Co bude se mnou dále?

Impresario vzal papír, přečetl potichu otázky tam napsané, obrátil se k Duclosovi a řekl:

"Duclosi, odpovídejte!"

A Duclos odpovídal, zvolna, ale jistě. "Vaše žena je za hranicemi, Je v Austrii."

Již při této první odpovědi mi srdce začalo poskakovat v těle jako splašené hřibě. A byl jsem jako u vyjevení, když Duclos odpověděl na otázku další:

"Vaše finanční situace jest skvělá. Peníze tekou vám mezi prsty."

A tibetsko-švýcarský lama ani neučinil přestávku, když odpověděl také na třetí otázku:

"A tážete se, co bude dál? Co bude dál? Bude z vás Žebrák!"

Ohlédl jsem se na Pášku. Páška byl bledý jako smrt. Jinak se Páška rád všemu smál, ale tentokrát se nesmál. A k tomu přistoupilo ještě něco, co způsobilo, že jsem se počal chvět na celém těle. Impresario se tázal z vlastní iniciativy Duclose: "A víte, Duclosi, jak se tazatel jmenuje? Mohl byste mi říci jeho jméno?"

Duclos si sáhnul na čelo a slabikoval: "Jeho jméno jest Go-go Goliáš. Vlastně to není jeho pravé jméno. Jeho jméno jest..."

A nyní vyslovil Duclos zřetelně moje pravé jméno, celé jméno i se jménem křestním, které jsem již tak dlouho zapíral a ke kterému jsem se z nejrůznějších důvodů nehlásil. Duclos řekl: "Tazatel se jmenuje Josef Dubenec."

Ruce mi klesly k tělu. Jak jsem se dostal oné noci domů, nevím. Byl jsem ohromen. A Páškovi jsem řekl, dříve než jsme ulehli ke spánku:

"Vymohu si u Duclose soukromé slyšení!"

Druhého dne časně zrána byl jsem před hotelem, ve kterém Duclos bydlil. Byla tam fronta lidí žádajících rozmluvu. Ve frontě jsem nechtěl státi, vymluvil jsem se lidem, že mám jen pár slov s impresariem v obchodní záležitosti, a dostal jsem se k němu.

"Co to bude státi, přijme-li mne Duclos ihned?" tázal jsem se.

"Půjde to", řekl impresario pohotově. "Bude to státi pět tisíc rublů."

"Dám je", řekl jsem. Uvedl mne k Duclosovi, předložil jsem věštci stejné otázky jako minulého večera. Opětoval své odpovědi, jen v jednom bodě se opravil: "Nebudete úplným Žebrákem, jak jsem vám včera prorokoval, nýbrž pouze chudášem, který však až do smrti bude mít co jísti. Ale vaše velké bohatství se rozplyne."

Na nic víc jsem se ho již netázal. Běžel jsem od Duclose přímo k Balinovi, svému známému a krajanu. Balina byl velitelem české rudé armády, která se v Moskvě začínala formovat z bývalých zajatců. Měl paní rusku a byl rozhodnut, že udělá u bolševiků kariéru. Byl dříve aktivním rakouským důstojníkem a vojáctví bylo jeho životem.

Vypravoval jsem jemu i jeho paní o výkonech Duclosových. Manželé Balinovi prohlásili, že se na to půjdou podívat. A šli téhož večera. Dopravázel jsem je, musil jsem to vidět. Balina položil Duclosovi jedinou otázku: "Udělám u bolševiků vojenskou kariéru?"

Duclos odpověděl: "Vyloučeno!"

A tu se začal Balina rozčilovat. Řekl mi: "To jest nesmysl, kariéra zde musím udělat za každou cenu. Jsem již nyní pobočníkem generála Aralova, moskevského velitele."

Ale Duclos předpovídal Balinovi správně. Za nedlouho stal se Balina bolševikům podezřelým, byl zatčen a zachránil si život jen útěkem z vězení. Přijdeme k tomu ještě. Kariéry u bolševiků neudělal, všobec se vojenské kariéry zřekl a jest nyní úředníkem ve státních službách jako mnozí z těch čechů, kteří se v prvním okamžiku přidali v Rusku na stranu

bolševiků.

Jedině Pášku jsem nedovedl přemluviti, aby si dal Duclosem předpověděti budoucnost.

"K čemu to?", odpovídal Kiblanský. "Jak to má se mnou dopadnout, tak ať to dopadne. Nejsem zvědav. Vlastně zvědav bych byl, ale nač se mám rozčilovat?"

A snad měl Páška pravdu. Byl to veliký fatalista. Ale přesto chodil se dívat na Duclose téměř denně. Duclos stal se sensací Moskvy. Nějací umělci se seluvili, že na Duclose nastaví lóčku. Předložili jeho impresariovi několik otázek, ale když na ně měl Duclos odpověděti, nemohl s místy. Běhal po jevišti jako šílený. Konečně si strhl pásku s očí a řekl: "Nemohu. Někdo mne tu ruší."

Jeho impresario vyzval jednoho z umělců, aby svou otázku opakoval do ucha svému kolegovi. Tento tak učinil, ale Duclos opět se nedostal ani o krok dál. Tentokrát se rozčilil. Strhl si opět pásku s očí a zvolal: "Kdo mi to zde chce strhati nervy? Jest to komplet proti mně namířený. Který kokainista si to se mnou hraje?"

Nyní se začali cmlouvat. Přiznali se, že položili sice otázku, ale každý takovou, na které neměl zájem. Dále že při Duclosevu myšlenkovém soustředění myslili na všechny aféry z klubu. "Promíte, monsieur Duclos" řekli.

"Promíte, promíte", křičel Duclos s jeviště. "Oni mi řeknou 'promíte' a mně z toho praská hlasav! Jen si pánové jděte zpět do svého klubu a k svému kokainu!"

Obecenstvo tehdy rušitele představení vysyčelo, ale Duclos nemohl onoho večera již vystupovati. O příštích večerech se obracel zájem publika od věcí soukromých k událostem politickým. Duclos nerad na takové otázky odpovídal. A když ho nájemce velké moskevské restaurace Eremitáže obtěžoval podobnými otázkami, řekl mu: "Vy si dejte pozor. Za krátko budete platit takovou pokutu, že Vám z ní bude horkot!"

A skutečně již za tři dny uložili bolševici restauratérů z Tremi, těž pokutu šestset tisíc rublů za to, že prodával šálek kávy za osm rublů.

Byla Duclosovi také položena otázka: "Kdy bude uzavřen mír?"

Duclos odpověděl promptně: "Za čtrnáct dní." A jmenoval přesné datum brest-litevského míru.

Na otázku: "Jak dlouho budou bolševici?" odvětil slovy: "Takové otázky si vyprošuji. Poněvadž však otázka byla již položena, odpovídám: Bolševici nebudou."

Příštího večera po této odpovědi Duclos již ve varietě nevystoupil. Jako by se byl do země propadl. Ríkali, že byl hned vyvezen za hranice. Tenkrát se ještě bolševická vláda ucházela o přízeň lidu. Takové a podobné výroky pronesené z veřejného fóra jako byl Duclosův, mohly se jí státi nebezpečnými. Později jí ovšem již na ménění lidu nezáleželo, poněvadž měla moc v rukou.

A přece se i tato předpověď Duclosova vyplnila doslova: bolševici nejsou, nikdy v Rusku nebyli. Bolševismus znamenal určitý program, z něhož hlavním bodem byla lidovláda. Tato lidovláda nebyla v Rusku nikdy uskutečněna; bolševismus, co by forma komunismu, nikdy nenastoupil. Nastoupilo jen několik usurpátorů moci, kteří si komunisté sice říkali, ale nikdy komunisty nebyli ani jako praví komunisté nejednali.

Že jsem vydržel v Moskvě až do konce listopadu 1918, svědčí jednak o mé houževnatosti, jednak o tom, že v prvních měsících Leninovy vlády nebyl teror ještě tak zlý.

Našim obchodům stavěly se již počátkem roku 1918 do cesty nepředvídané překážky. Páška sjednal sice jakýsi modus vivendi s bolševiky a dopravovali jsme melasu z Ukrajiny dál, ale stávalo se nám stále častěji, že objednané zboží nedošlo, poněvadž vlak byl na cestě rozebrán mužíky. Praví-li "rozebrán", míním to doslově. Mužíci nejen že vylupovali zboží z vleků, nýbrž rozbili vagony i s lokomotivou a odnesli si domů poslední hřebík. Tyto sabotáže po venkově, k nimž se přidružovala sabotáž zbytků starého správního aparátu ve městech, který nemohl být v celém rozsahu nahrazen novým, uspišovala rozklad kdysi disciplinované říše carovy, a výsledkem mohl být jen hlad, jen další

nespokojenost obyvatelstva s novou vládou, jenž další zmatky, vspory, občanské války a - jako protiváha se strany nových vládřů - zvýšený teror.

V té době nejistoty a neklidu jsme začali s Páškou obchodovat i kokainem. Již za Kerenského byl kákoinismus v Rusku rozšířen mezi lepšími vrstvami obyvatelstva a kruhy uměleckými. Za bolševiků rozmohlo se požívání tohoto jedu měrou nikdy nebyvalou. Shupali kokain nebo dávali si kokainové injekce i bolševičtí policajti, na jejichž nervy kladla služba zvýšené požadavky. A což teprve proskribované vrstvy obyvatelstva, které žily v neustálém strachu o majetek a život! Ti měli nejvíce zapotřebí vzpruhy v oněch časech. Dalšími znamenitými nášimi zákazníky byli vedoucí komunisté, hlavně ti, kteří měli co dělati s hrdelními rozsudky nebo se osobně zúčastnili na popravách.

"Ono by sena první pohled zdálo", říkal Páška, "že býti popraven jest značným vypjetím nervů pouze ze strany odsouzeného. Já však tvrdím, že páni mistři popravčí nějsou na tom o mnoho lépe. Domnívám se, že to není tak lehkou věcí podepisovati den ode dne rozsudky smrti, na lidech, kteří ti osobně nikdy nic neudělali. A což teprve technické síly při popravách! To není práce pro každý žaludek. Ti potřebují útěchy více než kdo jiný. Potřebují vzpruhy. Kat Pankratov jest nejlepším z našich zákazníků." Bylo to cynické, ale bylo v tom hodně pravdy.

Kat Pankratov byl v roce 1918 osobností v Moskvě chmurně populární. Mnozí mu záviděli, že má tolik práce a že si vydělává velmi pěkné peníze. Měl za každého zastřeleného sto rublů. Dříve než šel do práce, vždy se posilnil kokainem, za to byl po práci tím skleslejší na duchu.

Páška mu donášel kokain osobně, já s ním nikdy nepřišel do styku.

"Žádal jsem Pankratova", vyprávěl mi Páška jednoho dne, "aby mne popravil bezbolestně, kdyby na mne přišla řada."

Z Pášky se stával cynik a jeho cynismus zachvacoval i mne. Tázal jsem se Pášky: "No a slíbil ti Pankratov, že ti vyjde co nejvíce vstříct?"

"Kdepak! Z Pankratova se stal růtinér, řemeslník. Dělá své mrtvoly všechny na jedno kopyto. Rekl mi, že pro mne nebudu žádaté extra buřty, dostanu-li se k němu. Ale slíbil mi, že mi před popravou dá šnupnout, abych se rozveselil."

"Doufám, že jsi aspoň poděkoval."

"Ano, řekl jsem mu: Děkuji, nejsem kokainistou."

"Byl udiven?"

"Byl. A nedovedl si představiti, že bychmohl prodávat kokain a sám ho neužívat. Rekl jsem mu, že obchoduji také melasou a že ji také nežeru."

Takový byl Páška. Stále jako by byl na jevišti, stále jakoby hrál v nějaké komedii.

Ale nás obchod kokainem měl jednu vadu: nedostatek zboží. Falšovali jsme kokain, jak jsme mohli, míchali jsme jej se vším možným, zboží se nám stále více nedostávalo. A tu vznikl v Páškově nápad, že bych měl odejeti za hranice a dovésti několik kilo čistého kokainu. "Aby obchody nestály", řekl Páška.

"Nemám pochybjosti", řekl jsem mu, "že by se mi podařilo z Ruska se dostati. Ale jak se dostanu nazpět?"

"Goliášovi není nic nemožného", odvětil Páška. "Ne, že bych tě posílal pryč", dodal. "Toho jsem dalek. Nikdy jsem neměl lepšího přítele nad tebe. Ale snad byses chtěl podívat také ke své rodině?"

"Domnívají se jistě, že jsem již mrtev. Na dopisy nedostávám odpovědi."

"To je tím, že pošta neklape", těšil mne Páška. "Pomalu přestává klepat všechno."

To jedině v Moskvě dokonale fungovalo v těch dnech, bylo jeko před tím divadlo. Jako půl roku před tím byl moskevskou senzací prok. Duclos, tak se nyní chodila Moskva dívat na slavné slowny Bima a Boma, kteří vystupovali v cirku na Cvetném bulváru.

Bim a Boma byli tak populární, že si dovolili persiflovat i bolševiky.

Byli to slavní clownové. Již za cara bylo jim takořka vše dovoleno. Jejich specialitou bylo sesměšňování gubernátorů. Byli zváni ku dvoru,

vystupovali často před carem. Nebáli se šlehati svým vtipem korupeci nejvyšších carských činovníků.

A nyní vládli nad Ruskem gubernátoři noví, rudí gubernátoři, kteří se sice nazývali lidovými komisaři, ale byli krvavější gubernátoři carských. Jaký div, že Bim a Bom obrátili ostrí svého vtipu proti novým poměrům. Chodili jsme se s Páškou často na ně dívat. Pamatují se jakoby tomu bylo včera, na několik charakteristických pro onu dobu scén.

Vstoupí Bim do manéže a stojí. Neříká nic. Nedělá nic. Jen tak stojí a dívá se do prázdnna.

Hlas z publiku: "No tak, co tu stojíš a zevlaješ? Tak nám něco pověz nebo něco dělej!"

Obrátí se Bim k obecenstvu: "Tak vida", povídá, "jste vy mi to ale nevychovanci. Vy mlčíte o poměrech kolem vás již několik měsíců a neděláte proti nim nic. A já tady mlčím sotva čtvrt hodiny a už na mne řvete!"

Nebo: přijde Bom do manéže sám a má bič v ruce. Práská bičem. Publikum volá: "Co to má znamenat?" Bom mlčí. Za chvíliku vstoupí do manéže skupina sloužících. Bom je začne zuřivě mraskati bičem. Sloužící se rozprchnou. Bom se obrátí k obecenstvu a praví s velkolepým gestem ruky: "Rusky parlament!" Obecenstvo se směje.

Pro jeden sprým byli Bim a Bom bolševiky zatčeni. Byla to tato scéna: vystoupí Bim a Bom do manéže. Povídá Bim: "Bome, pojď si hrát." Bom: "A s čím bychom si hráli?" Vydá Bim dva obrazy. Na jednom obraze Lenin, na druhém Trocký. "A s tímhle si chceš hrát?" tázze se Bom. "Ovšem", odpovídá Bim. "Lenina si na zed pověsim, Trockého ke zdi postavím." A věší jeden obrázek na hřebík, druhý staví ke zdi manéže. Ohromný aplaus, ale také mnoho obličejů užaslych nad smělostí umělců.

Druhého dne jsou Bim i Bom již Butyrkách, jedné z moskevských věznic. Ale dvacetitisícový dav se shromažduje před Butyrkami a vynucuje si propuštění clownů. Na krátko jen. Bolševikům se zdáli Bim a Bom tak nebezpečnými, že jednoho dne oba záhadně zmizeli.

Když byli bolševici v Moskvě již pevně u vesla, tak někdy v roce 1918, sli jsme se s Páškou také občas podívat na nějakou tu jejich schůzi, abychom se z přímého přemene dovděčili, co zamýšlejí s národem, jaké je jejich stanovisko ke ketasům, a vůbec, abychom se orientovali v politice pro svou soukromou potřebu.

Ale řeknu hned, že se mi vždycky z těch bolševiských řečí dělalo špatně. Představte si, že po atentátu na Lenina, také někdy v roce 1918 /kdo by si to bezvýznamné datum pamatoval/, svolal si Trocký-Bronštajn velkou schůzi dělnictva na dvůr továrny Prochorova. Tam řečnil asi k patnácti tisícům takových ruských proletářů.

Já jsem Trockého nikdy předtím neviděl a žádal jsem proto Pášku, aby na tu schůzi šel se mnou. Byl jsem zvědav, jak vypadá vrchní velitel rudé armády.

Sli jsme a musím říci, že to byl požitek toho chlapa slyšet. Víte, takový požitek, jaký byste asi měl, kdybyste slyšel krvavou lesíčku řečnití k patnácti tisícům právě vylíhlých kuřat.

Trocký nebyl onoho večera právě v nejlepší náladě. Proslýhalo se totiž, že také na něho má být spáchán atentát, a Trocký zuřil. Každý by konečně zuřil, kdyby se doslechl, že na něho má být spáchán atentát.

Přijel na schůzi v obrněném autu, provázeném v předu i v zadu dalšími dvěma obrněnými auty. A Páška mne hned upozornil, abych nepromluvil, jen abych se díval a pozoroval.

"Mezi těmi patnácti tisíci dělníky jest nejméně tisíc agentů Čeky", pošeptal mi Páška do ucha. Páška měl dobrý nos, rájil vždy dobré, dobrý ten hoch!

Trocký vystoupil na podium a začal. Začal velmi podivně, začal slovem "bestie".

Představte si: člověk malé, nepríliš vzhledně postavy, s rukama jak ko nějaká porodní bába, malý, hubený, tenký, s kozičkou na bradě a s brýlemi na nose.

"Kde je ta bestie?", začal, "která byla najmuta kontrarevolucií, aby mne zastřelila?"

A jak tuto otázku položil, udělal pořádnou přestávku, aby se rozhlédl davem. Snad si myslil, že ta najatá bestie bude mezi těmi patnácti tisíci kuřaty. A současně s ním rozhlédl se po zástupu nejméně dva tisíce jiných očí, aby jim neušel pohyb bestie, kdyby se přihlásila.

Ale bestie mlčela. Byla-li mezi shromážděnými, měla asi malou dušišku v té chvíli.

Bestie mlčela a Trocký pokračoval ohromně duchaplně: "Vy myslíte, továryši, že tento zápas se světovou kontrarevolucí, že tato slavná revoluce by byla zakončena tím, kdybych já padl? Revoluce půjde dál, poněvadž nikdo nezachrání proklatou Evropu a její řád před naším vítězstvím!"

To byla taková pitomá, otřepaná bolševická fráze, proto musel Trocký hned přijít s něčím originelním.

Jal se těm patnácti tisícům posluchačů nadávat s kuráží člověka provázeného plukem ozbrojených vrahů.

"Jste všichni neuvědomělí, soběští reptalové! Poněvadž nemáte právě plná břicha, sýkujete na poměry a neuvědomujete si, že před vašimi zraky se odehrává revoluční proces, jakého ještě svět neviděl!"

A teď řekl něco, přičem i mně šel mráz po zádech: "Ale já vám povídám, továryši, já vám s tohoto místa pravím, že bude-li toho vyžadovati zájem světové revoluce, že všichni jak jsou zde..." při těchto slovech se naklonila ta kravavá kolčava do předu, div nespadla s tribuny, "...že všichni, jak jste zde, musíte třeba chcípnout."

A ti lidé ani nedutali. Jen jakýsi tichý, všeobecný úděs, jakási temná vlna potlačovaného úžasu, prošla tim davem po těchto slovech řečníkových.

Nevím, zda si některé z těch kuřat uvědomovalo, že Trocký použil slov "všichni jak jste zde" a nepoužil slov "všichni jak jsme zdě."

Ale já a Páška, my jsme cítili, jak dobře volenými slovy odseoudil rudý pohlavář ke chcípnutí nikoliv sebe a sobě blízké, nýbrž jen ostatní, jen ten ubohý ruský, nevědomý, pitomý proletariát.

Nesmírná krutost, vlastní věm zbabělcům, kteří se náhodou dostali k moci, vanula ze slov Lva Trockého. Krutost kolčavy mezi kuřaty, ano, to to bylo!

Ostatně vane tento duch i ž Trockého spisů. Všimnul jste si toho? Četl jste to jeho povídání o náhodě bolševického vítězství? Ovšem Trocký to nenazývá náhodným vítězstvím, nýbrž uvědomělým pochodem revoluce.

Všiml jste si, že Trocký ve svých spisech hezpomenují ani jediným slovem lítosti Neviných, které revoluce rozdrtila?

Kdo ti Neviní byli, povím, až se rozhovorím o svých pozdějších zkušenostech z ruské občanské války.

A zdali pak jste si všimnul také, jak tato kravavá kolčava, tento perverzní ruská bába ruské revoluce, tento Trocký úpel, když ho později Stalin vyhnal z Ruska? Všimnul jste si, jak naříkal, když se před nedávnem zastřelila v Berlíně jeho dcera, o tom kolčava se nikde nezmínuje, toho na těch stěch tiskových kráších, které předložil ke strávení západnímu světu, nikdy nelituje.

A přece jsem Pášku cestou zeschůze požádal, aby mne příležitostně Velké Kolčavě představil. Páška slíbil, a asi tak za týden byl jsem opravdu Trockému představen jako rakouský revolucionář Josef Ota. A pravě tak jako na schůzi, neudělal na mne Trocký ani v soukromí příznivého dojmu. A zdálo se mi, že budím u něho asi stejnou důvěru jako on u mne.

A rakouský revolucionář Josef Ota představil Trockému později některé české lidi, kteří se pak stali čéfy tak zvaného "Československého moskevského sovětu." Dojdou k tomu, jak se mi tito čeští lidé za toto seznámení chtěli později odvěděti.

COLIN WILSON : ZÁHADY

PRUZKUM OKULTNÍHO, PARANORMÁLNÍHO A NADPŘIRODĚNÉHO
Hodder a Stoughton, Londýn 1978

část II, kapitola 3

Hledání schopnosti X

"Magie", řekl Alister Crowley, její nejznámější moderní exponent, "je vědou a uměním; jimiž dosahujeme změn v souladu s vůlí." Tato slova jsou ozvěnou myšlenky jeho předchůdce z 19. století Eliphaze Leviho /jehož se domnival být vtělením/: "Chcete se naučit panovat nad sebou i nad druhými? Naučte se to chtít. Jak se lze naučit chtít? To je první arkánum magického zasvěcení..." A dodal, že síla vůle je "stejně skutečná jako pára či galvanický proud." Crowleyho životopisec John Symonds však jednou poznámenal: "Jediná potíž s magií spočívá v tom, že nefunguje" - což je přístup, který odráží názory většiny lidí. Nedůvěra k magii patří ke zdravému rozumu.

Zde stojí za to položit si otázku: Proč právě zdravý rozum? Protože naše každodenní zkušenosť ~~zkušenosť~~ nám názory lidí jakým je Crowley ničím nepotvrzuje. Pak ovšem každodenní zkušenosť nenabízí ani žádnou podporu pro požadavky vůle. Abychom projevili ničím neomezenou sílu vůle, musíme něco velmi intenzivně chtít. Ale jen málokterí z nás prožívají skutečně mocné touhy - snad s vyjímkou stavu sexuálního vzrušení.

Moderní civilizace vede k pasivním přístupům. Když se člověk z doby kamenné vydal na lov, byl si vědom své vůle jako živé síly. A když prehistorický rolník drásal svým primitivním pluhem povrch země, věděl, že jeho rodina přežije zimu jen díky jeho úsilí, a jeho vůle na tuto výzvu reagovala. Když však obyvatel současného velkéměsta kráčí přeplněnými ulicemi, žádný pocit výzvy či spoluodpovědnosti nemá. Město postavili jiní a rovněž všechny obchody a kanceláře vlastní jiní lidé. Městský člověk se dnes může věnovat běžné denní práci ve stavu, který se příliš nelíší od spánku. Většina jeho činností je záležitostí rutiny a provádí ji "robot". K používání vůle nenachází příležitost ani potřebu.

- Existuje jeden velmi jednoduchý experiment, který může provést každý, a který demonstriuje úlohu vůle; kdysi jej popsal Dr. C. E. M. Joad v programu BBC "Brains Trust". V jednom gloucesterském hostinci ukazováčky zvednou kohokoliv ze židle tak, aby se nedotýkal země. Pak spatřil tuto demonstraci na vlastní oči - a to na hostinském, mohutném muži, kterého snadno zvedli čtyřmi prsty, zasunutými pod jeho koleny a v podpaždí. Jednou ze čtyř osob, které hostinského zvedaly, byla jeho malá dcera.

Celá procedura spočívá v tom, že se vybraný subjekt posadí na židli, zatímco další čtyři se jej pokouší zvednout tak, že mu vloží ukazováčky pod kolena a do podpaždí. To se jim ovšem nepodaří. Čtvrtice poté poskládá ruce na temeno hlavy sedícího subjektu, a to tak, aby nikdo neměl své ruce na sobě. Asi patnáct sekund se intenzivně soustředují a pak na daný signál dají ruce pryč a zopakují ukazováčky předchozí pokus. A tentokrát se sedící osoba vznese snadno do vzduchu. Joad k tomu ještě podotýká, že to zkoušel mnohokrát a často se takto vznesly do vzduchu i osoby o velké hmotnosti.

O tom, proč to funguje, se vedou velké spory, nicméně nelze pochybovat, že to opravdu funguje. V "The Mysterious Unknown" tvrdí Robert Charroux, že to "fyzici nedokáží vysvětlit o nic lépe než metafyzici". On sám se domnívá, že se jedná o jakési nahromadění síly vůle během koncentrace. Podle názoru jiných není žádné koncentrace zapotřebí.

Joad říká, že experiment by měl začít tak, že každý ze čtyř účastníků pokládá s třídy vše ruce na hlavu pokusné osoby. Nejpravděpodobnější vysvětlení bude asi to, že spojené úsilí vede k intenzivní koncentraci, a tak zajistí na několik zlomků sekundy, v nichž dochází k samotnému aktu, nezbytnou sílu. Na okamžik se probouzíme ze stavu "roboty".

Neměli bychom se ovšem uzavírat před jinými možnými vysvětleními. Jeden přítel, který proutkaří, mi ukázal podobný experiment, o němž tvrdil, že je závislý na "podzemních silách". Natáhl paži před sebe ve výši ramen a řekl mi, abych se ji pokusil strhnout dolů, používajíc k tomu obou rukou. To se mi poměrně snadno podařilo. Přítel pak začal rukou všelijak potřásat, aby uvolnil svalstvo. Nejprve kroutil rukou v zápěstí, pak v lokti a nakonec celou paží v rameni. Když ji pak znovu natáhl před sebe, tak jsem ji již strhnout dolů nedokázal. Zdálo se mi jakoby byla z kamene. Dostalo se mi od něho vysvětlení, že při natažení paže si představoval jak do něho chodidly proudí zemní síly a stoupají vzhůru tělem jako paprsek světla. At už pro to máme jakékoli vysvětlení, zůstává faktum, že výsledkem byla neobyčejná síla v jeho paži.

Jistě nebude na škodu, když si popíšeme ještě jeden experiment, na němž bychom ilustrovali sílu koncentrace vůle. * Rovněž tento experiment vyžaduje přítomnost čtyř nebo pěti lidí. Pokusná osoba při něm stojí se zavřenýma očima a ostatní vytvoří kruh kolem ní. Prsty se zlehka dotýkají jeho ramen, zad a prsou. Cílem experimentu je způsobit, aby začala padat v tom směru, na kterém se ostatní dohodnou, přičemž pád je způsoben pouze koncentrací, nikoliv fyzickou silou. Obvykle to netrvá déle než několik sekund a pokusná osoba začne padat v dohodnutém směru.

Když jsem to poprvé zkoušel, stál jsem ve středu a pokoušel jsem se na nic nemyslet. Náhle jsem měl silný pocit, že mne něco táhne kupředu, jakoby nějaký magnetický proud, a kdyby mne ostatní nezachytily, tak bych býval upadl.

Přítel, který mne k tomuto experimentu pozval, tvrdil, že se podaří, i když se pokusná osoba vzpírá. Brání-li se věk opravdu silně, je výsledkem závrat. O několik dní později jsem popsal tento experiment na jisté osobní schůzce, a kdosi navrhl, abychom to zkusili. Měl jsem pochybnosti, protože jsem byl přesvědčen, že atmosféra v zasedací síni správní rady je pro tento účel nepříznivá. člověk, kterého jsme postavili do středu nás varoval, že má v úmyslu se bránit. Asi minutu jsme se pokoušeli koncentrovat, ale nic se nedělo. Bylo to víceméně to, co jsem očekával, přesto jsem ale anvrhnul, abychom to zkusili znova. Tentokrát začala k mému překvapení pokusná osoba náhle padat nazad - což byl směr, na kterém jsme se dohodli. Přiznala, že jí úhranek úsilí přivedlo závrat.

Tento experiment není vždy úspěšný; zdá se, že se nejlépe daří večer, kdy je většina lidí uvolněná a receptivní. Totálním neúspěchem skončil pouze při jediné příležitosti, a to před televizními kamerami v muzeu čarodejnictví. Za subjekt jsme si zvoili asistentku režie, ale protože byl ledově studený zimní den, měla dívka na sobě těžký kožich, my jsme se necítili pohodlně; a výsledek byl nulový. Při jiné příležitosti, když jedním ze skupiny byl Uri Geller, začala pokusná osoba padat místo napravo dozadu - Geller se ihned přiznal, že chtěl, aby padala v opačném směru, než na kterém jsme se původně dohodli.

Původně jsem měl podezření, že se jedná o sugesci, přenášenou sotva vnimatelným tlakem prstů. To však bylo vyvráceno, když jsme to zkusili, aniž bychom se osobou ve středu prsty skutečně dotýkali. Zdálo se, že i bez přímého dotyku to funguje stejně dobře, pouze reakce snad trvala o malíčko déle. Nakonec jsem se začal přiklánět k vysvětlení přítele, od něhož jsem se o tomto experimentu poprvé dozvěděl: že operačním principem je telepatie a že se jednoduše jedná o záležitost "myšlenkového nátlaku" - čtyři vůle přemohou vůli pokusné osoby uprostřed.

Záležitost "telepatických příkazů" byla důkladně zkoumána v laboratořích. V devadesátých letech minulého století prováděl na univerzitě v Lille dr.P.Joire experimenty, při nichž pokusným osobám se zavázalyma očima bylo telepaticky nařizováno, aby vykonávaly jisté jednoduché úkony - chýbat paže a nohy či učinit několik kroků v jistém směru. Výsledky byly pozitivní. Joire zjistil, že experimentátor se musí v průběhu testů tvrdě soustředit. Obvykle to trvalo deset až dvacet sekund než poslechl pokusná osoba sugestivní příkaz a než začala pomalu vykonávat nařízené úkony - což svědčí o tom, že aplikovaná "síla" je velmi slabá. V roce 1926 opakoval ruský vědec L.L.Vasiljev v Leningradě tyto experimenty se ženou, která měla hysterickou paralyzu levé strany těla. Byla uvedena do hypnotického stavu a v něm ji Vasiljev se svými dvěma kolegy mentálně "nařídil", aby vykonala jisté pohyby, včetně pohybů se svojí "paralyzovanou" paží. Nejenže dokázala tyto pohyby vykonat, ale obvykle byla i schopná identifikovat osobu, která jí rozkaz "vyslala".

Lze namítat, že toto vše demonstruje pouze telepatii, nikoliv sílu vůle. Ale Joireho pokusné osoby prohlašovaly, že zakoušely pocity chvění svalů a "téměř nevědomě těmto vlivům podléhaly". Joire se nikdy nepokusil zjistit, co by se stalo, kdyby se jim bránily. J.B.Priestley se kdysi rovněž zabýval "telepatickou sugescí" a vypráví z těchto dob tento příběh: při obědě společnosti přátel poesie v New Yorku řekl svému sousedovi: "Uvidíte, že způsobím, aby na mne některý z těch básniček zamrkal." Zvolil si zachmuřeně vyhlížející ženu, která určitě nevypadala na to, že by tímto způsobem chtěla s Priestlym koketovat, a po minutě či dvou soustředění dáma opravdu zamrkala. Priestlyho druh měl jisté pochybnosti, zda k tomu skutečně došlo, ale po obědě přišla básnička za Priestlym a omluvila se za to, že na něho zamrkala. Dodala, že to byl jakýsi "náhlý bláznivý impulz". Priestley měl za to, že všeobecný pocit nudы, panující na tomto obědě, "kdy všechni měli prázdnou mysl", mu v této mentální sugesci napomáhal.

Dokáže tedy tato síla působit přímo na hmotu? Efekt je znám pod názvem psychokinéza, a ačkoliv je stále ještě předmětem kontroverzí, nelze pochybovat o tom, že byla častokrát pozorována, a to jak v laboratoři tak za méně přísných podmínek. Celia Greenová cituje ve své knize "The Decline and Fall of Science" případ, který je stejně zvláštní jako experiment, který jsem právě popsal:

"K mému jedinému prožitku levitace došlo v době, kdy mi bylo sedmnáct, o polední přestávce ve škole....Každá z nás se střídavě po-kládala na dlouhý dřevěný stůl před třídou a ostatní se nakupily tak těsně kolem ní, aby mezi nimi nebyly. Částečné mezery...Přitom jsme odříkávaly jakousi rýmovačku - slova jsem již zapomněla, vím jen, že se týkaly osoby ležící na stole, něco o tom, že vypadá špatně, že je celá bílá a že je mrtvá. Slova jsme předříkávaly velmi pomalu a jednohlasně, takže monotonní přednes měl velkou hloubku a prostup.

Přišla jsem na řadu až po několika jiných dívčích a aniž by předtím k něčemu došlo. Některé z nich byly zklamané, jiné však přiznaly, že měly velmi zvláštní pocit...a právě jejich pocit plus prohlášení jedné z nich, že měla pocit slabé levitece, mě přiměl k tomu, abych to rovněž zkoušela.

Zvedla jsem se přibližně metr nad povrch stolu, ~~z~~ a přičemž nemohu vysvětlit jak a proč k tomu došlo. Perfektně jsem si uvědomovala, že se zvedám, a snad jsem i vykřikla překvapením...Rychlosť zvedání a samotný fakt, že se vznáším způsobily, že jsem nějakým bezděčným pohybem vychýlila své tělo z ležící pozice a v nastálém zmatku měla děvčata co dělat, aby alespoň zbrzdila můj pád."

Dokáže tato "psychická" síla působit i na neživou hmotu? Moderní vědecký výzkum psychických jevů začal mimochodem právě pokusy ~~z~~ nalézt odpověď na tuto otázku. Jedenho dne roku 1934 vešel do kanceláře dr.J. B.Rhineho jeden hazardní hráč a řekl mu, že je přesvědčen o tom, že dokáže ovlivnovat pád kostek. "Ukažte mně to!" odpověděl skeptik Rhine. Oba pak zaujali tradiční pozici hazardních hráčů a návštěvník začal na

zemí demonstrovat jak ovládá kostky. Rhineho při tom napadlo, že by to mohlo přispět k rozřešení problému, který ho již trápil řadu let. Parapsychologická laboratoř vznikla v roce 1927 pod vedením dr. Williamsa McDougalla, jednoho z nejpřednájších psychologů tehdejší doby /jenž byl, podobně jako Driesch, přesvědčený vitalista/. McDougall se hodlal zabývat telepatií a možností posmrtného života. Jedinou možnou cestou k tomuto bádání se zdálo být testování médií a jasnovidců, přičemž skeptici nekdy neopomívali zdůrazňovat, že Šíkovný podvodník dokáže zmást kohokoliv. Rhine byl navíc ještě krátce předtím v písemném styku s Jungem, který ho seznámil se svým zvláštním příběhem, v němž se sám od sebe rozlínal stál a nás na krájení chleba. Rhine s ním souhlasil v tom, že se s největší pravděpodobností jednalo o psychokinézi. Jak ji však zkoum t v laboratoři? Sotva je možné ničit nože, kdykoliv si přeje experimentátor. Odpověď na to, jak v laboratoři testovat "nadvládu mysli nad hmotou", přinesla až tato návštěva hazardního hráče. A navíc není nutné provádět takové testy jen s profesionálními "psychiky", protože expertem ve hre v kostky je téměř každý student.

Rhine to zkoušil a jeho výsledky přivedly revoluci v parapsychologii. Dokázaly totiž mimo jakoukoliv představitelnou pochybnost, že první rozhodný pokus o ovlivnění kostky značně přesahuje očekávaný výsledek. Stejně zajímavé bylo i to, že přešlo-li se ihned k druhému pokusu, byly výsledky podstatně horší. A při třetím pokusu byly ještě nižší. Studenti totiž dokázali uplatnit své psychokineticke sily pouze když byli svězí a mohli vložit do pokusu skutečně vložit celou mysl. Později začala jejich pozornost kolísat a podle toho vypadaly i výsledky.

Od Rhineho experimentů začaly týchle přibývat další důkazy o existenci psychokinézy. Nina Kulaginová, ruská žena v domácnosti, objevila své schopnosti náhodou, když se pokoušela zjistit, zda dokáže "citem" svých prstů rozpoznávat jednotlivé barvy. Zavázala si oči a špičkama prstů se dotýkala malých barevných útržků papíru. Kdo si povídá, že se jeden z útržků nepatrн pohnul. Kulaginová poctivě cvičila a brzy byla schopna pohybovat zápalkami, plnícími perly a střelkami kompasů. Testy, prováděné jak v ruských tak v amerických laboratořích nezjistily žádné známky podvodu. Ingo Swann, newyorský umělec, dokázal vychýlit ručičku magnetometru, který byl "pohřben" v betonu. Felicia Pariseovou, rovněž z New Yorku, inspirovaly k psychokinetickej pokusům filmy, které byly s paní Kulaginovou natočeny v laboratořích Maimonides Institute, a na nichž demonstrovala svoje schopnosti pohybovat malými předměty. Jak Kulaginová tak Felicia Pariseová tvrdily, že je úsilí k tomuto účelu vyvíjené velmi vyčerpává a často při těchto experimentech ztrácejí na véze i několik liber.

V roce 1973 se na prvních stránkách novin ocitly psychokineticke úspěchy Uri Gellera z Izraele. Geller dokázal pouhým ohmatáváním prsty chýbat lžice a zatináním pěsti nad hodinama měnit čas. Skeptici ho pokládali za podvodníka a profesionální kejklíři se nabízeli, že zopakuji každý z jeho "triků" na jevišti. Dokonce i jeho obdivovatelé museli přiznat, že jeho nejlepší výkony se odehrávaly v televizi a nikoliv v laboratoři. Ale i laboratorní výkony byly dostatečně přesvědčivé, ve Stanfordu demonstroval význačné schopnosti telepatické, schopnosti mimosmyslového vnímání i schopnost vychýlit po soustředění jehlu kompasu. Mnoho vědců, kteří ho testovali, učinilo závěr, že jeho schopnosti jsou nefalšované - neboli, abychom tuto kontroverzní záležitost vyjádřili jinak, žádný skeptický oponent nebyl schopen prokázat, že podvádí.

Gellerovy úspěchy nás přivádějí k základní otázce. Všechny laboratorní testy až dosud ukazují, že naše psychokineticke schopnosti jsou velmi malé. Aby se daly testovat, museli vědci vyvinout aparát, který je schopen registrovat zlomky miligramu; a dokonce i nejvyšší odhadu až dosud naznačují, že se jedná o pouhých deset procent gravitační síly vyvíjené na kostku /tj. deset procent její váhy/. Kulaginová a

Pariseová mají při pohybování lehkými předměty potíže s dechem. Jak je tedy možné, že má Geller o tak větší schopnosti než ony?

Odpověď nás dovele k samému jádru tohoto zvláštního problému. Mezi těmito silami a běžnou silou vůle totiž neexistuje žádný přímý vztah. Když Pariseová poprvé zkoušla pohnout malými předměty, tak neuspěla, přestože vyvinula nesmírné úsilí na koncentraci. Jedenho dne obdržela telefonem zprávu, že její matka umírá. Byl to pro ni silný citový šok. Když natáhla ruku a chtěla uchopit malou lahvičku z umělé hmoty, posunula se lahvička z jejího dosahu. Po pohřbu vyvinula "duševní nátlak" znova a tentokrát se jí podařilo s lahvičkou pohnout. Zdá se, že citový šok nějak uvělnil její latentní psychokinetické síly. Když testoval dr. Helmut Schmidt v Parapsychologické laboratoři v Durhamu v Severní Karolině skupinu studentů, docházelo k tomu, že se jim nějakým způsobem podařilo dosáhnout právě o p a č n y c h účinků, než o které se snažili. Měli způsobit, aby se ručička citlivého expozitometru odchylila ve směru hodinových ručiček, a když se o to pokoušeli, pohybovala se ručička vždy v opačném směru. Jejich snaha o projev "vůle" vedla k tomu, že jejich schopnosti nabraly zpětný chod.

My víme, že vědomá vůle je napojena na úzkou vědomou část osobnosti. Jeden z paradoxů, pozorovaných Janetem, spočívá v tom, že současně s tím, jak ~~xx~~ u hysteriků ~~xxx~~ narůstá úzkost - a potřeba uplatrit svou vůli - narůstá i jejich bezmocnost. Čím užší a posledejší vědomí, tím slabší vůle. Každý z nás je s tímto jevem jistě dostatečně obeznámen. Čím více nás svírá úzkost, abychom něco nepokazili, tím je pravděpodobnější, že to způsobíme. Je to Franklův zákon "převráceného úsilí". Chcete-li něco skutečně dobré vykonat, musíte se dostat do "správného rozpoložení". A to znamená pocit uvolnění, pocit "otevřenosti všemu". Je jasné, kde je problém Janetových hysteriků. Z hysterika se stávají doslova dva lidé, z nichž jeden by dokázal otázky zodpovědět, zatímco druhý hovoří k někomu jinému. Hysterik se rozpůlil a tím rozpůlil i své síly. Janet takové pacienty léčil tak, že se je snažil přesvědčit, aby se uvolnili a stali se zase tak řečeno "plným já,"

William James kdysi poznamenal, že všechny máme celoživotní návyk pohlížet na naše "plné já" jako na něco podřadného." Všichni jsme hysterici; je to endemická choroba lidské rasy, která zřetelně naznačuje, že vše naší "každodenní osobnosti" existuje "širší já", které vlastní daleko větší schopnosti než toto "každodenní já". A vůbec se nejdá o Freudovské podvědomí. Jako "širší já" Janetových pacientů je právě tak vědomé jako "stažené já". Tohoto "druhého já" jsme si částečně vědomi. Když se nějaký člověk "odváže", naleje si panáka a sundá si boty, jedná se o elementární metodu relaxace v druhém já. Když se udřená hospodyně rozhodne, že si kupí nový klobouk, dělá totéž. Zřídka se však relaxaci věnujeme v patřičné délce a hloubce, protože zvyk - a úzkost - jsou příliš silné. Když namáhala Felicia Pariseová svou vůli, aby pohnula lahvičkou z umělé hmoty, spoléhala jen na vyčerpané síly "staženého já". A intenzita její snahy vše zmařila, protože její já ještě zůžila. To se stává často, když se něco nedáří, my začneme zuřit a chovat se jako posedlí. Šok z telefonního hovoru ji z tohoto zakletí osvobodil. Uvědomila si, že existují větší a důležitější záležitosti a tím pronikla do svého "širšího já", které nehbdlalo s pohybáním lahvičky ztrácejíc čas.

Brzdí-li vůli přílišné sebevědomí, pak často dosáhneme právě opačného výsledku, než jaký jsme zamýšleli. /Poe tomu říkal "imp of the perverse", skřítek zvrácenosti/. "Širší já" by se rádo podvolilo, "atažené ego" však samo sobě odporuje jako někdo, kdo sepokouší otevřít dveře a místo tažení k sobě do nich tlačí. Takže volí druhou nejlepší možnost. V případě studentů dr. Schmidta to bylo vychýlení ručičky metru na druhou stranu.

V obou případech je výsledek stejný: když se ego stáhne do úzkostného stavu, odřízne se tím od zdroje síly. Je to podobné jako kdybychom si obvazem pevně stáhli paži nebo nohu a nechali ji "odumřít". Po relaxaci, ~~návrat~~ odstranění obvazu se poškozená tkán zase prokrví. Toto

podobenství je ovšem v jedné věci nepřesné. "Odumře-li" vám totiž paže či noha, není schopná pohybu. Použije-li však obvaz úzkosti ego na část šebe sama, je i stažená část ega velmi živá a schopná nezávislé činnosti.

Tato pozorování nás přivádějí zpět k definicím magie, citovaných na začátku této kapitoly. Magie je umění a věda využívání vůle. A to nikoliv obvyklé vůle staženého ega, ale "skutečné vůle", která zřejmě pramení v hlubších sférách bytí.

Nauka o této "skutečné vůli" hraje v tradicích magie důležitou roli. Zdá se rovněž, že je klíčem k mnoha - a snad i ke všem - paranormálním jevům od poltergeistů k psychokinézi. Umožnuje nám vysvětlit proč poltergeistří či Gellerova schopnost ohýbat lízce nelze ~~ukázat~~ zcela zařadit pod název "magie". S někdy všacnými vyjímkami se totiž zdá, že poltergeistří nejsou ovládání lidmi, kteří je vyvolali. Geller připouští, že si není nikdy jist, zda bude jeho síla fungovat či zda se nějaký kus kovu - na příklad vidlička, s kterou právě pojídá oběd - v jeho prstech sama neohně. Cílem tradiční magie však vždy byla kontrola "skrytého já", nazývaného někdy "démon" či "anděl strážný", jindy přírodní síly.

V tomto bodě je nutné podívat se důkladněji na představy tradiční západní magie.

Francis King a Stephen Skinner hovoří ve své knize "Techniques of High Magic" o čtyřech základních předpokladech magie:

1. /Fyzický/ vesmír je pouze částí totální reality
2. Lidská síla vůle je skutečnou silou, schopnou zdokonalování, Ukázněná a soustředěná vůle je schopná měnit své okolí a vytvářet paranormální efekty.
3. Tato síla vůle musí být řízena imaginací.
4. Vesmír není směsicí náhodných faktorů, a vlivů, ale uspořádaným systémem korespondencí, který okultistovi umožňuje užívat jej pro vlastní účely, dobré či špatné.

Tyto principy můžeme nalézt v různých formách ve všech důležitějších magických spisech, od textů připisovaných Hermu Trismegistovi přes středověké knihy zaklínaadel až ke spisům Leviho, Crowleyho a Dion Fortuneové. Jezuitský učenec Martin Del Rio definoval ve svém známém díle Disquisitionum Magicarum /1599/ magii jako "umění či zručnost vytvářet pomocí přirozených sil jisté zvláštní a neobvyklé jevy, jejichž logický výklad se příčí zdravému rozumu." Protože Del Rio věřil v anděly a démony, stojí za zmínku povšimnout si jeho trvání na tom, že se jedná o "přirozené síly". Lewis Spence, historik okultismu, definuje magii jako "latentní sílu v lidských bytostech, která ovládá vůli a výrou matérí kosmu." Dion Fortuneová přišla se zajímavou variací: "Magie je umění jak vůli ~~ukázat~~ působit změny /ve/ vědomí." Všechny tyto definice předpokládají, že se jedná o "vůli" zvláštního ~~ukazu~~ typu.

Neméně důležitý je i třetí předpoklad: že vůle musí být řízena imaginací. MacGregor Mathers, jeden ze zakladatelů "Řádu Zlatého úsvitu", řekl v jedné své přednášce toto: "Abychom mohli praktikovat magii, musíme zapojit do svého jednání jak imaginaci tak vůli...vůle bez pomoci imaginace vyšle proud...ale jeho účinky jsou nevyhraněné a mlhevé... imaginace bez vůle dokáže vytvořit obraz...nemůže však vykonat nic důležitého, dokud není oživena a řízena vůli." A Mathers pokračuje několika příklady ze své magické praxe, které se týkají jasné vizualizace. Po několika rozhovorech s jistým nervózním starým pánum učinil nějakým způsobem "vyssavá jako upír" jeho energii. Aby uvedl věci do pořádku, představil si, že je obklopen "silovým polem", které ho izoluje od venkovního světa. Při jiné příležitosti, když měl podezření, že jakýsi muž používá k svedení jednoho děvčete magických technik, představil si sám sebe jak drží meč a vytváří mezi nimi jakousi psychickou "sít". Tvrdil, že jak v tomto tak i v jiných případech byl plně úspěšný.

Mathers přišel na základní princip lidského vnímání: přišel na to, že je "intencionální". Když se na něco podíváte, je to jakoby se váš zrak natáhl a uchopil to. A toto "uchopení" může být slabé nebo silné. Snadno to lze ukázat na jednoduchém příkladu. Podívejte se na nákres průhledné krychle. Lze nani pohlížet zezdola i zezhora. Při "proměnách" krychle si díkážeme uvědomit duchivní akt zvratu, stejně jako když obracíme minci z jedné strany na druhou. Krychli můžeme "převracet" stejně snadno jako minci. Úsilí, kterým krychli převracíme, je to, čemu říkal filosof Husserl "intencionalita", a stejnou věc má na mysli i Mathers, když hovoří o imaginaci.

Jedna z nejvyváženějších a nejcitlivějších moderních učebnic magie, kterou sepsal David Conway, věnuje praktikám "visualizace" celou kapitolu. Ctenář je vybízen, aby se zahleděl na diagramy či obrázky, pak zavřel oči a pokusil se je jasně vybavit. Když se mu to začne dařit, měl by se pokoušet o visualizaci pevných objektů pod různými úhly pohledu. Cvičení lze rozšířit i na čich a hmat. A nakonec by se měl naučit vizualizaci s otevřenýma očima při níž dochází k "projekci" obrazů do skutečného světa. "Tato projekce", říká autor, "je trik, který se lze naučit najednou, podobně jako třeba plavání."

Conway pak dále tvrdí, že tuto schopnost je nezbytné umět kontrolovat; "nedobrovolné halucinace patří do říše duševních chorob a nikoliv do říše magie." A toto je věc zásadní důležitosti. Všechny vysoce rozvinuté schopnosti jsou potenciálně nebezpečné. Každý z nás ví, jak umí jít na nervy nějaká vtírává melodie nebo rýmovačka, která vám zní neustále v hlavě. To se nám však může přihodit jen proto, že máme vysoce vyvinutou schopnost paměti; psi a kočky takové potíže nemají. A podobně lidé s intenzivní schopností koncentrace jsou náchylní k nervovým zhroucením, protože se podrobují většimu vypětí hež lidé s přelétavou myslí. Goethův "Carodějův učen" a podobné výstražné příběhy vycházejí ze zdravého rozumu. Je snadnější neobvyklé schopnosti rozvíjet než je pak kontrolovat.

Mathers chápe imaginaci jako základní doplněk vůle, který se podobá mušce pušky. Jejím úkolem je namířit vůli přesně na cílový objekt. A totéž platí pro všechny volní činnosti. Učinek silného chtění nejen probudí něčí touhy, ale probudí i energii, které nám tyto touhy umožní naplnit. Chceme-li něco jen polovičatě nebo si něčím nejsme jisti, pak nevyvineme dostatek energie a s největší pravděpodobností ničeho nedosáhneme. I tam, kde se jedná o každodenní cíle, má imaginace ústřední důležitost. Magická tradice však trvá na tom, že vůle obsahuje sílu, která je na fyzickém světě nezávislá. Může být přenášena přímo jako radiové vlny. Tak na příklad by pro Matherse nebylo ničím neobvyklým představit si muže, který používá magii k tomu, aby svedl nějaké děvče. Pokládal by to jednoduše za s účastí toho, co je známo jako "prírodní magie" /na rozdíl od duchovní magie, která využívá "vyšší vesmírné síly"/. Ve své knize "The Occult" jsem citoval básníka Roberta Gravesa, který mi řekl, že mnoho mladých mužů používá jisté formy nevědomého čarování při svádění dívek. Touží-li nějaký muž silně po určité ženě, upře na ní veškerou svoji touhu, a to s takovou intenzitou, až prostoupí celou jeho bytost. Hodně času stráví v denních snech o tom, jak se jí zmocní a svou touhu prožívá v imaginaci. Mathers by řekl, že "skutečná vůle" se probouzí intenzitou touhy a postupně ovládne vůli děvčete. Graves poukázal na skutečnost, že mnoho svědků používá tuto metodu zcela přirozeně, aniž by si bylo vědomo, že se jedná o jednoduchou formu čarování. A ještě by pravděpodobně dodal, že všichni sebevědomí lidé používají k dosažení svých cílů stejněho typu nevědomé magie.

Tato představa o magické síle imaginace se neomezuje pouze na západní tradici a nalezneme ji po celém světě. Alexandra David-Nellová líčí ve své knize "Magic and Mystery in Tibet" klasický příběh o "choďcím klobouku." Vítr vzal klobouk z hlavy nějakému cestovateli a zevši ho do údolí pod cestou. Na dálku vypadal jako nějaký podivný tvor a vesničané, kteří chodili kolem, byli příliš vystrašení, než aby se šli podívat zblízka. Nakonec jejich strach a představivost klobouk oživily a ten začal pobíhat kolem jako skutečné zvíře. Je to charakteristický příběh pro tento typ magie, jaká se praktikuje v Tibetu. David-Nellová rovněž vysvět-

luje jak lze "očarovat" nějaký nůž takovým způsobem, aby někoho přivedl k spáchaní sebevraždy. Čaroděj musí strávit celé měsíce v intenzivní koncentraci na nůž, představovat si přitom smrt svého nepřítele a provádět různé magické rituály. Když je nůž dostatečně nabit zlovolnou energií, dá jej tajně umístit v domě zamýšlené oběti, a pokud je tato osoba neopatrná a vezme jej do ruky, neubrání se náhlému impulzu a sama se jím probodne.

Kniha Maxe Freedoma Longa "The Runa Code in Religions" pojednává o magickém a náboženském systému Polynésanu a spojuje přirozenou magii vůle s komplexními operacemi nadvědomého neboli vyššího já. Podle Longa rozeznává kněžství Kahuna v člověku tři roviny, podvědomé, "každodenní" já, ~~xxxi~~ střední já a nadvědomé já. Každá rovina využívá vlastního druhu "mana" neboli síly. "Mana" středního já je vůle neboli hypnotická síla. "Mana" vyššího já ve skutečnosti vytváří budoucnost každého individua, a "tato budeucnost se postupně materializuje ve formě skutečných událostí či jejich předpokladů." Takže Kahuna jde dál než většina západních exponentů magické tradice ve víře, že člověk si svými nejhlubšími touhami skutečně vytváří vlastní budoucnost, a zdá se dávat za pravdu Goethovi: "Mějte se na pozoru před tím, co si přejete v mládí, protože to v dospělosti dostanete." Long spojuje zákoník Hunu s náboženstvím gnostiků a s vírou egyptského kněžstva.

Ve srovnání s témito mimoevropskými tradicemi se jeví "volní magie" západu často jako nezralá a nejasná. Typický příklad nalezneme v "Sacerdotus Triumphatus" /1681/ Josepha ~~xxx~~ Glanvilla, pojednávají o učeném cikáncovi, kterého zná každý školák z básně Matthew Arnolda.

"Cikán" byl oxfordským studentem, který musel z chudoby opustit univerzitu a připojil se k tlupě cikánů. Po nějakém čase potkal dva ze svých dřívějích spolužáků a tvrdil jim, že cikáni dokáží "dělat divy pouhou silou imaginace." Aby jim toto umění demonstroval, opustil místnost a odešel do jiné části hostince. Po návratu byl schopen sdělit jim veškeré podrobnosti o jejich konverzaci za jeho nepřítomnosti. Uvěření přesnosti detailů, chtěli jeho bývali spolužáci vědět jak to dokázal. "Vyhověl jim a prozradil, že tak učinil silou imaginace. Své fantazie přenesl na ně a oni rozprávěli o tom, co jim odjinud diktoval ..." Učený cikán dodal, že "existují zaručené způsoby, jimiž lze zvyšovat imaginaci až k bodu, kdy ~~xxx~~ je možné usměrňovat imaginaci druhých

Je jasné, že smysl, v jakém nyní hovoříme o imaginaci, se podstatně liší od běžného užívání tohoto slova. Jestliže se pokouším představit si Notting Hill Gate jak vypadal za mých dávných dní v Londýně, je obraz, který se objeví v mé mysli jako špatně zaostřená fotografie. Ve svých konturách je "jako" originál, ale to je všechno. Řečeno jinak, "je to jako kdybych si pískal úvodní tóny Bethoveenovy Deváté symfonie. Glanvill však hovoří o imaginaci nikoliv jako o ubohé imitaci originálu, ale jako o nezávislé síle. A Mathers dokonce tvrdí toto: "Když si člověk něco představuje, vytváří na astrální či ještě na vyšší rovině určitou formu skutečnosti; tato forma je právě tak skutečná a ~~xxxi~~ objektivní pro inteligentní bytostí oné roviny jako je pro nás naše pozemské prostředí." Jestliže nahradíme "astrální rovinu" Lethbridgeovým dalším závitem spirály či snad nějakou vyšší rovinou lidského vědomí, lze pak říci, že podle Matherse může imaginace jednat jako posel mezi různými rovinami existence.

Naša idea imaginace byla zvulgarizována či přinejmeněm oslabena civilizací. Když po večerech odpočívali u ohně lidé doby kamenné a ne slouchali příběhům o lovu či bojích se sousedními kmene, znovu upřívali při tom tyto události, i když ve zcela jiné podobě než byl původní prožitek. /Děti ještě stále vlastní tuto schopnost "zcela se ztratit" v nějakém příběhu/. Když odpočívá obyvatel současného velkoměsta u svého televizoru, nedokáže - ať napíná svoji představivost jakkoliv - události, které sleduje "znovuprožívat". Konzumuje je stejně bezmyšlenkovitě jako když si zapaluje svou cigaretu. Proto chápeme imaginaci jako falešnou skutečnost. Obviníli někoho z toho, že má "bohatou fantazii", míní s tím v podstatě pouze to, že je lhář. Takový člověk se podle něho pokouší smazat rozdíl mezi imaginací a skutečností.

Naši vzdálení předci se takového omyku nikdy nedopouštěli. Život byl těžký a jejich duševní schopnosti byly součástí jejich výbavy pro přežití. Před nějakými pětatřiceti tisíci lety se začali naši cromagnonští předci zabývat genocidou. Obětí se stal jejich opici se podobou jící polobratr, neandrtálec. V překvapivě krátké době nezbyl ani jeden. A nebylo to proto, že by Cromagnonci byli silnější nebo početnější než Nenadrtáci, nýbrž proto, že měli silnější mozek a imaginaci. V průběhu dalších pětadvacetitisíc let položili základy civilizace tím, že vynalezli umění, náboženství a technologii. Neměli však jinou možnost jak usklednovat vědomostí, než v hlavě. Když zemřel člověk, zemřely jeho vědomosti s ním s vyjímkou toho mála, co se uchovalo v paměti jiných členů kmene. Síla jejich myslí byla jejich jediným spojencem proti všeprostupující temnotě.

Nyní víme, že se Cromagnonec překvapivě přiblížil vynálezu písma. Na počátku šedesátých let byl Alexandr Marshack fascinován složitostí značek na stovkách úlomků kostí a jiných artefaktech doby kamenné. Po průzkumu pod mikroskopem učinil závěr, že se nejedná o pouhou dekoraci - značky totiž byly vyryty mnoha rozdílnými nástroji - ale o jakousi formu ~~umění~~ záznamu, týkající se pravděpodobně ~~fází~~ měsíčních fází. Naši předci z doby kamenné tak narazili na základní princip písma již před čtyřiatřicetitisíci lety, nepodařilo se jim ho však dotáhnout dál. Tento nedostatek byl s největší pravděpodobností jednou z nejštastnějších náhod, jaké kdy potkaly lidskou rasu. Znamenalo to, že chtěl-li si cromagnonec uchovat své základní znalosti, musel se i nadále spoléhat na schopnosti svého mozku - tedy na paměť, která si vypomáhala jen několika primitivními pomůckami /asi na stejně úrovní jako uzel na kapesníku/. Musel se naučit obtížnému umění používání mozku jako skladističe a zvětšit tak jeho skladovací kapacitu. Jeho potomci pak těžili z tohoto dlouhého výcviku když začali kolem roku 5.000 před Kristem žít pohromadě ve městech. Dániken a jeho stoupenci tvrdí, že nahlý různy civilizace dokazuje, že v něm museli mít prsty lidé z kosmu. Zapomínají však na to, že Cromagnonec mě k tomuto skoku připrevoval celých třicet tisíc let.

A pak, okolo roku 3.500 před Kristem, vynášli Sumérské obrázkové písmo a tento princip se pak díle vyvíjel v Egyptě, v Číně a v zemi Chetitů; jisté formy poznámkání - většinou náboženské rituály - tak bylo konečně možné uchovat. O víc než dva tisíce let později vyvinuli Feničané a Řekové fonetickou abecedu, která umožňovala zachytit skutečnou enuť a vnitřní struktury každodenní řeči. To byl stejně revoluční akt pro civilizaci jako vynález motorových vozidel či rádia. Důsledky tohoto vynálezu byly zpočátku téměř nepostřehnutelné. Člověk se příliš dlouho spoléhal na svoji paměť, než aby mohl přes noc změnit své způsoby. Platon vyjádřil tuto podivnou nedůvěru ve Faidru, kde vypráví jak egyptský bůh Thoxt vynalezl umění psaní. Thot se holedbí před králem Thamusem, že vynalezl "elixír moudrosti a ~~umění~~; paměti"; král odpovídá, že nic takového nevykonal, pouze odradil lidi od toho, aby se spoléhali na vlastní duševní úsilí. Platon, jako většina starověkých filosofů, cítil, že hlavní předností člověka se skrývají v jeho schopnostech paměti a imaginace, a že by proto měl tyto schopnosti rozvíjet stejným způsobem jakým posilnuje atlet své svaly. Zůstává skutečností, že lidé starověku vyvinuli neuvěřitelně složité "umění paměti", které přežívalo až do dob Shakespearea. S fascinujícím příběhem tohoto nyhí zapomenutého umění nás seznámil historik Francis Yates. Nejzajímavější na tom však asi je, že umění paměti bylo pokládáno za magické a zabývali se jím takoví slavní kabalisté jako Raymond Lull, Marsilio Ficino /který přeložil knihu "Tříkrát Velký Hermes"/ a Giordano Bruno. Proč magické? Co bylo magického na "umění", které vedla pouze k tomu, že se lidé učili nazpaměť celé knihy?

Odpověď byla pro staré řeky něčím zcela samozřejmým. Aristoteles to potvrzuje ve svém pojednání "O duši": "Paměť patří ke stejné části duše jako imaginace." Představte si nějakého učence, obklopeného rozsáhlou knihovnou. Může to být zabedněný pedant, který pouze ví, kde najít informace. Kdyby však měl obsah všech svých knih v hlavě,

bylo by to něco jiného. Znal by tyto knihy, dokázal by porovnat Platonovy názory o duši s názory sv. Augustina nebo vojenskou strategii Alexandra Makedonského se strategií Julia Caesara. Tekový člověk by byl spíše moudrý než učený, byl by to genius, něco jako Bůh.

Některým čtenářům bude možná taková argumentace připadat jako sofistika. Člověk přece není moudřejší jen proto, že má hlavu naplněnou informacemi. Ale opět, jedná se o typické moderní nepoehopení věci. Základním problémem lidského vědomí je jeho úzký záběr. Od okamžiku kdy ráno vstanu je mojí hlavní starostí pozorovat co se děje na špičce mého nosu. To není skutečné vědomí, to dokáže i pes. Mé skutečné záblesky vědomí - potenciality vědomí - nastávají v tikkim okamžicích náhlé intenzity nebo hluboké relaxace, kdy přestupuji svá omezení.

Není snadné popsat, co se v takových okamžicích děje, lze snad jen říci, že se svět jeví jako hlubší a bohatší. Čtete-li v takové náladě poesii, je to smyslový požitek, a zdá se vám, že na vás působí čichové či hmatové vibrace. Posloucháte-li hudbu, zdá se vám, že se rozlévá do všech koutů vaší bylosti. A čtete-li nějaký cestopis, kdežto se myslí popisované místa jako ve skutečnosti.

Je jasné, že to o čem hovoříme, je "schopnost X", podivná způsobilost náhlého uchopení skutečnosti jiných dob a míst. Na tomto místě se však musím zmínit o něčem velmi důležitém. Neexistuje důvod proč by nemohlo malé dítě prožít záblesky této schopnosti. Pro dítě však budou znamenat podstatně méně než pro dospělého. Všechny děti tuto schopnost zakoumají, zvláště o svátcích, prázdninách či o Vánočích; projevuje se pocit rozrušení, rozmanitosti, nekonečných obzorů. Skutečné obzory dítěte jsou však omezeny nezkušenosťí, tikkim čímž je omezeno i jejich vnitřní zření. Vědec, na druhé straně, pokud zakusil tuto schopnost X, může záhlednout nesmírnou komplexonost univerza. Zakouší-li ji historik, lze přirovnat k schopnosti dalekého vidění. Je zřejmé, že bude mít větší význam pro člověka, který se nachází na kopci, než pro toho, kdo stojí v údolí.

Rovněž tak by mělo být jasné, že obsahový význam takového prožitku závisí na tom, co známe. Pro nějakého ignoranta znamená tato schopnost jen příjemný pocit, že "vše je jak má být", že svět je báječný a rozmanitým místem. ~~X~~ Filosofevi umožní vhlédnout do smyslu lidské existence.

Starověké "umění paměti", to nebyla pouze snaha o proměnu lidského mozku v knihovnu. Byl to záměrný pokus o vytvoření této schopnosti X, o rozvoj vědomí do hloubky i do šířky. Odtud magický význam paměti. Toto spojení si uvědomíme při Proustově popisu jeho pocitů při namočení sušenky do čaje, kdy ho tato chut přenesla zpět do dětství, i při popisu mystického prožitku Hesseho hrdiny v "Stepním vlku": "V těchto okamžicích ~~X~~ mé srdce oscilovalo mezi radostí a smutkem a odkryvalo jak bohatá byla galerie mého života. Naplnovalo duši ubohého Stepního vlka věčností vzdálených hvězd a souhvězdí." V obou případech přestává být paměť "kopírovou kopí" a stává se skutečností. A právě v tom spočívá skutečný smysl umění paměti. Není žádoucí lingvistickou náhodou, že slovo "magický" užíváme k popisu těchto obhacených stavů ~~X~~ vědomí: "kouzlo dětství", "kouzlo dálky", "magie smyslů". Síly, kterým dříve lidé říkali "magické" - a jímž my nyní spíše říkáme "paranormální" - mají svůj zdroj v oněch skrytých říších vědomí, které se nacházejí za našimi omezenými obzory.

A že právě toto bylo cílem "umění paměti" vyplývá jasně ze slov řady jeho hlavních provozovatelů. Benátčan Giulio Camillo /1480-1544/ postavil dekorace "divadel paměti", které učenci jeho doby řadili k sedmi divům světa. Divák stál na jevišti, které se nacházelo ve středu "hlediště" a mohl si z něho prohlížet souhrn lidských znalostí, zaranžovaný v sedmi řadách "sedadel", s uličkami, kterých bylo rovněž sedm mezi jednotlivými řadami po sedmi sedadlech. Jedné se o číslo, které se vztahuje k sedmi planetám a k Salamounovým sedmi sloupům moudrosti. My bychom si dávali přednost názvu "výstava", toto slovo však bylo v Camillových dobách neznámé. Jednotlivými "vystavenými předměty" byly

"obrazy" - pravděpodobně malby, sochy, obrazy symbolů - a pod nimi se nacházely popsané listy s řečmi, které byly postaveny hlavně na Cicerovi, nejslavnějším římském řečníkovi. Záměrem všeho bylo probudit mysl k širšímu vnímání skutečnosti. Camillo řekl, že divadlo umožní divákovi "vnímat zrakem vše, co je jinak skryto v hlubinách lidské mysli" /"skrytý" je latinsky *ocultus*/ . Umění mu to jakýsi ptáčí pohled z výšky na vesmír. Camillo vysvětloval dále svůj úmysl přirováním k člověku, který se nachází v lese a vidí kolem sebe jen samé stromy. Je-li však nablízku nějaký kopec, na který by mohl vylezt, pak spatří celý les. Řečeno jinými slovy, člověk je uvězněn v přítomnosti a není schopen vidět pro samé stromy les. Jakmile však jedhou pozna /v zjednodušené formě/ obrys lesa, má naději, že se povzne do stavu vědomí, v němž začne být celek pochopitelný.

Právě z tohoto důvodu se stal Camillo jedním z nejslavnějších mužů své doby i když "divadlo paměti" nebylo nikdy dokončeno a po jeho smrti zaniklo. Dotkl se totiž jedné z nejhlebších tužeb svého věku. Takové divadlo se nám dnes může jevit jako absurdnost, je to však jen proto, že nechápeme jeho základní cíl. A i dnes může působit dobrá vystava jako zjevení. Každý, kdo viděl "Diaghilev Exhibition" Richarda Buckleho v Londýně v roce 1954, se rozpomene na její téměř magické vyznění; použití dekorací a osvětlení - a dokonce i vůni - bylo tak vynálezavé, že vás přeneslo zpět do Petrohradu roku 1910 či Paříže roku 1920. O deset let později dosáhl Buckle podobného efektu na své "Shakespeare Exhibition", takže přechod mezi věkem královny Alžbety a dopravním ruchem Stratfordu byl vskutku šokující.

A právě toto bylo i záměrem Camillovým, zjevně přinejmenším částečně úspěšným. Současníci čekali pochopili velikost jeho koncepce. Vždyť žili ve věku intelektuální revoluce. Kolumbova cesta do Ameriky definitivně prokázala, že je země kulatá. Cortes a Pizarro přivezli z Nového světa neuvěřitelné příběhy o cizích civilizacích a divočských zvycích. V Krakově došel Mikuláš Koperník k šokujícímu závěru, že země je oběžnící slunce. A v Basileji Theophrastus Bombastus von Hohenheim, lépe známý pod jménem Paracelsus, jeden z největších lékařů - a magů - svého věku, nikdy nepřestal svým studentům opakovat, že imaginace vytváří v člověku hvězdnou nebeskou klenbu, a že tato "vnitřní nebeská klenba" je podstatou všech magických sil. Camillo přišel nyní s tvrzením, že se člověk může stát pánem vnitřní i vnější nebeské klenby jakmile vstoupí do něčeho takového, jako je magické divadlo. Bylo to něco víc než jen vzrušující idea. Byla to nová vize síly a důstojnosti člověka.

Camillo sám byl však velmi skromný a očklivě koktal. Snad právě v tom se skrývá tajemství jeho přežití. Padesát let po něm měl Giordano Bruno odvahu - a nedostatek zdrženlivosti - , aby řekl v jesných pojmech, co Camillo pouze naznačil, a co se dalо vyčist z Paracelsa - že je-li člověk oním "velkým zázrakem", o němž se zmínil Hermes Trismegistas, pak ho objev jeho vlastních vnitřních sil promění v Boha. V tom spočívá jádro jeho vize, jak jí popsal v jednom ze svých větších děl, v "Umění paměti". Lidská mysl je božská a obsahuje ve svém nitru hvězdné nebe. Dokáže-li člověk tomuto univerzálnímu plánu porozumět - prostředky magického umění paměti - pak bude schopen nalézt pramen ~~zíky~~ kosmické síly. Magická síla vyzařuje z "pečetí", z obrazů hvězd. Ten, kdo "pečetí" porozumí, stane se mágem a nabýde sílu k otevření "černých diamanťových dveří" psýchy. Bruno rovněž naznačuje, že takový člověk bude hořet "heroickou posedlostí" /eroici furori/ a přineset lidstvu spásu.

To byly ovšem velmi nebezpečné ideje - jak pro Bruna samotného tak pro ortodoxní křesťany, kteří by jimi mohli být pomýleni. Holou pravdou však zůstává, že Bruno cítil ke křesťanství nepřátelství. Jeho přístup k němu se podobal přístupu Swinburneho o tří století později. Ale zatímco Swinburne odmítl "nevýtazné Galilejství" a dával přednost řeckému pohanství, byla Brunovým ideálem egyptská hermetika, se svým uctíváním slunce. Zdá se, že Bruno v sobě nosil mesiášské představy, že oním sluncem je sám. Jeden z jeho anglických obdivovatelů o něm říká: "Přestože nemohu zhlédnout tvou duši, mohu z paprsků, které vyzařuje, vnímat, že v tyém nitru je slunce či dokonce ještě větší zdroj světla." Bruno zákonář "Umění paměti" tvrzením, že jeho dílo má božskou inspiraci, podobně

jako Svaté písmo. Mogicenovi - který ho udal inkvizici - řekl, že chtěl založit v Německu svou vlastní náboženskou sektu. V Fadově, krátce před svým zatčením, se pípravoval na potyčku s Církví tak, že prováděl jisté magické úkony, aby získal charismatiké síly, "pracující s hermetickými pečeťmi a stýkaje se s démony." Byl to člověk, který se "nezastaví před ničím, a který použije každeu magickou proceduru, jakkoliv zakázanou nebo nebezpečnou."

Bruno podstoupil typické mučednictví "Muže, který má pravdu", posledního svým božským posláním, přístupného "patologickým záchvatům zuřivosti, v kterých říkal strašné věci, jimiž lidi děsil." Vše nasvědčuje tomu, že spěl k jistému nervovému zhroucení, které tak často potkává lidí, kteří "mají pravdu". Dříve než však mohl vykonat onen poslední krok "k černým diamantovým dveřím", uchopila ho do spárů inkvizice a uvrhla do žaláže. O dvě století později učinila totéž s markýzem de Sade, a z přesné stejných důvodů učinila závěr, že jsou jeho myšlenky děsivé a rouhavé. Lidstvo takto vždy zacházelo s moralisty, kteří tvrdili, že se člověk může stát Bohem.

Ať již byl Bruno pamatený či nikoliv, byl posledním z velkých renesančních mágů, který pochopil jak význam má v magii imaginace. Jeho učený současník John Dee - astrolog královny Alžběty - se výše zabýval "přírodní magií", telepatií, jasnovideckým pomocí křištálové koule, a tím, co by se nyní dalo nazvat "transem medií". Robert Fludd, jeden z největších kabalistů svého věku, byl povoláním lékař /jako Paracelsus/ a i jeho magické práce jsou svým duchem vědecky orientované. Kromě toho staré magické umění paměti, které záviselo převážně na obrazech a symbolech, bylo odsunuto stranou novou logickou odrůdou kterou vynalezl francouz Pierre de la Ramée. Petr Ramus /jméno pod kterým je znám lépe/ byl protestant, který zahynul v Bartolomějské noci:, jeho mučednictví přispělo k zvýšení popularity jeho systému v protestantských zemích. "Ramismus" byl jinýmž mágem jakousi mechanickou naukou a sedmnáctému století vyhovoval lépe než klasický systém se svými "okultními" podtony.

Nebylo tomu proto, že by ve "věku rozumu" byly magické ideje nepopulární. Vždyť i Izák Newton byl nadšeným alchymistou, který věnoval značnou část svého života hledáním kamene mudrců. Ale noví "mágové" se pokládali za vědce a rationalisty; měli pocit, že nedělají nic jiného, než že se pokouší objevit přírodní zákony. Takové zákony byly na lidské myslí nezávislé a proto se již neslušelo hovořit o imaginaci vnitřní nebeské klenby. Franz Mesmer se domníval, že "skryté síly" uvnitř lidských bytostí jsou formou energie, kterou nazval "animální magnetismus". A tento magnetismus lze přemísťovat po těle pomocí magnetů. Ve svém pojednání o proutkářství, nazvaném "Okultní fyzika" /1693/ vysvětloval abbé Lorrain de Vallemont, že tato síla pramení z pocení rukou. Nabídl rovněž zajímavé vysvětlení, proč se v láhvích, kterou držíme mezi zrakem a sluncem objevuje přelud růže. /Jeho teorie, že veškeré živé věci za sebou zanechávají okultní podobu, je překvapivě blízká Lethbridgeové názoru, že duchové jsou jakýmsi druhem "magnetofonové nahrávky"/. Jediný mág, jehož sláva byla srovnatelná se slávou Paracelsa či Bruna byl hrabě de Cagliostro, například podvodník, napůl ryzí psychik. Vlastnil výraznou imaginaci, ale byla to imaginace špatného typu; jeho "egyptské bratrstvo" bylo z větší části jeho výmyslem a bylo určeno k tomu, aby vybral peníze z kapes lehkověrných obdivovatelů. Nedůvěru v imaginaci osmnáctého století shrnul dr. Johnson takto: "Jakákoliv převaha fantazie nad rozumem je určitým stupněm šílenství."

A v tomto bodě došlo k jedné z nejvýznamnějších událostí kulturních dějin lidstva. Nebylo jí nic menšího než univerzální revolta ve prospěch imaginace. Překvapivé na ní je to, že se nejednalo o záležitost několika okultistů či filosofů, ale objevila se současně v celé Evropě. Člověk, který se stal nevinnou příčinou této přílivové vlny romantického čítání byl postarší tiškař Samuel Richardson. Měl za úkol napsat učebnici o umění korespondence, ale brzy se od tématu odchýlil a kniha se změnila v podrobné vyličení příběhu, v němž se pán pokouší svést svoji služku. Když se v roce 1740 příběh pod názvem "Pa-

"mela" objevil, stal se z něho okamžitě bestseller. Dá se říci, že to byl vůbec první román v tom smyslu slova, jak jej chápeme dnes. Populárka "Pamely" vděčila nepochybně za mnohé svému sexuálnímu námetu. To však nevysvětluje magický, téměř mystický dopad, jaký měla na mnoho čtenářů - a zvláště čtenářek. Co však bylo důležitější, než jeho pikantní téma, byla skutečnost, že se čtenářka mohla v příběhu z tráttit, ponořit se do něho jako do hluboké vody, svůj vlastní život nechat za sebou a plně se ztotožnit se životem hrdinky. Pamela se šířila i do nejzapadlejších venkovských oblastí, kde jedinou vysrušující událostí za celý týden byla nedělní mše. /A v oněch dnech před příchodem románu se četly chtivě svazky kázání - nikoliv ze zbožnosti, ale protože se jednalo o znovuprožívání ~~xxxix~~ jediných imaginativních zážitků týdne./ Tisícum znuděným hospodynkám - a ještě více provdaným ženám - poskytovala Pamela intenzivnější citový prožitek než vše ostatní, co v životě zažily.

Psaní románů se stalo nějrychleji rostoucím průmyslovým odvětvím v Evropě. Richardson naučil střední vrstvy jak používat imaginaci a chuť rostla zároveň s potravou. ~~xxxix~~ Rousseauova Nová Heloisa - další román o svádění - byla tak populární, že v knihovnách byla záhy jen na záZNAM. Goethův román, v němž se hrdina z lásky zabije, vyvolal epidemii sebevražd. V půlstoletí, které uplynulo od vydání Pamely, došlo v důsledku svobodného využívání imaginace k proměně evropské mysli. A tato proměna měla značný vliv na vznik Francouzské revoluce, neboť většina jejich vůdců načerpala svoji nespokojenosť z četby Rousseaua a Schillera. Nese rovněž velkou zodpovědnost za onu vyjímečnou revoluci lidského ducha, již říkáme romantismus, a jenž byla revoltou snílků proti nudě hmotného světa.

Ironie romantismu spočívá v tom, že jej učinily impotentním jeho vlastní předpoklady. Giordano Bruno učil, že mág se může stát bohem, podaří-li se mu magické umění dotáhnout až do konce. Romantici cítili, že člověk jíž bohem je - ale bohem v exilu. Uvěznění v nudě každodenního života, cítili se v něm jako ryba na suchu, která zanedlouho lekne.

Imaginace je spásou člověka i jeho pádem. Hrdina Balzacova ~~xxxix~~ - mystického románu "Louis Lambert" vlastní tak intenzivní představivost, že se při čtení nějaké knihy přenese do mřst, která kniha zobrazuje. "Čtu-li o bitvě u Slavkova, vidím před sebou každou šarvátku. Rány z děl a křik bojujících mužů zní v mých uších a celá má bytost se v nitru chvěje..." Takto intenzivní imaginace však vede k ~~xxix~~ zápalu mozkových blan a hrdina umírá víceméně šílený.

Jednou z nejvýznamnějších postav tohoto významného hnutí byl romanopisec E.T.A.Hoffman. A protože nemáme dostatek místa pro delší rozbor romantismu, poslouží nám jako představitel celého hnutí.

Hoffman byl hudebník a alkoholik, jehož svět podivných postav ovlivnil prakticky všechny větší spisovatele devatenáctého století. Ve svém románu "Bratři Serafionové" vytvořil nejvyšší symbol romantické imaginace. Jedná se o skupinu básníků a hudebníků, kteří se pojmenovali po šíleném šlechtici, který věřil, že byl umučen za vlády císaře Decia. Hádat se s "mnichem Serafionem" nemá smysl, protože ho nic nepřesvědčí, že žije v Německu v devatenáctém století. Když mu vyprávěč řekne, že je šílený, odvětí chladně, že přeludy netrpí on, nýbrž vyprávěč. Svět "tam venku" se ve skutečnosti nalézá uvnitř našich myslí. Jak pak může někdo dokázat, že to, co je uvnitř jeho mozku, je "opravdovější" než to, co se skrývá v mozku jiného?

"~~xxix~~ Reholník Serafion" byl kdysi velmi dobrým básníkem, a byl znám silou své imaginace. Později se přihodilo jen to, že imaginace triumfovala nad "skutečným" životem. A to byl právě triumf o kterém romantici snili. Ale Hoffman sám nechtěl otevřeně přiznat, že měl na mysli právě toto. Bratrstvo jen obdivuje ryzí intenzitu Serapionovy imaginace, která dokáže vzdorovat celému světu.

"Je marné, aby se básník pokoušel vnutit nám víru ve věc, v kterou sám nevěří - a nemůže ani věřit, protože ji nikdy ve skutečnosti neviděl. Pokud nemá básník ryzí vidění, čím mohou být jeho

postavy jiným než klamnými loutkami, poslepovanými dohromady z různých kousků? Ale váš poustevník Serapion byl opravdovým básníkem. To, o čem psal, skutečně viděl, a proto dokázal zapůsobit na lidská srdce a duše."

Toto tajemství básnické velikosti, o kterém hovoří Hoffman, je "magickou" imaginaci hermetiků. A Hoffman, jako Bruno, má silnou intuici, že se jedná o klíč k tajemství evoluce člověka. Pokládá však za obtížné smířit tento závěr s fakty hmotného světa, v kterém jsme nuceni žít.

"Ubohý Serapione! V čem jiném spočívá tvé šílenství než v tom, že nějaká nepřátelská hvězda ti odebrala schopnost chápání dualitu, která je základní podmínkou naší pozemské existence? Existuje vnitřní svět, a duchovní schopnost rozeznávat jej s absolutní jasností - ano, s tou nejpřesnější a nejostřejší zřetelností. Patří ale k našemu pozemskému osudu, že je to výpější svět, v němž jsme uvězněni, který tuto duševní schopnost ~~zneužíváme~~... Ale ty, šťastný poustevníku, jsi ztratil obraz vnějšího světa a nezpozoroval jsi, že tato spoušt již uvedla tvou vnitřní schopnost do pohybu; a když, s touto svojí příšernou pronikavostí jsi prohlásil, že je to pouze mysl, která vidí, slyší a registruje události... zapomněl jsi na to, že je to vnější svět, který je příčinou toho, že duch využívá svých schopností vnímání."

"Existuje vnitřní svět a duchovní schopnost rozeznávat jej s absolutní jasostí." Toto je esenci vize Paracelsa a Bruna, a jméno této schopnosti je imaginace. Slova básníka Blakea jsou ozvěnou slov Paracelsovy: "Všechna zvířata a rostliny, země i nebesa jsou součástí všeobsahující a krásné Imaginace." Blake však, na rozdíl od Hoffmana, psal v optimisticky vzdorném duchu. Měl odvahu prohlásit, že "imaginace je skutečným a věčným světem, jehož je tento živořící svět pouhým stínem, a v kterém budeme žít v našich věčných neboli imaginativních tělech, až zde naše současná smrtelná těla již nebudeu." Blake skutečně věřil, že imaginace je ryzím principem nesmrtnosti. Hoffman byl přesvědčen, že imaginace je magická síla, ale nedomníval se, že by dokázala přetrvat realitu fyzického světa.

Nicméně však zůstává skutečností, že Blake, Hoffman a jejich kolegové sloužili jako nástroj jednoho z nejdůležitějších období v dějinách lidstva. Říci, že znovaobjevili imaginaci je zavádějící; objevili totiž dokonce ještě něco podstatnějšího. Richardson objevil kouzelný koberec, a ten se tolik lišil od dřívějších forem imaginace - tak jak ji praktikoval Homér, Malory a Chaucer - jako se liší letadlo od automobilu. Imaginace přestala být prostředkem úniku ze skutečnosti a stala se prostředkem k jejímu vytváření. Romantici tak znovaobjevili jeden ze základních principů magie.

Toto tvrzení se může zdát přehnané. Byla to však náhoda, že devatenácté století přispělo k většímu pokroku západní civilizace než předchozí tři tisíciletí? Můžeme namítnout, že příčinou tohoto pokroku je věda a nikoliv magie či imaginace; Newtonova Principia, základ moderní vědy, však vyšla již v roce 1687 a tak to, co proměnilo v devatenáctém století Evropu nebyla věda či technologie, ale nový duch. Byl to duch, pro který upálila inkvizice Bruna na hranici. Starý duch byl postaven na autoritě; obyčejní lidé poklekávali před pámem panství; pán před králem a ten nakonec před Bohem. Ke změnám docházelо nesmírně pomalu, protože nikdo ve změnu k nevěřil. A především nikdo ani nepomyslel na to, že by jí mohl z působi t sám. Všichni byli součástí systému, který byl větší než kterákoliv z jeho částí.

Ale na počátku Francouzské revoluce prohlásil markýz se Sade, že Bůh je sesazen. Byronův Manfred vyhrožuje Bohu pěstí. Lidé ve jménu svobody popravili svého krále. Byl to věk hrdinů a imaginace, v kterém lidé stavěli ocelové mosty přes ústí velkých řek a pokládali železniční kolejí přes celé kontinenty. A grandiozní byly i umělecké výtvory: Bethoveenovy symfonie, Balzakový romány, Wagnerův "Prsten Nibelungův", výtvory stavitelské; Brunel, který postavil největší paroloď světa, pózoval před fotografem proti řetězu, jehož články byly větší než lidská hlava. Někteří historici svádějí vznik romantismu na průmyslovou revoluci a na potřebu "úniku z temných satanských mlýnů". Zapřahají tak ovšem vůz před koně; byl to právě romantismus, který byl přímo průmyslové revoluce. Byl to romantismus, který vytvořil

velké koloniální říše evropských mocností. A dalo by se i říci, že způsobil obě velké války dvacátého století.

To, co nás zde zajímá, nejsou ovšem historické důsledky "návratu magie", ale jeho vliv na určité jedince.

Brzy na počátku devatenáctého století přišel do marseillské obсерvatoře polský šlechtic Josef Maria Hoene-Wronski, aby se věnoval studiu věd. V roce 1810, když mu bylo 34 let, prohlásil, že se mu podařilo učinit neskonale závažný objev: našel měodu jak dosáhnout ničeho menšího než "Absolutna", poznání nejzašší pravdy. Wronski tvrdil, že narazil na základní Zákon stvoření, jehož pomocí může člověk využít smyslové dojmy celého života k vytvoření nejzašší skutečnosti uvnitř vlastní hlavy. Prohlásil, že se mu to již podařilo. Jeho systém není dosud jasný a podle jeho vlastních slov ho odvodil z Kantovy filosofie pomocí matematiky. Nicméně se zdá, že se mu podařilo skutečně znovuobjevit "magickou paměť" hermetiků, a ke svému objevu zřejmě dospěl studiem kabaly.

Jeho ideje měly jen malý vliv, snad proto, že byl sám stejně bombicky a intolerantní jako kterýkoliv jiný z jeho předchůdců; podařilo se mu však přesvědčit obchodníka jménem Arson, aby financoval vydání jeho mesiášského díla. Zemřel v chudobě v Paříži v roce 1853 a jeho žena nikdy nepřestala věřit, že se provdala za boha.

Wronského bratrancem, markýzem de Montferrier, vlastnil různé radikální časopisy, a jedním z jeho přispivatelů byl i mladý levicový novinář Alphonse-Louis Constant. Constant se vzdal kněžské dráhy, když poznal, že si nedokáže odříci sex. Svědl nejen učitelku dívčí školy v Evereux, ale i jednu z jejich šestnáctiletých žákyní, dívku, která se jmenovala Noémi. Po zásahu jejího otce se s ní musel oženit.

Montferrier se později s jeho ženou setkal a byl oslněn jejím mládím a krásou. Učinil jí nabídku, aby přispívala do jedných z jeho novin, snad proto, aby se s ní lépe seznámil. Noémi se brzy stala jeho milenkou a opustila zničeného Constanta, který do té doby o nevěře své ženy nic nevěděl.

Constant však ze svého setkání s markýzem přece jen něco získal; v roce 1852 byl seznámen s Wronskim a záhy byl jeho mesiáštstvím zcela očarován. Wronski se Constantovi svěřil, že tajně studoval židovskou kabalu, mystický systém "různých rovin stvoření", odvozený od gnostiků. Constant si přečetl několik magických děl – Cornelia Agrippu a Jakuba Bohma –, aniž by však byl jimi přesvědčen. Když ho však Wronski zavětil do vlastního tajného systému k dosažení Absolutna, potěšilo ho, že je možné být zároveň vědcem i mágem. V následujícím roce Wronski zemřel a Constant pokračoval jeho ženě zkatalogisovat jeho rukopisy. V téže době se ponoril i do studia hermetické magie a změnil své jméno na Eliphas Levi. Pod tímto jménem napsal později několik vlivných knih o magii, které značně zapůsobily na MacGregora Mathersa, W.B. Yeatsa, Aleistra Crowleyho a další zakládající členy Rádu zlatého úsvitu.

A tak se systém "magické paměti" přes Wronského a Eliphaze Leviho dostal k básníkům a okultistům devatenáctého století, a magická koncepce imaginace jako oživující síly se smísila s romantickou konцепcí imaginace jako tvůrčí síly vizionářských světů. V případě Yeatsa lze říci, že se mu podařilo něčeho dobrého dosáhnout. Yeats byl typickým romantikem, přesvědčeným o tom, že básnici nejsou z "tohoto světa", a že do "země, po níž touží srdce" se mohou smrtelnici dostat jedině až zase po smrti. Ale na rozdíl od mnoha svých současníků "tragické generace" – Verlaina, Dowsona, Wildeho, Beardsleyho – se Yeatsovi podařilo dosáhnout dlouhého věku a psát v optimistickém duchu.

"Magičtí" dědici Leviho již tak úspěšní nebyli, alespon z historického hlediska; v jistém smyslu lze říci, že Zlatý úsvit i jeho různé odnože jednoduše neuspěly. Mathers zemřel v roce 1918 za chřipkové epidemie, když ho jeho kolegové již řadu let předtím zbavili funkce. Z Crowleye se stal narkoman a poslední desetiletí života strávil sháněním výpůjček od přátel. Dion Fortuneová, která založila po vystoupení z Rádu zlatého úsvitu jiné hnutí, zemřela na leukemii ve věku čtyřiapadesáti let; kdesi, kdo ji znal v posledním roce jejího života, o ní řekl, že je "vyhořelá škeble".

Co však jasně vyplývá z rozsáhlých svazků rituálů a obřadů, které byly publikovány, je fakt, že členové Zlatého svítání nebyli dilektanti; umění magie brali stejně seriozně jako Paracelsus nebo Bruno. Věřili ve vůli a imaginaci a v magické "korespondence" /o nich budeme hovořit v příští kapitole/. Co tedy dělali špatně?

Prohlédneme-li si čtyři svazky rituálů ~~XXXVII~~ Zlatého svítání, které vydal Israel Regardie, není obtížné přijít na to, že udělali stejnou chybu jako Bruno a snad i Wronski - že zkomplikovali něco, co je ve své podstatě jednoduché. "Magie" je v podstatě koncekonců nařazením zdroje "skrytých sil", at už tím mírně sílu, která psychokinézí ovlivnuje vrh kostek nebo dosažení vize "Absolutna" pomocí mystiky.

Představa "přímého" řešení přežívala po celé dějině magie a mystiky a poskytuje nám tak vysvětlení, proč byl vždy kladen důraz na paměť a imaginaci. Marcel Proust dosáhl vlastní mystické vize "temps perdu" tím nejprostěm způsobem - tím, že snědl sušenku, namočenou v bylinném čaji. Zbytek svého života strávil pronásledováním této vize se stejnou přímostí - zavíral se do zvukotěsné místnosti a pokoušel se do nejmenších detailů rozpomenout na vlastní minulost. Věnoval se tak stejně věci jako Wronski, který využíval smyslových dojmů celého života k vytvoření nejzašší reality ve vlastní hlavě. Nepodařilo se mu objevit Wronského "zákon stvorení", ale objevil vlastní vnitřní zákony tvorby a napsal mistrovské dílo. Jeho "přímá metoda" však neměla úspěch, protože se nikdy nenaudil umění ~~XXX~~ jak znovu vytvořit minulost ve vlastní mysli. Když však čteme jeho dílo, pocítujeme vzrušení, máme pocit, že byl na správné cestě a že složitý magický rituál by ho neprivědil blíže k cíli, právě tak jako k němu nepřivedl Masterse, Crowleyho či Dion Fortuneovou.

~~XXX~~ Kriminální analýzy nám poskytují jiný ~~XXX~~ kuriózní případ člověka, který se pokoušel použít "přímou metodu" k dosažení "magické paměti". V říjnu 1932 psychiatr dr. Frederick Wertham byl zavolán do jedné nemocnice v New Yorku k dvacetiletému mladíkovi Robertovi Irwinovi, který se pokusil amputovat si penis tím, že si jej u kořeně pevně stáhnul gumovým obvazem. Zranění si vyžádalo sedm štychů a Irwin byl propuštěn z nemocnice. Vysvětloval, že se pokoušel předvědčit při třech různých příležitostech lékaře, aby mu amputovali pohlavní úd, a když neuspěl, rozhodl se, že to provede sám. "Ale proč?", zeptal se Wertham. "Nejprve byste se měl zeptat odkud mám svoji ideu vizualizace" odpověděl Irwin. A pak Werthamovi vysvětlil ideu, která ho posedlá již v pubertě: rozvinout imaginaci tak, aby bylo možné rekonstruovat v mysli vše viděné a slyšené.

"K vyvinutí tohoto duchovního zraku je třeba hodně praxe, podobně jako je k posílení svalů nutno hodně cvičit. Rečeno jinými slovy, každý den se posadíte a cvičíte v i z u a l i z a c i , a čím více cvičíte, tím rychleji se někomu dostanete. Tato cvičení jsou však nesmírně obtížná, jak brzy sezná každý, kdo to zkusi. Pro mne je snadná vizualizace jednoho objektu. Ale udržet ji v mysli libovolně dlouho, to už je jiná záležitost."

Doufám však, že jednoho dne budu nejen schopen udržet, nějaký předmět před vnitřním zrakem tak dlouho jak budu chtít..., ale budu i schopen projektovat takový předmět do prostoru, větknout jej tam tak, aby byl fyzicky viditelný, a promítnout tak životou skutečnost..." Irwin popsal do detailu "magická" cvičení Davida Conweye, o nichž jsme se již v této kapitole zmínili. Pokračuje pak takto:

"Všichni jsme četli Shakespearea, Bibli, slovníky. Co si z toho pamatujeme? Velmi málo. Ale všechno v našich hlavách je. Každé slovo, každá slabika, každá čárka. Pustíme-li se tímto směrem, nastane čas, kdy bude moći člověk ležet večer v posteli a otevřít si v temnotě Shakespearevu knihu. Ve své mysli. A číst ji - ano, číst ji, se závřenýma očima.... A co víc, bude schopen si v mysli přehrávat jeho hry. Jeho postavy oživnou, promítnuty do skutečnosti..."

A pro tohle si chtěl Irwin amputovat penis. Cítil, že jeho sexu-

ální žádosti ho okrádají o energii, kterou potřeboval k dosažení "vizualizace."

K těmto ideám nedospěl četbou magických textů, ale svým přirozeným uměleckým nadáním. Touha znovuzachytit živé tvary byla tak silná, že již ve věku čtrnácti let modeloval figurky z másla a mýdla. Sbíral obrazy a reprodukce řeckých soch a prohlížel si je celé hodiny. A jednoho dne, když pracoval jako poslíček, ho náhle napadlo - jako zjevení - že předtím než sochař vytvoří sochu si ji musí umět vizuálně představit, vytvořit si ve vlas tñí myslí duchovní sochu. Začal cvičit vizualizaci obrazů ze své sbírky, po dlouhé minuty na ně hleděl a pak se je pokoušel znova vytvořit do nejmenších podrobností. Porídil si metro nom, aby věděl jak dlouho se dokáže soustředit. Zarazila ho rovněž skutečnost, že masturbaci doprovázejí vizuální představy, a že právě masturbace patří k tém několika málo oblastem činnosti, v nichž člověk s patřičným úspěchem vizualizaci vyvinul.

Zamiloval se do dívky jménem Alice, požádal ji o ruku a o pomoc s "vizualizací", a ona souhlasila. Irwin se začal zabývat filosofií, protože byl nyní přesvědčen, že dokud se nenaučí cestovat po vlastní myslí, nedokáže ani navázat spojení s "univerzální myslí", s "ústřední radiostanicí." V této době objevil knihu Willa Duranta "The Story of Philosophy" a dočetl se v ní o Schopenhauerovi. A to byla ta nejhorší věc, která se mu mohla přihodit. Ústředním tématem Schopenhauerovy filosofie je předpoklad, že život je neustálé ~~xxx~~ usilování vůle, které vede vždy jen k utrpení, protože existence jí nemá smysl. Nejmocnější pohnutkou dospělých je reprodukce, která toto utrpení prodlužuje. Jediná naděje člověka na spásu spočívá v osvobození se od toužeb a v pokusu o život odtažité kontemplace. Umění je přitom jedním z nejmocnějších prostředků, které člověk k dosažení tohoto stavu vlastní.

Irwin byl otřesen. Potvrdily se jeho nejhorší obavy. Okamžitě zrušil zasnoubení s Alicí, a rozhodl se skoncovat s tímto slepým pudem k ~~xxx~~ rozmněžování emputací penisu. Právě v této fázi jeho života ho dr. Wertham poprvé potkal a naslouchal jeho plánům k dosažení totální "vizualizace". Podle jeho názoru - který jasně vyplývá z jeho vyličení případu - byl Irwin cyk.

Krise třicátých let nebyla pro lidi Irwinova typu příznivou dobou. Irwin byl nucen pracovat v řadě zaměstnání, která ho nudila. Když nemohl později žádnou práci již nalézt, přespával v parcích a Žebral o zbytky u zadních vchodů restaurací. Po pokusu emputovat si penis strávil několik let v různých psychiatrických léčebnách. Později našel ubytování u jedné maďarské rodiny, která se jmenovala Gedeonovi, a zamiloval se do jejich nejstarší dcery Ethel. Ta mu chvíli pomáhala s jeho "vizualizacemi", po krátkém čase jí to však začalo nudit. Její mladší přitažlivé sestře Veronice se Irwin rovněž líbil a tak se stala jeho modelkou a pokoušela se ho svést. Irwin byl ale rozhodnut neplýtvat svojí sexuální energií.

V roce 1937 se mu podařilo dostat místo v teologické koleji. Byl však vyloučen, protože se popral s jiným studentem. V hlubokém zoufalství se rozhodl spáchat sebevraždu a zabít i Ethel Gedeonovou. Zatелефonoval ke Gedeonům a zjistil, že je sama doma. Kolem půlnoci došlo ke konfliktu, protože nechtěla, aby u nich zůstal přes noc a pokoušela se ho vystrčit ze dveří. Irwin ji uškrttil a když se vrátila Veronika, zatáhl jí do její ložnice a tam ji donutil ležet potichu ve tmě dlouhé hodiny. Když zjistil, že ho poznala, uškrttil ji rovněž a pak ještě zavraždil špičákem na led jednoho z nájemníků, povoláhím barmana. Krátce po té se vzdal policii. Souzen byl v listopadu 1938 a dostal doživotní trest. Werthamovo tvrzení, že je duševně nepříčetný, bylo odmítnuto. Irwinova poslední slova před vynesením rozsudku zněla takto: "Nikdo mi nerozumí. Nikdo mi nechce rozumět."

Sotva lze pochybovat o tom, že byl Irwin v posledních letech na svobodě duševně rozháraný; životní těžkosti a frustrace ho vnitřně podlomily. Rovněž nelze pochybovat o tom, že to byl arcipesimista Schopenhauer, - který si obzvláště potrpěl na požitky života - kdo dohnal

Irwina k násilí, a to nejprve proti sobě samému, později proti jiným. Co je však podivné a znepokojivé, je skutečnost, že v žádném z mnoha popisů jeho případu nejsou brány vážně jeho "vizualizace". Wertham sám nepochyboval o tom, že se jednalo jen o další symptom jeho šílenství. Irwin byl "outsiderem" v nejplnějším slova smyslu. Kdyby se stal úspěšným sochařem, mohla být jeho idea "vizualizace" brána se stejnou vážností jako Proustovo "recherche du temps perdu". Taktéž jej však při vedla jen do Dannemorské věznice na zbytek života.

Irwinův případ můžeme brát jako příhodný symbol problému outsidera ve dvacátém století, problému definovanému hrdinou románu Henri Barbusseho "Peklo", který si vysvětuje své vlastní neštěstí takto: "Vidím příliš mnoho a příliš do hloubky." Je to tvůrčí duch, který se instinctivně snaží vnést řád do chaosu a táže se po základních hodnotách společnosti. Takový člověk bude s největší pravděpodobností vždy špatně pochopen, nezávisle na době, v niž žije, protože lidé vyvinuli silný konzervativní instinkt a pohlížejí na všechny inovátory s nedůvěrou. Protože však základní pohnutka outsidera je převážně religiozní - může být "vážnější" než ostatní je základem náboženství - západne vždy lépe do období víry než do období materialismu a skepticismu.

Outsider nic "nepřijímá". A že nepřijímání základá na tom, že lidé podcenují vlastní síly. "Neznámý filosof" Saint-Martin to ještě vyjádřil výrokem, že člověk má vždy záblesky božích schopností: "Člověk vlastní nespočetné pozůstatky schopnosti toho Činitele, který ho ~~vynikající~~ stvořil." Právě z tohoto důvodu tak mnoho outsiderů minulosti studovalo magii a postava mága-Fausta či Cornelia Agrippa - byla vždy tak populární.

Pokusme se nyní shrnout pojem imaginace, tak jak se nám začal postupně vynořovat v posledních kapitolách:

Lidé mají zřejmě silnou tendenci k zužování svého vědomí. Činí tak z úzkosti, z potřeby zaostřit své vědomí na okamžité problémy. To vede k paradoxnímu důsledku: škrťtí tím svojí vitalitu.

Toto zúžení či "stažení" vědomí lze přirovnat k pohledu na nějaký předmět zvětšovacím sklem. Zvětšíme tím jeho základní obrysy, zároveň ale z něho vidíme menší část. Položíme-li jej pod mikroskop, získáme tím sice ještě větší zvětšení, o to všecku zúžíme oblast vizuálního vnímání. Zúžením vědomí ztrácíme smysl pro celkový význam.

Tento smysl pro význam je však naše síla. Vidíme-li jasně význam, víme přesně co máme činit a naše energie na to reaguje. Nevidíme-li význam, začneme zívat nudou a energie nás opouští.

To vysvětuje jeden z hlavních problémů každodenního života. Můžeme se v nějaké závidění hodné situaci cítit naprostě skvěle a přesto se v ní zároveň nudit. A naopak, můžeme se cítit špatně v nějaké nebezpečné situaci a přitom mít pocit intenzivního dění. Nebezpečí nás přinutí k duševnímu vypětí. "Odstoupíme" od života jako odstupuje malíř od svého plátna a podíváme se na něj ze širšího úhlu pohledu. Výsledkem je příval vitality.

Začíná to vypadat jakoby civilizace byla pádem člověka, protože mu přináší stále více pohodlí. Lidé se zdravým duchem ji obvykle nemají v lásce a pokouší se jejím "dobrodiním" vyhnout. To vysvětuje tak zjevně "paradoxní" jednání tolik "outsiderů" jako Gaugaina, van Gogha a T.E.Lawrence, kteří se k ní obrátili zády. Člověk ovšem vlastní nástroj, jehož pomocí lze nabýt rovnováhu. Tento nástroj se nazývá imaginace.

Romantikům se nepodařilo plně imaginaci využít, protože si jasně neuvědomili, že to, co je s námi špatné, je ztrácení smyslu pro skutečnost. Stáváme se obětí "uzavřenosti". Muž může stále hluboce milovat svoji manželku i po dvaceti letech manželství a "nevědět" o tom, dokud žena neodejde na pár týdnů z domova, aby ošetřovala nemocnou matku. Může milovat svůj domov, ~~vezmět~~ ale pokládat jej za samozřejmost, dokud neodjede na pár dnů na dovolencu do zahraničí. Když ho přítel požádá, aby mu vyprávěl jak poznal svoji ženu a jak se jí dvořil, vede to přesně ke stejným výsledkům jako když ho žena na pár týdnů opustí. Zaměří-li ohnisko pozornosti na minu

lé události, začne je náhle znovuprožívat a uvědomí si jak svoji ženu miluje.

Klíčovým slovem je zde "ohnisko". Lidé jsou duševně líní. Pohližíme na věci jen koutkem oka, nasloucháme hudbě pouze na půl ucha. Stále se pokoušíme zacházet s pozorností ekonomicky. Je to jako když polykáme rychle potravu - výsledkem je permanentní špatné trávení. A občas se stává život přespříliš hektickým, strácíme shopnost věnovat pozornost čemukoliv. Pak se špatné trávení stává akutním a výsledkem je to, čemu říká Sartre "hnus", pocit totální bezúčelnosti. Pokud se nám na druhé straně podaří soustředit všechno pozornost a zaměřit ji na jediný předmět či myšlenku, má to za následek zvláštní ~~nahromadění~~ vnitřní síly, které lze přirovnat k laserovému paprsku, v němž se hromadí síla využíváním odrazů soustavy zrcadel. Jakmile se tato síla vyvine, zaostřujeme pozornost na věci, které nás jinak ponechávají lhostejné, a zachycujeme jejich vnitřní smysl. V takovém stavu nepotřebuje muž hovořit dlouze o své ženě, aby si uvědomil jak ji miluje. Stačí na ní pomyslet a okamžitě ji zachytí v celé její realitě.

Rečeno stručněji, imaginace je síla, jejíž pomocí se dostáváme zpátky k realitě, abychom opět zaměřili pozornost na opravdové hodnoty, zastavili erozi naší vitality, kterí říká James "méněcenný vztah k našim úplným já".

Můžeme použít ještě jiného přirovnání a říci, že "pozornost" má podobný mechanismus jako luk nebo vzduchovka. Máme-li pocit, že si něco zasluhuje plnou pozornost, natáhneme tetivu luku - nebo péro vzduchovky - na nejzašší mez. Na druhé straně, vystřelíte-li šíp tak, že napnete tetivu jen asi o decimetr, můžete očekávat, že šíp dopadne sotva metr od vás. A tento chorobný a polovičatý způsob využívání pozornosti je typický pro naše každodenní žití.

Toto přirovnání v podstatě vede k závěru, že naše vědomí je "intencionální." Paracelsus, Bruno a Levi by však učinili ještě další závěr. Účelem luku či vzduchovky je vystřelit šíp nebo diabolku, které by měly "vykonat na délku jistý čin" - řekněme třeba zasáhnout běžící srnu. Paracelsus a Bruno by řekli, že imaginace, pokud je správně použita, má rovněž sílu "vykonat na délku nějaký čin". A této síle se říká magie.

Bylo by však úplným nepochopením celé věci, kdybychom tvrdili, že esenci magie je imaginace. Je to pouze její pohonná síla, to je však již úplně jiná záležitost. Benzin je pohonnou silou automobilu, automobil se však skládá z mnohem více součástí než z benzínové nádrže. Podle názoru hermetiků nebude magie fungovat dokud nebude využívat jistých přírodních zákonů. A souborů těchto zákonů se říká Zákon korespondencí.

/pokračování/

ČUANG - C : KNIHA , TŘETÍ

/pracovní překlad/

ČÁST I, ODDÍL III

YANG SHANG KU -1- NEBOLI "ROZVÍJENÍ PÁNA ŽIVOTA" -2-

1. Náš život má hranice, poznání nikoliv. Pouštět se do neohraničeného s ohrazeným, to je věc nebezpečná; pokoušíme-li se navzdory tomuto vědomí své poznání rozšířit, pak nejde nebezpečí odvrátit. Dobré by nemělo být konáno s myšlenkami na slávu, kterou to vynesé, ani zlé s odhadováním trestu, který z toho vyplynе: - řádnou cestou k uchování těla, k udržení života, k péči o rodiče a k dovršení lhůty našich let je shoda s Ústřední pralátkou naší přirozenosti.

2. Kuchař vládce Wan-hua porcoval vola. Kdykoliv k tomu použil ruku, naklonil kupředu rameno, přenesl váhu na jednu nohu a využil tlaku v kolenu; zvuky odtrhávané kůže a krájení se ozývaly v pravidelném taktu. Pohyby připomínaly tanec."Morušový les" a zvuky tóny z "Krále Shaua". Vládce řekl:"Ach! To je očividně! Tvé umění se stává dokonalým!" Po skončení práce odložil kuchař nůž a odpověděl:"To, co Váš sluha miluje, je metoda Tao, která předčí jakékoli umění. Když jsem poprvé porcoval vola, neviděl jsem v něm nic jiného než zdechlinu. Po třech letech jsem ji přestal pokládat za celek. Nyní s ní zacházím oduševněle, a nepohlížím na ni svým zrakem. Zbavil jsem se smyslového vnímání a můj duch může jednat jak se můžou zachce. Sledujíc přirozené linie, proklouzne můj nůž velkými dutinami a těží z takto nabízených příležitostí. Mé umění se vyhýbá blanám a ještě více velkým kostem. Dobrý kuchař mění každoročně nůž, jinak by se s ním mohl při řezání poranit; obyčejný kuchař jej mění každý měsíc, protože by jej jinak mohl zlomit. Já však používám svůj nůž již devatenáct let. Rozporcoval jsem s ním již tisíce volů a přesto je stále stejně ostrý jako kdyby přišel právě z brouska. V každém kloubu jsou mezery, ale ostří běžného nože není dost tenké; když však patřičně tenký nůž pronikne do takové mezery, s jakou snadnosti se v ní pohybuje! Pak nachází čepel dostatek volného prostoru. Nicméně kdykoliv narazím na složitější kloub a vidím, že s ním budou potíže, postupuji vždy s úzkostlivou opatrností, aniž bych si dovolil odpoutat zrak, a rukou pohybuji velmi pomalu. Pak oddělím nepatrny pohybem nože požadovanou část a pustím ji na zem jako hroudu hlíny. Po té se s nožem v ruce narovnám, rozhlédnou se okolo a s pocitem uspokojení nenuceně nůž očistím a zasuňu do pochvy."

Vládce Wan-hui řekl:"Skvělé! Vyslechl jsem slova svého kuchaře a seznal jsem z nich, v čem spočívá výživa našeho života."
3. Když Kung-wan Hsien spatřil Mistra Levé strany, velmi se podivil a řekl:"Co je to za člověka? Jak to, že má jen jednu nohu? Pochází z Nebes nebo z člověka?" A ještě dodal:"Určitě z Nebes a nikoliv z člověka. Nebeský vývoj způsobil, že má jen jednu nohu. V osobě člověka má každá noha svůj morek. Podle toho poznám, že jeho zvláštnost pochází z Nebes a nikoliv z člověka. Bažant z blát musí desetkrát poskočit, než si naplní zobák potravou a třicetkrát, než se napije, ale přesto nehledá zaopatření v kurníku. Takové uvěznění by nepokládal za dobré, byť by se tam jeho duch těšil z královské hojnosti."
4. Když La-Tan zemřel, šel Khih Shih projevit soustrast jeho synovi, ale udělal to tak, že jen ze sebe vydal tři výkřiky a zase vyšel ven. Žáci se ho ptali:"Cožpak jste nebyl Mistrův přítel?" "Byl", odpověděl Khih Shih a žáci řekli:"Je tedy správné projevovat soustrast způsobem, jakým jste to učinil?" Khih Shih odpověděl:"Ano. Nejprve jsem si pomyslel, že byl mužem mužů, ale nyní si to již nemyslím. Když jsem tam před chvílí vstoupil a chystal se vyjádřit svoji soustrast, seděli uvnitř starci, kteří naříkali jekoby ztratili syna, a mladíci, kteří naříkali jekoby ztratili matku. V tom, jak je k sobě přitáhl a sjedotil, se muselo nacházet to, co je bezděčně přinutilo vyjádřit jejich soustrastné slova a bezdečně naříkat, jak také činili. A tím před sebou skryval svoji Nebeskou přirozenost a projevoval přílišnou shovívavost ke svým lidským slabostem; zapomněl, co obdržel při narození. Ve starých dobách tomu říkali trest za zanedbávání Nebeské přirozenosti. Když Mistr přišel na svět, bylo to ve správný čas, když odešel, byl to jen prostý následek jeho příchodu. Tiché podvolení se tomu, co se stane ve správný čas a klidný smír s odchodem neposkytuje žádnou příležitost ke smutku ani k radosti. Ve starověku lidé přirovnávali smrt k uvolnění šňůry, na kterou zavěsil Bůh život. My k tomu můžeme jen dodat, že se jedná o otýpku chrasti, kterou strávil oheň; oheň však přejde jinam a my nepoznámě, že by vyhasl."

ČÁST I , ODDÍL IV

ZAN KIEH SHIH NEBOLI "ČLOVĚK VE SVĚTĚ, OBČUJFCÍ S OSTATNÍMI"

1. Yen Hui šel navštívit Kung-niho a požádal ho o dovolení k odjezdu. "Kam se chystáš?", zeptal se ho Mistr. "Půjdou do Wei", odpověděl Yen Hui. "A za jakým cílem?" "Slyšel jsem, že vládce Wei je sice v nejlepších letech, ale pokud jde o chod státu, radí se jen sám se sebou. Zachází se svým státem jakoby se jednalo o nezávaznou záležitost a nevidí své omyly. K umírajícím se staví lehkomylně; mrtví leží po celé zemi jakoby je nepojmulo menší místo; v nížinách a v okolí blat leží jako hromady paliva. Lidé neví na koho se obrátit. Slyšel jsem Vás, pane, jak jste říkal: Opusťte stát, který má dobrou vládu a odejděte do státu, v kterém vládnou nepořádky. U vrat lékařů je mnoho nemocných. Přál bych si, abych prostřednictvím toho, co jsem se dozvěděl od Vás, přišel na to, co pro Wei učinit, pokud se cvěm zkaženost státu dá vůbec vyřešit."

Kung-ni odpověděl: "Běda! Rizuješ, že budeš za trest trpět! Správnou metodou v takovém případě je nepřipustit žádnou přiměs. S každou přiměsí se z jednoho postupu stává mnoho postupů. Jejich znásobení ti způsobí překážky, z kterých pocítíš úzkost. Ale úzkost tě nespasí. Dokonalí lidé starých dob měli to, co chtěli vykonat, v sobě, a teprve potom nacházeli odezvu u ostatních. Kdyby v nich to, co chtěli, nebylo pevné, jak by pak mělo smysl zasahovat do jednání nějakého tyraná?"

A navíc, víš jak snadno se síla promrhá a jak ráda se moudrost vystavuje na odiv? Sílu promrháme, když pro ni hledáme jméno a moudrost se pokouší vystavovat na odiv v zápasu s moudrostí jinými. Při hledání pojmenování se lidé ničí nevzájem; moudrost se stává zbraní ve sporech. Oboje je nástrojem zla a ničemu z toho nelze dát ve vlastním chování volnost. Předpokládejme, že někdo má velkou sílu a stálou upřímnost, avšak nechápe ducha těch, které chce ovlivnit; předpokládejme, že i když nerozumí jejich myslí, je prost vši snahy dosáhnout slávy - trvá-li za těchto okolností na dobru a spravedlnosti a vykládá o tom přímými a silnými slovy tyranovi, pak tyran, v nenávisti nad tím, že karatel vlastní tytu přednosti, ho umírát, že mu způsobí bezpráví. Ten kdo ubližuje jiným se dožká stejně odplaty. A ty se sotva vyhneš bezpráví od muže, ke kterému jdeš!

A dále, i kdyby snad nacházel potěšení v ctnostných lidech a měl v nenávisti lidi opečného druhu, jaký vzejde užitek z toho, když se budeš snažit projevovat se jinak než lidé kolem něho? Ještě dříve než začneš vyjevovat své názory, bude mít nad tebou on, jako král a vládce, výhodu, a okamžitě s tebou začne bojovat o vítězství. Tvůj zrak bude oslněn a plný zmatku; budeš se pokoušet tvářit spokojeně; budeš pečlivě volit svá slova; ve svém chování se přizpůsobíš jemu; tvá vůle ho podpoří v jeho názorech. A takto budeš jen přidávat ohně do ohně a vodu do vody, a rozmnožovat tak ještě zkaženosti, které odzujuješ. A projevy, jimiž se mu budeš podrobovat, nebude nikdy konce. Ocítneš se v nebezpečí, protože uvidíš, že ti nevěří, a budeš proto používat stále silnější slova, až nakonec v rukách takového tyranu zemřeš.

Když zabil Kieh Kwan Lung-fanga a Kau knížete Pi-kana. Oba kulturnovali své osobnosti, skláněli se s pochopením k nižším vrstvám, aby je utěšili v jejich utrpení, které jim působí jejich utlačovatele, a odpornovali v jejich zájmu svým nadřízeným. A protože takto řídili své chování, nutili vládce k tomu, aby je zničil. Takové brali ohledy na svou slávu! A dále, Yao ve starých dobách napadl státy Zhung-kih a Hsü-ao, a Yu napadl vládce Hu. Tyto státy se pak vyprázdnily, zůstaly bez obyvatelstva, protože všechno bylo vyhlazeno. Zaměstnávali se neustále válkou; jejich touha po čemkoliv, čeho mohli nabýt, byla nenasycitná. A tento vládce Wei je jako oni, člověk, který touží jen po slávě a větším jméní. Neslyšel jsi snad o tom? A když ani oni mudrci nedokázali přemoci touhu po slávě a jméní, oč menší šanci máš ty! Přesto máš jistě pro cestu, kterou sis předsevzel, hě-

jaký důvod; řekni mi tedy prosímte o něm!"

Yen Hui řekl: "Smím tam jít, zpříma a s plakorou, se snahou o jednotu všech plánů mého konání?" "Rozhodně ne!" zněla odpověď. "Jak bys to mohl dokázat? Ten člověk vystavuje na odiv svůj přebytek síly a je velmi domýšlivý. Z výrazu jeho tváře nepoznáš jaké má pocity.. Obyčejní lidé si mu netroufají oponovat a on hledá stále spásoby, kterými na ně nejlépe působit a nachází v tom stále větší uspokojení. Lze se domnívat, že malá ponaučení o ctnosti, kterým je denně vystavován, na něho nepůsobí, o co méně s ním pohnou tvá velká ponaučení? Neustoupí a odmítne se obrátit. Navenek s tebou bude možná souhlasit, ale uvnitř se určitě nezatrati. Jak bys tedy za těchto okolností k němu mohl jít s nadějí na úspěch?"

Yen Hui odpověděl: "Tak dobré; zatímco si budu vnitřně udržovat svůj přímý záměr, budu se před ním, navenek ohýbat. Předložím mu svá ponaučení a opodstatním je tím, že se budu odvolávat na staré doby. A pokud si takto v nitru udržím svůj přímý záměr, stanu se spolupracovníkem Nebes. A pokud o sobě hovořím jako o spolupracovníkovi Nebes, vím, že jak vládce, jehož titulujeme Syn nebes, tak i mne pokládají Nebesa za svého syna. A proč bych měl potom zjišťovat jakoby se jednalo jen o má vlastní slova, zda s nimi lidé souhlasí či nikoliv? Budou o mně prohlašovat, že jsem upřímný a prostý mladík. A temu se říká být spolupracovníkem Nebes.

Navenek se ohýbajíc před vládcem budu spolupracovníkem ostatních lidí. Donést ke dvoru destičku s seznámením, uctivě pokleknout a všechni sehnout hřbet, to jsou i zvyklosti ministrů. Zachovávají je všichni, proč bych tedy neměl i já? Dělám-li to co ostatní lidé, nemohou mne za to hanit. Tomu se říká být spolupracovníkem lidí.

Plně dávajíc najev svůj názor a opodstatňujíc jej odvoláváním na staré doby, stanu se i spolupracovníkem klasiků. Ačkoliv slova, kterými budu vyjadřovat svá ponaučení, budou ve skutečnosti odsuzovat vládce, budou to slova starých dob, nikoliv má vlastní. Tímto způsobem budu přímý a přitom bez viny. Tomu se říká být spolupracovníkem starých dob. Můžu tedy jít do Weie a mít naději na úspěch?"

"Rozhodně ne!", řekl Kung-ni. "Jak bys to mohl dokázat? Máš příliš plánů na své jednání a přitom jsi nic nevyzvěděl o vládcově povaze. Pokud byses svých plánů pevně držel, shad by se ti podařilo vyvarovat se přestupků, ale to by byl veškerý výsledek. Jak bys mohl tímto způsobem způsobit proměnu, kterou si přeješ? To vše jen dokazuje, že máš učitelskou mysl!"

2. Yen Hui řekl: "Dál už tedy nevím. Dovolím si Vás požádat, abyste mi něco poradil." Kung-ni odpověděl: "Je to půst, jak ti hned vysvětlím. Ale budeš-li mít způsob, nebudeš pak pokládat své konání za snadné? Takový člověk totiž nedostane schválení Nebes." Hui řekl: "Má rodina je chudá. Celé měsíce se nenapijeme alkoholického nápoje, neochutnáme zakázané jídlo ani zeleninu ostrého zápachu. Dá se to pokládat za postění?" Odpověď zněla takto: "Je to přiměřený půst k oběti, ale není to půst myslí." "Rád bych se tedy zeptal, co je to půst myslí?" řekl Hui a Kung-ni odpověděl: "Udržuj dokonalou jednotu v každém knutí vůle. Nebudeš čekat na to, co o ni zaslechnou uši, ale co zaslechnes mysl. A nebudeš ani čekat co zaslechnes mysl, ale co duch. Ať se posloucháš ušima drží uší. Ať se mysl drží ověřování řádnosti toho, co obsahuje vůle. Duch je prost všechno přemýšlení a čeká jen na zjevení věcí. Kde je správný chod, tam není přemýšlení; takovou svobodou je půst ducha." Hui řekl: "Než pro mne bylo možné tuto metodu použít, byl jsem Huiem, kterým jsem byl. Nyní, kdy ji můžu použít, Hui, kterým jsem byl, již není. Dalo by se tedy říci, že jsem této svobody nabyl přemýšlením?" Mistr odpověděl: "Zcela. Povím ti, jak snadno vstoupit do ohrad, v níž se vládce nachází, aniž bys přišel do konfliktu s úctou, která k němu náleží. Budeš-li naslouchat tvým radám, nech ho, at je vyslechne. Nebudeš-li naslouchat, zmlkni. Neotvírej žádné jiné dveře, nepoužívej žádný jiný lék. Pobývej s ním jako s přítelem ve stejném obydlí a jakobys neměl žádnou jinou možnost volby. Pak nebudesh daleko od úspěchu svého snažení. Je snadné neučinit ani krok, ale chodit bez toho, aniž byses pohyboval, je obtížné. V lidském ko-

nání je snadné upadnout do pokrytectví, při Nebeském konání ale ne-ní hra na pokrytce snadná. Slyšel jsem již dle létání s křídly, ale ne-slyšel jsem ještě o létání bez nich. Slyšel jsem o vědomostech mou-drého, neslyšel jsem ještě o vědomostech nemoudrého. Pohled na otvor ponechaný ve zdi; právě díky jemu je obydli plné světlá. Šťastné usedlé tělo a mysl, uhánějící tryskem ven. Poučení, které přichází skrz oči a uši máme uchopit nitrem a vědomost myslí se pak stane čim-si vnějším; dojde-li k takovému případu, dostaví se duchovní porosu-mení a začne přebývat s námi. O co víc tak učiní jiné lidé! Tímto způsobem se všechny věci podrobí přetvářejícím vlivům. Právě toto byl závěs dveří, na nichž se pohybovali Yü a Shun. Bylo to právě to, co Fu-hsi a Ki-khu prováděli celý život; o co víc by tedy i ostatní mě-li sledovat stejné zásady!"

3. Tze-kao, vévoda ze Sheh, chystajíc se s posláním do Khi, se zeptal Kung-niho: "Král mne, Ku-lianga, posílá ve velmi důležité věci. Khi se mnou bude pravděpodobně jako s královým zmocněncem zacházet s vel-kou úctou, ale s vyřizováním oné záležitosti nebude spěchat. Ani o-byčejného člověka není snadné pohnout k činu, natož představiteli státu! Jsem naplněn obavami. Vy jste mi, pane, kdysi řekl, že ze všech věcí, velkých či malých, jich lze jen několik, pokud nejsou řízeny správným způsobem, dovést ke šťastnému konci. Říkal jste, že když nebyla věc úspěšná, bylo zde určitě to zlo, že se s ní zacházel po způsobu lidí. A že když byla úspěšná, bylo zde určitě ~~že~~ zlo neustá-le snahy. A že ať už uspěla či nikoliv, mohl pouze ctnostný člověk zajistit, aby nebyla doprovázena zlem. Ve své stravě volím to, co je prosté a nevyhledávám lahůdky. Jsem člověk, jehož kuchařské umění od něho nevyžaduje přípravu chlazených nápojů, ale teprve dnes ráno jsem dostal svůj úkol a večer již pijí vodu s ledem. Nepociťuji snad vnitřní žár a poklesnutí na myslí? A takový je můj stav ještě předtím než jsem ~~že~~ se vůbec začal toto záležitosti zabývat, a již nyní mne sužují protichůdné pocity. Nebude-li věc úspěšná, bude se mnou král jistě zacházet po způsobu lidí. Zlo je dvojnásobné; jako ministr nej-sem schopen s ášet tíhu svého poslání. Můžete mi, pane, nějak poradit, abych se případu s úspěchem zhodtil?"

Kung-ni odpověděl: "Všechny věci pod Nebesy vlastní dva varovné čini-tele: jedním je to, co obsahuje přirozenost, druhým je přesvědčení o tom, co je správné. Láska syna k rodičům je přirozenou potřebou a nel-ze ji nikdy oddělit od jeho srdce. Služba ministra jeho vládci je tím, co je správné a nikde mezi Nebesy a zemí není před takovým závazkem úniku. Tomuto se říká velké varovné činitele, které je nutné brát v úvahu. Proto syn nalézá klid ve službě rodičům za všech okolností. A to je vrchol synovské povinnosti. Podobně nalézá poddaný klid ve službě vládci, bez ohledu na to, o jakou záležitost se jedná. A to je ten nejplnější výraz věrnosti. Naslouchají-li lidé vnuknutí svého srdce, nepřemýšlejí o smutku či radosti. Vědí, že neexistuje jiná volba mimo té, podle níž jednají a tak se drží toho, co je určeno. Toto je dosažení nejvyšší ctnosti. Ten, kdo se nachází v postavení ministra nebo syna musí vskutku učinit to, co nemůže neučinit. Cožpak má pokdy, myšlen o životních požitcích či o strachu ze smrti? Vy, můj pane, se můžete smíle ujmouti svého poslání." X

Dovolte mi však, abych Vám opakoval, co jsem slyšel: v obcování stá-tů, které jsou si nablízku, by mělo být vzájemné přátelství, pruvěřova-né skutky. Jsou-li od sebe vzdálené, pak zde musí být upřímná víra v pravdivost vzájemných poselství, která jsou doručována vyslanci. Pře-dávání poselství, která vyjadřují uspokojení nebo nespokojenost obou stran, je však tou nejtěžší věcí na světě. Jedná-li se o vzájemné uspo-kojení, pak zde jistě bude záplava výrazů, svědčících o spokojenosti. Jedná-li se o vzájemnou nespokojenost, pak budou poselství obsahovat záplavu nelibých výrazů. Jakákoliv přemrštěnost však vede k nedůvěře, řeči a taková řeč nevede k důvěře. Jakmile se objeví nedůvěra, pak bě-da tobě, vyslanče! Approte se v Pravidlech řeči říká: Předej poselství

přesně tak jak znělo; nepředávej je s nadbytečnými slovy. Jedině tak může zůstat posel celý.

A navíc obratní zápasníci začínají vždy otevřeným měřením síly, a končí maskovanými pokusy získat vítězství; jak roste jejich vzrušení, blýskají se svou neobyčejnou obratností. Společnosti, které pijí podle pravidel, udržují zpočátku pořádek, a končí vždy vytržnostmi; jak roste jejich vzrušení, stává se jejich zábava hřmotnou. A tak je tomu se vším. Lidé jsou zprvu upřímní a končí hrubostmi. V počátcích se s věcmi zachází jakoby byly nevýznamné, ale jak se blíží konec, nabývají na závažnosti. Slova jsou jako vlny na které působí vítr; skutečný smysl věci, o které hovorí, je záhy ztracen. Vítr a vlny se dostávají do pohybu snadno; úspěch věci, jejíž skutečný smysl je ztracen, se pak snadno ocitne v nebezpečí. Z toho plyne, že podnětem k hádkám nebyvá nic tak snadno jako obratná slova a jednostranné ~~XXXXXX~~ promluvy. Dech vychází zlostně jako když divoce a hněvivě řve zvíře, uštvané k smrti. Z toho vzniká nevole na obou stranách. Ukvapené posuzování případu pak postupuje s netrpělivostí a v myslích obou účastníků vznikají pomstichtivé myšlenky, a ani jeden z nich pořádně neví jak. A protože nevědí jak takové myšlenky vznikají, neví ani jak skončí. Proto se v Pravidlech řeči říká: Nedopuštěte, aby se posel odchylil od svých instrukcí. Nenechte ho, aby naléhal na urovnání. Zajde-li dále, než kam sahají obecná pravidla, tak věci jen zkomplicuje. Odchylili se od svých instrukcí a bude-li naléhat na urovnání, ohrozí tím jednání. Dobré urovnání se pozná podle toho, že má dlouhou platnost a špatné urovnání podle toho, že nemůže být změněno; neměl by být proto opatrny?

A ještě dále; Nechte Vaši mysl, ať nalezne potěšení ve Vašem postavení; udržujte směr, kterým jste se vydali, tím, že se budete odvolávat na své nevyhnutelné závazky. Toto je nejvyšší cíl, kterého byste se měl držet. Co jiného můžete ještě konat, abyste splnil pověření svého otce a vládce? Nejlepší věc, kterou můžete udělat, je být připraven obětovat svůj život. A to je také nejtěžší věc."

5. Jen Ho, který se chystal nastoupit do řádu učitele nejstaršího syna vévody Linga z Wei, se radil s Ku Po-yuem: "Zde", řekl, "je tento mladík, jehož přirozené sklony jsou tak špatné, že by už jen těžko mohly být horší. Jestliže mu dovolím, aby v této špatné cestě pokračoval, bude to nebezpečné pro nás stát; budu-li trvat na tom, aby nastoupil správnou cestu, bude to nebezpečné pro moji osobu. Je dost moudrý na to, aby viděl chybou druhých, ale nevidí své vlastní. Co mám v takovém případě dělat?" Ku Po-yu odpověděl: "To je vskutku dobrá otázka! Mějte se na pozoru, budete opatrny; dohlížejte na to, aby se choval správně! Nejlepší bude, když se s ním pokusí navázat kontakt vaše osoba a vaše mysl se pokusí dosáhnout souznamení s jeho; přesto je však s oběma těmito věcmi spojeno nebezpečí. Držte se v jeho blízkosti, ale nevyhledávejte ho; pěstujte vzájemné souznamení myslí, ale nedávejte mu najevo, o co výše se nacházíte než on. Budete-li ho při vašem osobním spojení vyhledávat, neuspějete a zničíte se, skáčete se s rachotem. Ukážete-li mu při udržování souznamení vašich myslí jak se od něho lišíte, bude se domnívat, že tak činíte pro pověst a pro jméno a bude vás proto požádat za tvora, který přináší zlé znamení. Zjistíte-li, že je to pouhý chlapec, stante se v jeho přítomnosti druhým chlapcem; zjistíte-li, že je jedním z těch, kteří nemají svoji půdu vykolíčkanou běžným způsobem, dělejte mu v tomto duchu co mu na očích uvidíte; zjistíte-li, že je prostý pýchy, budte rovněž takový - a tak ho stále vedeť takovým způsobem, aby se nedopouštěl chyb."

Neznáte snad osud kudlánky nábožné? Uněvivě roztahuje své nožičky, aby zastavila jedoucí kočár, aniž by si uvědomila, že není schopná takového cíle dosáhnout, a ukazuje jen, co si o svých schopnostech sama myslí. Mějte se napozoru, budete opatrny. Budete-li v sobě chovat vychloubačnou jistotu o vlastní znamenitosti, a vystavíte se srážce s ním, pak vás pravděpodobně čeká stejný osud jako kudlanku.

Nevíte snad jak postupují chovatelé tygrů? Neodvažují se jím dodávat živé tvory; protože vědí jakou zuřivost v nich vyvolává zabí-

jení. Neodvažují se jim dokonce ani podávat potravu vcelku, protože věří jakou zuřivost v nich vyvolává trhání. Pozorují tygry dokud není jejich hlad nasycen a zacházejí s nimi na základě znalosti o jejich přirozené dravosti. Tygři se liší od lidí, ale lísají se k tomu, kdo je krmí, a činí tak v souladu se svou přirozeností. Pokud nějakého chovatele zabijí, pak jen proto, že jednal proti této přirozenosti.

5. A ti, kteří mají rádi koně, uchovávají jejich trus v koších a jejich moč v nádobách. Usednou-li na ně komáři a střečci, a čeledíni je náhle začnou pobíjet, přetrhnou koně svá udiila, poškodí ozdoby na svých hlavách a rozdrtí ty, kteří u nich stojí. Čím méně péče dostávají, tím více se ztrácí obliba k jejich ošetřovatelům. Není proto třeba zacházet s nimi obezrele!

6. Mistr strojník jménem Shih na své cestě do Khi došel do Khü-yüanu, kde spatřil dub, který byl užíván jako oltář duchů země. Byl tak veliký, že úplně zakryl vola, který se za něj postavil. Jeho obvod měřil sto píď a teprve ve výšce 80 loktů od země rostly první větve, kterých bylo celkem asi deset a z každé z nich bylo možné vydlabat člun. Lidé si jej přicházel prohlížet v zástupech, takže tam bylo stále jako na tržišti, ale mechanik se moc nerohlížel a bez zastavení šel dál. Jeden z jeho pomocníků na dub dlouho obdivně hleděl, pak se rozběhl za mistrem a řekl mu: "Od té doby co s Vámi chodím se sekýrou a s dlátem jsem ještě neviděl taklik krásného dřeva pohromadě. Proč jste se pane ani nepodíval a šel bez zastavení dál?" "Podíval jsem se", řekl pan Shih, "ale nestalo to za řeč. Strom není k ničemu. Člun, vyrobený z jeho dřeva, by se potopil; vnější nebo vnitřní rakeny by rychle shnily; nábytek by se brzy rozpadl na kusy; dveře by se pokryly vypocenou mizou; sloup by prožral červotoč, dřevo z něj se nehodí k ničemu a proto se strom dožil tak vysokého stáří."

Když se pan Shih vracel, žjevil se mu oltář-dub ve snu a řekl: "S jakým jiným stromem bystem mohl srovnat? S jedním z větších okrasných stromů? Jsou zde hlohy, hrušny, pomerančovníky, pomely, tykve a ostatní nízké rostliny, rodící plody. Jakmile však jejich plody dozrají, setřesou je dolu na špinavou zem. Velké větve zlomí a malé urvou. A tak jim jejich plodící schopnost znepříjemňuje život; nedokončí svou přirozenou lhůtu bytí, nýbrž odcházejí předčasně uprostřed svého času, přivodíc si takto samy ničivé zecházení, jakému jsou obvykle vystaveny. A tak je tomu se všemi věcmi. Pokoušel jsem se zistit, co způsobilo, že jsem tak zbytečný; zabýval jsem se tím tak dlouho, až jsem si tímto úsilím málem přivodil smrt. A nyní to již vím a přineslo mi to velký užitek. Předpokládejme, že bych býval měl nějaké užitečné vlastnosti. Mohl bych tak vyrůst? A navíc: Vy i já jsme oba věcmi; jak by mohla jedna věc posuzovat jinou? Jak je možné, že Vy, zbytečný člověk, ví všechno o mně, zbytečném stromu?" Když se pan Shih probudil, přemýšlel o snu, "ale pomocník řekl: "Je-li tak zbytečný, jak je tedy možné, že může sloužit jako oltář duchům země?" "Bud zticha", odpověděl mistr, "už ani slovo." Prostě se stalo, že zde vyrostl, a tak ti, kteří jej neznají, o něm nemají zle hovořit jako o nějaké špatné věci. Kdyby jej neužívali jako oltář, hrozilo by mu nebezpečí, že jej porozí? A navíc, důvod proč byl uchován, je jiný než obecný důvod uchovávání věcí. Co má tvé vysvětlení společného s pocitem, který jsi vyjádřil?"

7. Nan-po Tze-khi při svých potulkách po vysočině Shang spatřil vyjimečně velký strom. Osádky tisíce válečných vozů by pod ním nalezly stíní Tze-khi řekl: "To je ale strom! Jaké obrovské množství stavebního dřeva by z něj bylo? Když však pohlédl nahoru na je ho větve, viděl, že jsou tak pokroucené a pokřivené, že by z nich nebylo možné udělat trámy či klády. A když pohlédl dolů ke kořenům, zjistil, že se strom větví v několik menších, takže se nehodí ani k výrobě vnitřních raken. Když olízl jeden z listů, poškrábal si ústa. A zápal stromu by dohnal člověka k šílenství; bylo to jakoby se nepetržitě tři dny opíjel. "Tento strom není vskutku k ničemu", řekl si pro sebe. "A jen proto dosáhl takové velikosti. Lidé mající

ducha musí uznat, že je naprosto bezcenný a případné produkty z něho rovněž."

V Sungu je oblast King-shih, v které se daří dobré katalpám, cypřišům a moruším. Ty z nich, kteří mají v obyvodu rozpětí jedné, dvou či ještě více pídi, jsou poráženy lidmi, kteří potřebují kály, ke kterým by přivazovali své opice; ty, které mají průměr kmene tři nebo čtyři pídi, jsou poráženy lidmi, kteří potřebují trámy na své domy; a ty, které mají sedm nebo osm pídi, jsou poráženy šlechtici a bohatými obchodníky, kteří potřebují po jedné široké fošně na delší strany rakví. Následkem toho stromy nedokončí svůj přirozený životní běh a umírají pod údery sekér uprostřed svých sil. A totež zlo je postihne za to, že poskytuje dobré stavební dřevo.

Stejným způsobem Kiehova kniha výslově jmenuje voly s bílým čelekem, prasata s nahoru ohnutým rypákem, a lidi s hustým vlasem, a zakazuje, aby byli obětováni řece Ho -¹- . Čarodějové je podle těchto vlastností poznávají a pokládají je za neblahé, duchovní lidé je však ze stejných důvodů pokládají za neobyčejně šťastné.

8. Když existoval znetvořený tvor Shu. Brada mu sahala až přes pupek, ramena měl vyšší než špičku hlavy, chumáč vlasů měl vztyčený k obloze, pět druhů vnitřnosti měl vtěsnány v nejhornější části těla a obě stehenní kosti vypadaly jako žebra. Ostřením jehel a praním prádla si vydělával na živobytí. Prosíváním a čištěním rýže dokázal udržet při životě svoji desetičlennou rodinu. Když vláda povolávala do armády, přihlásil se tento ubohý Shu spolu s ostatními. Když se přidělovala nějaká důležitější služba, vždy ho vyneschali. Když se vydávalo nemocným zrní, dostal tři kung a deset otýpek dřeva. A uživil-li se i ten to ubohý člověk a dovršil svoji lháť života, oč více to mohou dokázatiti, jejichž znetvoření spočívá jen v jejich schopnostech a v nadání?

9. Když přišel Konfucius do Khu, potuloval se tam místní blázen Khieh-yu. Při míjení Konfuciových dveří řekl: "Ó Fénixi, Ó Fénixi, jak se tvá síla zvrhla! Na budoucnost nelze čekat; minulost nelze znova vyhledávat! Převládá-li ve světě řád, pokouší se mudro sloužit ze všech sil, převladne-li zmatek, zachová si snad život. V současnosti stačí, když se jen výhne potrestání. Štěstí je lžahčí než peříčko, ale nikdo neví jak jej dosáhnout. Neštěstí je těžší než zem, a přesto nikdo neví jak mu zabránit. Přestante! Přestante přistupovat k lidem s ponaučenimi o vaší ctnosti. Jste v nebezpečí! Jste v nebezpečí, když spěcháte tam, kde jste si vyznačili půdu pro další postup. Já se vyhýbám veřejnosti, aby má stezka ředočala úhony. Jdu posvětě dráze, chvíli pozpátku, chvíli klikatě, abych si neporanil chodidla."

Hora se sama slabuje svými stromy. Kolomaz, která přislhuje ohni, se sama vysmaží. Skořicovník skýtá potravu a proto je porážen. Do stromu, který pouští fermež se dělají zářezy. Všichni lidé vědí jak výhodné je být užitečným, ale nikdo neví jak výhodné je užitečným nebýt!"

1- pozn.překl.: James Legge, překladatel Čuang-č'eho do angličtiny, v poznámce pod čarou pochybuje, že v číně byli vůbec kdy obětováni lidé.

HUBERT L.DREYFUS A PAUL RABINOW : MICHEL FOUCAULT - BEYOND
STRUCTURALISM AND HERMENEUTICS

The University of Chicago Press, Chicago 1982

Ú V O D

Tato kniha se zabývá tím, jak zkoumet lidské bytosti a co se lze z takového zkoumání dozvědět. Naší tezí je, že nejvlivnější moderní pokusy o dosažení takového pochopení - fenomenologie, strukturalismus a hermeneutika - se nechovaly podle toho, co prohlašovaly a jejich očekávání se nesplnila. Michel Foucault podle našeho názoru nabízí prvky

koherent ích a mocných alternativních prostředků pochopení. Cítíme, že jeho práce představuje nejdůležitější současné úsilí nejen pokud se týče rozvinutí metody ke zkoumání lidských bytostí, ale i pokud jde o diagnostiku nynější situace naší společnosti. V této knize se Foucaultovými díly zabýváme chronologicky, abychom ukázali jak se ~~zakládá~~ neustále pokoušel zdokonalovat své analytické nástroje a zaostřovat svůj kritický výhled do moderní společnosti. A rovněž se pokusíme vřadit Foucaultovo myšlení mezi jiné myslitele, s nimiž se jeho přístup tématicky shoduje.

Foucault obširně prokázal, že oficiální biografie a současné názory špičkových intelektuálů nepřináší žádnou průhlednou pravdu. Za dokumenty a kultivovaným sebevědomím každé doby se skrývají utříditelné historické praktiky, které umožňují dodávat těmto monumentům oficiálních projevů význam a situovat se v politické oblasti.

Data, obsažená v takových oficiálních dokumentech, jsou nicméně mávažná a zásadní. Snad nejironičtější a nejúčinnější způsob, kterým začít knihu o Michel Foucaultovi, je reprodukovat biografická data, která jsou otištěna na zadních obálkách anglických překladů jeho děl. Jedny z posledních říkají toto:

Michel Foucault se narodil v Poitiers ve Francii v roce 1926. Přednášel na mnoha světových univerzitách a vykonával funkci ředitelé v Institut Francais v Hamburku a v Institut de Philosophie na filosofické fakultě univerzity v Clermont-Ferrand. Často přispívá do francouzských novin a časopisů a drží křeslo /Historie a systémy myšlení/ v nejprestižnější francouzské ~~univerzitě~~ instituci, v College de France.

Kromě své klasické práce "Sílenství a civilizace" je rovněž autorem "Zrození kliniky", "Rádu věcí", "Archeologie poznání", a "Já, Pierre Riviére." Jeho poslední knihu, "Kázen a trest: Zrození věznice", vydalo nakladatelství Pantheon v roce 1978.

Tato nakladatelská reklama vyšla na zadní obálce anglického překladu "Dějin sexuality". Mohli bychom dodat, že Foucault rovněž publikoval úvodní esej - který má délku knihy - o Heideggerovském psychoanalytikovi Raymondu Rousseleovi a kratší knihu o duševních chorobách a psychologii.

Přesuneme-li pozornost od dokumentů k oficiálnímu přijetí jeho děl mezi špičkovými intelektuály, můžeme si přečíst v časopise "The New York Review of Books" z 26. ledna 1978 v článku Clifford Geertze, profesora společenských věd na "Institute for Advanced Study" v Princetonu, toto:

"Michel Foucault vybuchl na intelektuální scéně jako sopka na počátku šedesátých let se svou "Histoire de la Folie", nekonvenční, ale stále ještě poměrně rozpoznatelnou historií západního prožitku sílenství. V dalších letech se z něho stal jakýsi nemožný objekt: ahistorický historik, antihumánní humanista, a kontrastrukturální strukturalista. Přidáme-li k tomu ještě jeho britký, působivý styl, který se současně jeví jako naléhavý i plný pochybností, a metodu, v které pařízský závěry doplňuje ekcentrickými podrobnostmi, je podobnost jeho práce s Escherovými kresbami - schodišti, stoupajícími k plošinám, které se nacházejí pod nimi a dveřmi, které vás zavedou opět dovnitř - úplná. "Neptejte se mne kdo jsem a nežádejte mne, abych zůstával týmž" napsal v úvodu ke svému jedinému čistě metodologickému dílu "L'Archeologie du Savoir", která je z větší části jen ~~zakládání~~ spuštěním popření pozic, na nichž nestojí, ale o nichž se domnívá, že by mu mohly být připisovány "šašky a komedianty" intelektuálního života. "Kontrolu, zda jsou naše papíry v pořádku, přenechme našim byrokratům a policajtům", prohlásil. "Nebo nás alespon při psaní ušetřete jejich moralizování." Ať už je kýmkoliv nebo čímkoliv, je právě tím, čímž je každý francouzský učebec v této době potřebuje být: eluzivním, těžko zařaditelným."

Ale - a v tom se liší od všeho, co se v Paříži dělo od nástupu strukturalismu - obtížnost jeho díla není způsobena jen ohledy na sebe a své zájmy či touhou založit jakýsi intelektuální klub, do něhož mohou vstoupit jen zasvěcení, nýbrž silou a ryzí původnosti myšlení. Jelikož nechce nic menšího než Velkou obnovu společenských věd, nemůže

že nás potom nijak překvapit, že je až příliš často záhadný, nebo, i když se mu podaří vyjádřit se jasně, překvapující a znepokojující. Dokumenty presentují základní fakta, kritické revue je pro nás situuje. A nyní se můžeme začít zabývat Foucaultovými knihami.

Soustředíme se na problémy, s kterými se Michel Foucault ve svých dílech potýkal. Naše kniha není biografii, psychohistorii, intelektuální historii ani synopsí Foucaultova myšlení, ačkoliv prvky z obou posledně jmenovaných přístupů jsou v ní samozřejmě přítomny. Jedná se nám o čtení jeho díla, majíce přitom na mysli určitý soubor problémů, tudíž o jeho interpretaci. Převzali jsme z Foucaulta to, co nám pomůže zaměřit se na tyto problémy a zabývat se jimi. Přitom nechceme tvrdit, že jsme vždy v plné šíři pochopili všechna sporná východiska, která se stala předmětem jeho zkoumání, a nepřipadá nám to ani nepočitivé, protože přesně stejným způsobem z chází on sám s vrcholnými mysliteli minulosti.

Foucault se domnívá, že ve společenských vědách nastal rozhodný obrat na konci osmnáctého století, kdy začal být člověk interpretován jako poznávající subjekt a současně i jako objekt vlastního poznání. Tako definuje "člověka" kantovská interpretace. Kant přišel jako první s myšlenkou, že člověk je onu jedinečnou bytostí, která je totálně obsažena v přírodě /svého těla/, společnosti /historické, ekonomické a sociální vztahy/ a řeči /mateřský jazyk/, a jenž současně nalézá pevný základ pro všechny tyto ~~existující~~ angažované vztahy v tom, že dává všemu smysl, tedy ~~existující~~ v organizační činnosti. Budeme se přitom držet Foucaultovy analýzy různých forem této problematiky, kterou v "Rádu věcí" nazývá analýzou konečnosti /v posledních dvou stoletích.

K situování Foucaulta je důležité si uvědomit, že se humanitní vědy v posledních dvou desetiletích rozštěpily do dvou extrémních metodologických reakcí na fenomenologii, a obě z nich zároveň zdědily Kantovské rozdělení na subjekt a objekt a současně se toto rozdělení snaží překonat. Oba tyto přístupy se pokouší eliminovat Husserlovskou koncepci smyslu udělujícího transcendentálního subjektu. Strukturalistický přístup má v úmyslu obejmít se jak bez smyslu tak bez subjektu tím, že hledá objektivní zákony, které řídí veškerou lidskou činnost. Protikladná pozice, kterou shrnujeme pod obecným názvem hermeneutika, se vzdává fenomenologického pokusu chápát člověka jako smysl udělující s u b j e k t , ale pokouší se zachovat smysl tak, že jej umísťuje do společenských praktik a literárních textů, které člověk vytváří. K tomu, abychom však zaměřili Foucaultovo pojetí, musíme přesně definovat všechny tři pozice: strukturalismus, fenomenologii a hermeneutiku.

Strukturalisté se snaží přistupovat k lidské činnosti vědecky tím, že pátrají po základních prvcích a pravidlech či zákonech, které je spojují. Existují dva typy strukturalismu: strukturalismus atomistický, v němž jsou prvky beze zbytku specifikovány, bez ohledu na jejich úlohu v určitém větším celku /na příklad Proppovy prvky pohádek -1-/ a holistický neboli diachronický strukturalismus, ^{nějaký} než to, co platí za m o ž n ý prvek, je definováno bez ohledu na systém prvků, ale to, co platí za sk u t e č n ý prvek, je určitou funkcí celého systému rozdílů, jehož je daný prvek součástí. Foucault, jak uvidíme, svoji metodu jasně odlišuje od atomistického strukturalismu, takže budeme jeho archeologickou metodu porovnávat s metodou holistického strukturalismu, k němuž má podstatně blíže.

Lévi-Strauss tuto metodu definuje stručně takto:

- "Metoda, kterou jsme přijali... se skládá z následujících operací:
1. z definování zkoumaného jevu jako určitého vztahu mezi dvěma či více koncepcemi, skutečnými nebo předpokládanými

¹⁻ Vladimír Ja. Propp: Morphology of the Folktale, The Hague, Mouton, 1958

2. z konstrukce tabulky možných permutací mezi nimi
3. z přijetí této tabulky za povšechný objekt analyzy, která ~~muží~~^{pouze} na této rovině může poskytnout logický nutná spojení, přičemž je empirický jev považován na počátku pouze za jednu z možných kombinací mezi jinými, a z níž musí být kompletní systém sestaven předem. -1-

Všechno se točí kolem kritéria individualizace koncepcí či prvků. Pro holistické strukturalisty jako je Lévi-Strauss je nutné, aby všechny možné koncepce byly identifikovány bez ohledu na jakýkoliv specifický systém; specifický systém koncepcí pak určuje, které možné koncepce skutečně platí za prvky, t. zn., že systém poskytuje prvkům individualizaci. Lévi-Strauss na příklad v "The Raw and the Cooked" -2- identifikuje syrové, ohněm upravené a zkažené jako tři možné prvky; každý skutečně je syrové, ohněm upravené a zkažené jako tři možné prvky; každý systém prvků pak určuje, jak v tom či onom systému budou tyto tři možné prvky individualizovány. Mohou být na příklad seskupeny jako binární protiklady - syrové versus ohněm upravené a zkažené, nebo syrové a zkažené versus ohněm upravené, případně může stát každý z těchto prvků samostatně.

Transcendentální fenomenologie, jak ji definoval a praktikoval Edmund Husserl, je diametrálním protikladem strukturalismu. Přijímá hledisko, že člověk je totálním objektem a totálním subjektem, a zkoumá smysl učelující činnost transcendentálního ego, které dává smysl všem objektům včetně vlastního těla, své vlastní empirické osobnosti, a kultuře i dějinám, které ~~existují~~ v podmíněnosti svého empirického já "vytváří."

Husserlova transcendentální fenomenologie vytváří existenciálního kontrahnutí, vedeného v Německu Heideggerem a ve Francii Mauricem Merleau-Pontym. Foucault myšlením obou těchto existenciálních fenomenologů nasáknul. Na Sorbonně navštěvoval přednášky Merleau-Pontyho, které se zabývaly tím, čemu se později začalo říkat fenomenologie živého prožitku. Ve svých přednáškách a ve své vlivné knize "Fenomenologie vnímání" se Merleau-Ponty pokusil dokázat, že živý prožitek organizuje spíše živé tělo než transcendentální ego, a že tělo jako integrovaný soubor dovedností není subjektem ónoho typu intelektuální analýzy, jakou rozvíjel Husserl. Foucault rovněž studoval Heideggérovo klasické přehodnocení fenomenologie, "Bytí a čas", a Heideggerovo hermenautickou ontologii představil se sympatiemi ve své první publikované práci, již byl delší úvod k pojednání heideggerovského psychoterapika Ludwiga Binswangera -3-.

Heideggerova fenomenologie zdůrazňuje ideu, podle níž jsou lidské subjekty formovány historickými kulturními praktikami, v nichž se vyvíjejí. Tyto praktiky tvoří určité pozadí, které nelze nikdy žádat jasně formulovat, takže mu nelze porozumět v pojmech smysl učelujícího subjektu. Praktiky tohoto pozadí nicméně smysl nepostrádají. Obsahují způsoby porozumění a zacházení s věcmi, lidmi a institucemi. Heidegger nazývá tento smysl praktik interpretací a ozřejmuje některé obecné rysy takové interpretace. V "Bytí a čase" nazývá tuto metodu, která spočívá v ~~existujícím~~ poskytování interpretace té interpretaci, jenž nachází výraz v každodenních praktikách, hermeneutice. Heideggerovo užití tohoto termínu lze odvodit od Schleiermachera, který měl hermeneutikou na mysli interpretaci smyslu posvátných textů, a od Diltheye, který Schleiermacheovu interpretaci metodou aplikoval na historii. Heidegger, zevšeobecňujíc Diltheyovo dílo a rozvíjejíc je ve všeobecnou metodu porozumění lidským bytostem, uvedl tento termín a přístup do současného myšlení.

1-Claude Lévi-Strauss: Totemism, Boston, Beacon Press 1963, str.16

2-New York, Harper and Row, 1969

3-Ludwig Binswanger, Le Réve et L'existence, přel. do angličtiny Jacqueline Verdeauxová, úvod a poznámky napsal Michel Foucault, Paříž, Desclée de Brouwer, 1955.

V části I Heidegger propracovává to, co nazývá "Interpretace Da-sein-u v jeho každodennosti" -1-. Vysvětluje tam, jakým spůsobem se Dasein samo v této každodenní činnosti interpretuje. Toto "prvotní chápání" v našich každodenních praktikách a diskurzech, které je praktiku-jícími přehlíženo, ale které by rozpoznali, kdyby jim na ně bylo pouká-záno, je předmětem podstatně novějšího hermeneutického bádání. Harold Garfinkel, sociolog, -2-, a Charles Taylor -3- se jednoznačně ztotožnu-jí s tímto typem hermeneutické metody. Výhonkem tohoto druhu hermeneuti-ky každodennosti je aplikace stejné metody na jiné kultury /na příklad Clifford Geertzova antropologie -4-/ či na jiné epochy naší kultury /aplikace Thomase Kuhna má to, co nyní jednoznačně nazývá "hermeneutická metoda k aristotelské fyzice" -5-/.

V části I "Bytí a času" Heidegger ukazuje, že v našich každoden-ních praktikách chápeme jen částečně a tudíž zdeformovaně. Tento názor pak přepracovává v části II, kdy již nebude interpretaci z části I tak doslovně a chápe vše spíše jako záměrné zakrývání pravdy. Řečeno jeho slovy:

"Dasein jako typ Bytí... vyžaduje, aby každá ontologická interpre-tace, která si stanoví za cíl vyjedit fenomeny v jejich původnosti, zachytíla Bytí této entity, a to navzdory sklonu věci zakrývat, kte-rý je této entitě vlastní. Existenciální analýza má proto neustále povahu konání násilí, at se již jedná o tvrzení každodenní interpretace nebo o její samolibost a uklidňující samozřejmost. -6-

Heidegger tvrdí, že hluboká pravda, zakrývaná každodenními prakti-kami, je zneklidňující bezdůvodností způsobu bytí, ~~existenciální~~, tak řečeno, interpretací všech interpretací. Tento "objev" je příkladem toho, co nazval Paul Ricoeur "hermeneutika tušení". Skrývající se, zamaskovanou pravdu lze nalézt na příklad v třídním boji, jak učinil Marx, či v pro-jevech libida, kde ji objevil Freud. V každém takovém případě musí určitá autorita, která již pravdu zahledla, dovést ~~existenciální~~ sebe klamajícího účastníka k tomu, aby ji spatřil rovněž. /V "Bytí a času" se této autoritě říká "hlas svědomí"/. V každém případě musí rovněž individuum potvrdit pravdu této hluboké interpretace tím, že ji uzná. A jelikož utrpení je v každém případě způsobováno represivními obrannými mechanis-my, ústí setkání s pravdou v určité osvobození, at se již jedná o zvý-šenou ohebnost, která, jak tvrdí Heidegger, přichází s poznáním, že ~~existenciální~~ nic není podloženo a že neexistují žádné pevné obrysy, nebo se silou, pramenící z poznání, že je určitá třída vykořistována, či ~~existenciální~~ se zralostí, nabýtou poznáním nejhlobších tajemství vlastní sexuality.~~X~~

Hans-Georg Gadamer v "Truth and Method" -7- dodává hermeneutice ještě pozitivnější směr a pokládá ji za metodu, již si znovupřivlastňu-jeme hluboké pochopení Bytí, uchované v tradičních lingvistických praktikách. Reinterpretace této spálené pravdy je podle jeho názoru naší je-dinou nadějí před nihilismem.

1-Martin Heidegger:Being and Time, New York, Harper and Row, 1962, str. 76

2-Harold Garfinkel:Studies in Ethnomethodology, Englewood Cliffs, N.J., Prentice Hall, 1967

3-Charles Taylor:Interpretation and the Sciences of Man v Interpretati-ve Social Science Paula Rabinowa a Williama Sullivana, Berkeley, Uni-versity of California Press, 1979

4-Clifford Geertz:The Interpretation of Cultures, New York, Harper and Row, 1973

5-Thomas S.Kuhn:The Essential Tension, Chicago, University of Chicago Press, 1977, str.xiii

6-Heidegger:Being and Time, str.359

7-New York, Seabury Press, 1975

Foucault se nazajímá o obnovení nepovšimnuté každodenní ~~sebe~~^{sebe} interpretace člověka. Souhlasil by zřejmě s Nietzschelem a s hermeneutiky, kteří měli podezření, že taková interpretace má spíše zakryt to, ~~xxx~~^{xxxi} oč skutečně jde. Foucault nevěří, že skrytost hluboké pravdy je příčinou chybné interpretace, jež je součástí našeho každodenního sebehápání. ~~Když~~ Definuje to, čemu říká "vyklad" jako znovupochopení pomocí zřejmého smyslu diskurzu jiného smyslu, zároveň sekundárního i primárního, t.zn. skrytéjšího, ale ~~xix~~^{xx} také podstatnějšího" -1- Takové pojetí interpretace, tvrdí Foucault, "nás odsuzuje k nekonečnému úkolu .../protože/ spočívá na postulátu, že řeč je aktem ~~xix~~^{xx} translace", ...exegesí, která naslouchá...slovu Božímu, vědy tajnému, vědy mimo sebe." -2- A vzápětí pouští tento přístup z myslí s poznámkou: "Na roz-
hodné slovo jsme čekali marně celá staletí." -3-

Je zřejmé, že terminologie v této oblasti je zmatená a matoucí. V naší diskuzi postupně ~~xxix~~^{xxxi} roztrídíme různé druhy interpretace neboli exegéze a "hermeneutiku" budeme používat jako široký neutrální termín, "komentář" k obnově významu a pravd, k jejich vymanění z našich každodenních praktik či z praktik jiných věků a kultur, a "hermeneutiku tušení" zase k pátrání po hluboké pravdě, jenž byla zámrně ukryta.

Při probírání Foucaultových měnících se strategií zkoumání lidských bytostí uvidíme, že se neustále pokoušel dostat za ty alternativy, které jsme dosud probírali; za jediné alternativy, které zůstávají těm, kdo se dosud pokouší pochopit lidské bytosti jen uvnitř rámce oné problematiky, která nám zůstala po zhroucení humanistické koncepce. Foucault se pokusil vynut strukturalistické analýze, která zcela eliminuje predaty o smyslu a nahrazuje je formálním modelem lidského chování, založeném na zákony řízených proměnách náhodných prvků; fenomenologickému projektu zpětného sledování veškerého smyslu až k smyslu udílející činnosti určitého autonomního, transcendentálního subjektu; a konečně pokusu o výklad vyčtením smyslu ze společenských praktik jakož i hermeneutickému odkrytí jiného a hlubšího smyslu, který si činní účastníci uvědomují jen mlhevě.

Foucaultova ranná díla /Šílenství a civilizace, Zrození kliniky/ se soustředují na analýzu historicky situovaných systémů institucí a diskurzivních praktik. Diskurzivní praktiky se od řeči každodenního života liší. Foucault se zajímá pouze o to, čemu říkáme v ~~á ž n é~~^{ážně} jazykové diskurzy: o to, co říkají experti, když hovoří jako experti. A navíc omezuje své analýzy pouze na vážné jazykové diskurzy v onech "pochybnych" oborech, kterým říkáme společenské vědy. V "Archeologii poznání" se pokouší očistit svou analýzu diskurzu tím, že dočasně odkládá svou analýzu institucí. Tvrdí, že s tím, o čem lze hovořit jako o vědách o člověku, je možné zacházet jako s autonomním systémem diskurzu, nikdy se však nevzdává svých dřívějších tvrzení, podle nichž ovlivnují společenské instituce diskurzivní praktiky. V "Archeologii" se nicméně pokouší ukázat, že tyto vědy lze analyzovat na základě jejich vnitřní samoregulace a autonomie. A navíc navrhuje zabývat se diskurzy společenských věd archeologicky, t.zn. vynut se jakékoli engažovanosti vesporech o tom, o čem tyto vědy tvrdí, že je pravdivé, a to i tehdy, dávají-li tyto výroky zdánlivě smysl. Místo toho navrhuje, abychom vše, co se ve společenských vědách tvrdí, pojímalí jako "diskurz-objekt". Foucault dává jasně najevo, že jeho archeologická metoda - protože musí zůstat neutrální jak k pravdě tak ke smyslu diskurzivního systému, který zkoumá - není další teorií o vztazích slov a věcí. Trvá ~~křížk~~ na tom, že se jedná o teorii diskurzu - pravoúhlé ke všem oborům a jejich přijatými pojmy, legitimizovanými subjekty, objekty, pokládanými za dané, a preferovanými strategiemi, které poskytuje spravedlivé tvrzení. Jak říká svými slovy: "Věřil jsem, že hovořím ze stejného místa jako onen diskurz, a že při definici jeho prostoru jsem situoval i své poznámky; nyní musím přiznat, že již nemohu hovořit z prostoru, z něhož - jak jsem ukázal-

1-The Order of Things: An Archeology of the Human Sciences, New York, Vintage/Random House, 1973, str.373

2-The Birth of the Clinic: An Archeology of Medical Perception, New York, Vintage/Random House, 1975, XVI-XVII.

3-tamtéž, XVII

promlouvaly ony." -1-
p Foucault nebyl nikdy strukturalistou v přísném smyslu slova, ani poststrukturalistou, - a pozdji dokonce začal couvat a vzdávat se svých zásadních tvrzení v "Archeologii" o tom, že diskurz je zákony řízený systém, podobající se systémem v různých verzích strukturalismu, že je autonomní a samovztažný jak tvrdili svého času poststrukturalisté. Přesto je však důležité konfrontovat jeho tvrzení v "Archeologii" se strukturalismem, protože sdílejí společně jisté základní domněnky se strukturalistickým přístupem. Pokusíme se podrobně dokázat, že projekt "Archeologie" ztroskotal ze dvou důvodů: Zaprvé, protože kauzální síla, připisovaná zákonom, které řídí diskurzivní systémy, je nepochopitelná. A ~~vykreslit~~ typ ovlivnění jaký ~~xix~~ je běžný u společenských institucí - ovlivnění, které bylo vždy v centru Foucaultových zájmů - nepochopitelný. A zadruhé, tím že Foucault pojímá archeologii jako cíl sám o sobě, vyučuje možnost dovést svoji kritickou analýzu k tomu, aby se opírala o jeho společenské zájmy.

Tváří v tvář této slepé uličce, v níž metoda "Archeologie" Foucaultovi neumožnila obsáhnout celou škálu problémů a zájmů, jimiž se zabývá, strávil nějaký čas zdokonalováním svých intelektuálních nástrojů. Po "Archeologii" se ostře odvrací od pokusu rozvíjet dále teorii diskurzu a začíná používat jako výchozí bod k vývinu Metody, která by mu umožnila formulovat vztah mezi pravdou, teorií a hodnotami, a společenskými institucemi a praktikami, v nichž vznikají, tedy Nietzscheovu genealogii. To ho přivádí k tomu, aby věnoval pozornost sile a tělu v jejich vztahu ke společenským vědám. Archeologickou metodu nicméně nezavrhuje. Vzdává se pouze pokusu o vypracování teorie zákony řízených systémů diskurzivních praktik. Jako technika archeologie slouží genealogii. Jako metoda izolování objektů diskurzu mu slouží k tomu, aby po-odstoupil od vážného diskurzu společenských věd a ozvláštnil je. To mu pak umožnuje položit tyto genealogické otázky: Jak se tyto diskurzy využívají? Jakou úlohu hrají ve společnosti?

"Archeologie" se objevila v roce 1969. Foucaultova další kniha, "Kázeň a trest", byla vydána o šest let později. Máme v úmyslu dokázat, že se v této knize Foucault soustředuje na "trestní" praktiky, z nichž se zrodily společenské vědy a daly člověku a společnosti podobu, která je přístupná objektivní /archeologické/ analýze. Mnoho klíčových pojmu, jako "řídit", "regulovat", "transformace", "prvek", "ovládat", "série", "externí" a "systém", kterých "Archeologie" používá, je proto interpretační sítí, vyvinutou specifickými historickými praktikami.

A podobně v "Dějinách sexuality" /1977/ Foucault popírá hermeneutickou víru v hluboký smysl tím, že se vydává po stopách vzniku sexuální zpovědi a zabývá se jejím vztahem k praktikám společenské nadvlády. Ukažuje význam takových zpovědních praktik, jakými jsou psychoterapie či lékařská vyšetření a enormní vzrůst zájmu o ně souběžně s růstem zájmu o psýchu ve všech sférách života. Takové praktiky, o kterých se předpokládá, že odkrývají hluboký smysl, přístupný pouze nekonvenčné, alegorické interpretaci, produkují pouze množící se diskurzy "nepronimlouvacích subjektů". Domníváme se, že Foucault se zde pokouší naznačit, že existenci hlubokých významů, které bychom měli pročítat, nelze jednoduše předpokládat jen proto, že nám tak říká naše kultura. Rečeno jinak, domněnka o hlubokém smyslu je kulturní konstrukcí; Foucault nám tak podává konkrétní ukázku dvou strategických dimenzi postupně se vyvíjejících totalizujících praktik, které nejen vytvářejí člověka jako objekt a subjekt, ale, což je důležitější, udržují oboje v naší objektivizované, smyslem poselé společnosti.

Tato kombinace umožnuje Foucaultovi vypracovat obecnou diagnostiku

1—"Reponse au cercle d'epistemologie", Cahiers pour l'analyse, č.9, 1968, str.21.

na i současně kulturní situace. Isoluje a identifikuje všeprostupující organizaci naší společnosti jako "bio-technickou sílu." Bio-síla je zvyšující se organizovanost ve vech oblastech pod zámkou zajištění blahobytu jedinci a společnosti. Genealogovi se tento řád sám od sebe odkrývá, jako strategie, kterou nikdo neřídí a do níž se každý stále více zapletá, a jejíž jediný cíl spočívá v růstu síly a řádu.

Existuje mnoho dalších způsobů, jimiž lze číst naše dějiny a Foucault není první, kdo je čte tímto způsobem. Lze ho jenž zařadit k takovým myslitelům, jakými byli Nietzsche, Weber, pozdní Heidegger a Adorno. Jeho příspěvek spočívá ovšem ve větší metodologické sofistice a v jedinečném důrazu na tělo jako místo, v němž se nejnepatrnejší a nejlokálnější společenské praktiky spojují s organizovanou silou ve velkém měřítku.

Foucault kombinuje nejlepší filosofické reflexe s úzkostlivou pozorností k empirickému detailu. Nicméně ~~xix~~ vědomě uniká ~~vzd~~, jakmile dojde k bodu, v němž má zachytit náš současný stav obecnou formulí, takovou, jakou se Heidegger pokusil definovat esenci technologie jako postulující, uspořádávající a dávající nám k dispozici všechny bytosti. Ale Foucault je konsistentní k důsledkům svých analýz a tvrdí, že takové generalizace jsou bud prázdné nebo mohou sloužit jako ospravedlnění toho, čemu chce odpovídat. Jakmile si jednou uvědomíme pronikavost, rozptyl, složitost, nahodilost a rozvrstvení našich společenských praktik, zjistíme rovněž, že jakýkoliv pokus o shrnutí všeho, co probíhá, vyústí v potenciálně nebezpečném zkreslení.

A podobně Foucault znepokojuje mnohé trvání na pragmatickém záměru veškeré významné historiografie. Foucault říká, že píše dějiny přítomnosti, a my nazýváme metodu, která mu to umožnuje, interpretativní analýtika. To znamená, že zatímco analýza našich současných praktik a jejich historického vývoje je disciplineovanou konkrétní demonstrací, která by nám mohla posloužit jako základ výzkumného programu, nelze diagnostiku o stoupající organizovanosti všeho jako ústřední sporné otázky naší doby nijak prokázat, spíše se objeví jako interpretace. Tato interpretace vyrůstá z pragmatických zájmů a má pragmatický zájem, a již jen z tohoto důvodu lze proti ní stavět jiné interpretace, které vyrůstají z jiných zájmů.

Nyní tedy můžeme pochopit smysl, v němž se Foucaultova práce nachází a vždy nacházela za strukturalismem a hermeneutikou. V období "Archeologie" Foucaultova redukce subjektu na funkci diskurzu a pokus pojímat vážný diskurz jako autonomní, zákony řízený systém /ačkoliv nikdy netvrdíl, že nalezl univerzální ahistorické zákony/, ho vedl k tvrzení, že jeho metoda není "zcela cizí tomu, co se nazývá strukturální analýza"-1-. S opuštěním archeologie jako teoretického projektu se ovšem Foucault nejenom strukturalismu vzdálil, ale situoval i strukturalistický projekt historicky do kontextu rostoucí technologie. Uchovává si strukturální techniku zaměření jak na diskurz tak na řečníka jako na sestrojené objekty, ale jen jako nezbytný krok k tomu, aby se osvobodil od pojímání diskurzů a praktik této společnosti jako jednoduchého výrazu věcí jak jsou.

Než převzal strukturalistické techniky; ztotožnil se ve své nejrannější práci, v úvodu k Binswangerovu dílu, jasně s tradicemi hermeneutické ontologie, která má svůj původ v Heideggerově díle "Bytí a čas". Jak rostl jeho zájem o společenské záležitosti a klesal současně zájem o předpokládaný smysl každodenních praktik, opustil jednoduše hermeneutické pozice. Studium Nietzscheho se stalo prostředkem, jímž se opět obrátil k nezbytnosti a k nebezpečím interpretativního přístupu. Nietzscheho genealogie způsobů, kterými využívá síla iluze smyslu k dalšímu zesílení, mu poskytla dobrý důvod, aby zaujal k hermeneutice kritický přístup, a to jak k jeho formě komentáře ke každodennímu životu, tak k jeho příbuzné podobě hluboké exegese toho, co každodenní praktiky

zakrývají. Stejná genealogická analýza veda Foucaulta k pozici, kterou nazývá "dešifrování". To znamená pochopení, že srozumitelnost společenských praktik se radikálně liší od oné, která je dostupná aktivním účastníkům, kteří z hlediska hermeneutiky nacházejí v praktikách povrchní nebo hluboký smysl, případně dokonce hlubokou nesmyslnost.

Foucault rozvíjí tuto interpretaci - a tvrdíme, že v tom spočívá jeho nejpůvodnější příspěvek, ačkoliv on sám se to nedomnívá - tím, že poukazuje na obecně přijímaných ~~základních~~ příkladech jak by mělo být uspořádáno království lidské činnosti. Tyto vzory, jako křesťanství, psychoanalytické zpovědi a Panopticon Jeromy Benthamu nám ukazují, jak se naše kultura pokouší normalisovat jedince pomocí stále se zvyšujících počtu rationalizačních prostředků, kterými je proměnuje v smysluplné subjekty a současně v poddajné objekty. To nám pomůže vysvětlit jak studium lidských bytostí jako subjektů a objektů má v naší kultuře takovou ústřední důležitost, a proč současné techniky v tomto studiu užívané - hermeneutika a strukturalismus - prokázaly takovou účinnost. Takto se Foucaultovi daří současné kritizovat i upotřebit - vysoce původním způsobem - obě prevládající metody, jež jsou pro studium lidských bytostí právě k dispozici.

Příště: interview s Michaelem Foucaultem na universitě v Berkeley.

R. HITTLEMAN : PRUVODCE HLEDAJÍCÍHO

---

pokračování

6. den

Student: Vím o sobě; že jsem velmi kritický k ostatním lidem. Věřím, že je to můj nejhorší zlozvyk. Ustavičně kritizuju, ale vlastně takový ani nechci být. Můžete mi poradit?

Hittleman: Veškeré zlozvyky, charakterové rysy a chování, posuzované jako příznivé či nepříznivé, konstruktivní či destruktivní, pocházejí z jednoho zdroje. K čemu je zkoumání a pokoušení se o odstranění jednotlivého zlozvyku? Zlozvyky jsou bez konce; nikdy s nimi neskončíte, protože entita, jež zvyky zkoumá a vyhodnocuje jako "špatné", je tatáž entita, jež je vytváří. Spíše pátrejte po zdroji jejich proudění. Když se vypne promítáčka v kině, všechny dobré i špatné skutky, jež se odehrávaly na plátně a všichni herci, kteří představovali dobré a špatné role, zmizí okamžitě. Nemizí nejprve ty špatné, ani nemizí po jedné, nebo kousek po kousku. Když je vypnut prostředek, skrze nějž se iluze projevuje /promítáčka/, zmizí najednou celá iluze. Nalezněte svoji promítáčku a jedním rázem skončíte se všechny svými iluzemi.

Další student: Věím, jsem si, že někdy používáte obratu "hledat zdroj" a jindy "nalezt náležitý zdroj". Jsou tohle dvě různé věci?

H: Je to totéž. Pouštíme se do "hledání", abychom mohli "nalezt". Vlivem cvičení však pochopíte, že to, co se jeví jako prostředek - hledání - je ve skutečnosti cíl. Během vaší praxe je "hledání" proměněno v "nalezení". Budte si vždy vědomi toho, že touto praxí nemá být něčeho dosaženo či získáno. Nic "nedostáváte". Kdyby se dalo něco získat, něco, co teď nemáte a nikdy jste neměli, bylo by toto něco dočesné, pomíjivé, prchavé, unikající a nehodné dobývání. Je přesnější definovat jógu jako cvičení, jež odkrývá to, co se zdá být zakryté.

Další student: Chci se vás zeptat na zřeknutí se. Říkáte "vzdejte se sama sebe". Není při takovém odevzdání velmi případně vzdát se

svého majetku a nabídnout jej Bohu? Aby se někdo mohl stát členem jistých sekt jak východních tak i západních, je nutné, aby se vzdal všeho vlastnictví a žil v chudobě. Rád bych slyšel, co si o tom myslíte.

H : Musíme pochopit skutečný význam "zřeknutí se". Představte si člověka, který při návštěvě kostela najde na zemi dvacetidolarovou bankovku, o níž ví, že spadla z tácku na milodary. Později tutéž bankovku "věnuje" tomuto kostelu jako gesto vlastní dobročinnosti. A tak bankovka nebyla jeho, aby ji sebral, nevlastnil ji, když byla v jeho držení a tudíž nebyla jeho, aby ji sebral, nevlastnil ji, když byla v jeho držení a tudíž nebyla jeho, aby jí "věnoval" jako milodar. Tak je to i s vaším majetkem. Ten není vaš, abyste jej "vlastnili", a proto nemůže být "odevzdán" nebo darován jako gesto vašeho ohříkání. Pro ty, kdo jsou určité povahy a na určitém stupni pochopení, je skutek vzdání se svého majetku a žítí v tělesné chudobě zvolen jako zjevná připomínka konečného stavu; nic není opravdu "vlastněno" a je třeba úplně se spoléhat na Boha, jenž dotyčného zaopatří vším nezbytným. Tedy se vzejdějte nebo nevzdávejte svého majetku, jak chcete. Pravá askese tkví ve Vědění, že nic nemůže být nikdy vaše, abyste to mohli buď darovat nebo přijmout. Pravé zřeknutí se je zřeknutí se všeho, co není Vlastní já: ega, já, obyčejné myсли.

Další student: Ježíš pravil "Velbloud snadněji projde uchem jehly, než boháč vstoupí do království nebeského."

H : Ovšemže. Jestliže se člověk považuje za bohatého, musí ochraňovat to, o čem věří, že jeho majetek a jeho připoutanost a ztožnění se s majetkem mu zabranuje v osvobození se od něj a v poznání vlastní skutečné podstaty. Osvícený král Salamoun nebo král Ašoka však mohou existovat jako osvobozené bytosti navzdory svému nesmírnému bohatství. Jak pohlížíte na to, co vlastníte, je tu vším.

S : Rád bych vás požádal o objasnění několika bodů ohledně meditace při provozování hatha-jógy. Vím, že o tom mluvíte jako o "aktivní meditaci" a rád bych slyšel, co to přesně znamená.

H : Instruktoři ve vašich zdejších třídách hatha-jógy vás v tomto směru informovali - zvláště v pokročilých třídách - ale možná, že budu moci dodat pář slov, jež budou prospěšná.

Výrazů aktivní a pasivní používám v srovnání s meditací pouze v tělesném smyslu: buď se pohybujete a jednáte, nebo jste nehybní a sedíte v meditativní pozici. Při vlastní technice, totiž při obrácení mysli dovnitř žádné rozlišování na aktivní a pasivní neexistuje. Protože většina asán sestává z řady tělesných cviků, označuje se ustálení mysli a její utkvění při cvičení těchto asán jako "aktivní" meditace.

Metoda aktivní meditace se skládá ze dvou technik. Nejprve je vědomí pevně soustředěno na pohyby při cvičích. Uvědomíte si pronikavě, které části těla jsou do asány zapojeny; v nich máte vše, co se odhrává. Během statického "držení" asány zaměříte své vědomí na tu oblast, jež je zdůrazňována nebo podrobována tlaku. Mysl je taktéž jednobodová a je jí zabráňeno v rozptylování. Od okamžiku, kdy zahájíte své cvičení, je pozornost naprostě soustředěna na pohyby. Takovéto vymezení mysli a vědomí obrácené dovnitř je nejen účinnou meditací, ale významně se též zvyšuje tělesný prospěch ze cvičení.

Druhou technikou aktivní meditace při cvičení hatha-jógy je využití /vyvolávání zrakové představy/. Zde se vědomí zabývá určitou yantru /geometrickým obrázcem/ a vy přitom zachováváte nehybnou polohu určité asány. Tyto yantry jsou znázorněny v tabulkách, vystavených ve zdejších třídách pro pokročilé a jsou také uvedeny v mé knize "Osm kroků ke zdraví a klidu".

Nesmírně cenným aspektem "aktivní" meditace je, že umění se upnout

a udržet vědomí při pohybu v ásánách vám umožní přenášet tuto techniku stále více do vašich každodenních činností. Vše, co děláte, začíná nabývat podoby aktivní meditace.

S : A po cvičení hatha-jógy následuje "pasivní meditace"?

H : Ano, navrhoji toto pořadí.

S : Mohu pokračovat v meditaci s jednou z yanter, kterou jsem používal při cvičení hatha-jógy?

H : Ano, nebo některou z těch technik, již jsem navrhoval a s nimiž experimentujete při ranní výuce meditace. Ti, kdož jsou přitahováni vyptávací metodou - "Kdo jsem / já/? " - by ji měli použít. Hlavním cílem začínajícího meditátora je odpoutat smysly a mysl od vnějšího světa, uphnout pozornost na jakýkoli objekt, vybraný k soustředění nebo meditaci a její udržení s co nejmenší roztěkaností, dokud se nedostaví únava. Pokuste se uvědomit si rozdíl mezi únavou a těkavostí. Únava se projevuje jako tíha nebo vyčerpání a naznačuje, že by vaše sezení mělo být ukončeno. Roztěkanost je nutkání mysli obrátit se zpět do vnějšího světa; v tom by jí mělo být jemně zabráněno. Důležitost tohoto zadržování lze zdůraznit následující představou: máte bolestivou ránu, jež vám působí vážné obtíže. Místo abyste použili hojivé masti a ochránili tak bolák od dalšího dráždění, zvolíte raději neustálé rýpání do rány zašpičatělým předmětem. Takový způsob jednání by byl považován za naprosté šílenství. Posuďte však svoji situaci v máji / ve světě /. Nacházíte se ve stavu - vám označovaném jako "žítí" -, který vám způsobuje vážné a nepřetržité bolesti. Místo abyste poznali svoji pravou podstatu, což by vaši bolest ukončilo, vy toto utrpení zvěčňujete - neustále rýpáte do rány kvůli své obyčejné mysli dovolujete, aby proudila do vnějšku, aby bez omezení vše převáděla do pojmu / konceptualizovala /. Obrácení mysli dovnitř je jako použití hojivé masti; udržení mysli uvnitř je jako ochrana, navozující vyhojení.

Další student: Když víte, že umíráte, co byste sám měl pokusit vybevit v okamžiku smrti?

H : Dříve než se začnete zabývat "smrtí", zjistěte, jestli jste teď "naživu"!

S : Mohl byste to rozvést?

H : Ztotožňujete se s tělem. Víte, že tělo umírá a tak si myslíte, že umřete také. Avšak vaše pravá podstata, Vlastní já, se nerodí a neumírá. Poznejte svoji pravou podstatu.

S : T i b e t s k á k n i h a m r t v ý c h a další esoteric-

H : Jestliže životu a smrti a rozlišování mezi nimi propůjčujete zdání reality, pak je na vás, abyste se snažil vykonat, co je ve vašich silách, dokud jste "naživu", abyste poznal svoji pravou podstatu.

S : Ale co když to v tomto životě nemůžete stihnout?

H : Ptejte se sám sebě, kdo je ten, jenž věří, že je něco, co má být "stihnuto, dokázáno" a kdo je ten, jenž uvažuje o "tomto životě". Jestliže "já" najdete, pochopíte, že tu není nic, co by mělo být dokázáno. Pak se rozplyne i iluze "trvání" - času života a "zániku" - času smrti. Když jógové texty popisují osvobozeného člověka jako "přemožitele smrti", týká se to tohoto rozpuštění ega:

S : Hned od prvního přečtení vaší knihy P r ú v o d c e j ó g o v o u m e d i t á c í před několika lety jsem byl přitahován meditací "Kdo jsem / já/? " Když se však o ni pokusím, připadá mi, že se rychle unavím - po několika minutách zneklidním a vzdám se. Ale pak, za několik dní, jsem k ní opět přitažován a vše se opakuje.

H : Skutečnost, že jste k tomuto vyptávání ustavičně přitahován, by měla být povzbuzující. Místo abyste prováděl nepravidelné pokusy, vzdálelé od sebe několik dnů či týdnů, měl byste cvičit pravidelné každý

den, - řekněme dvakrát denně. Tím se sníží váš nepokoj, jenž je nutkáním obyčejné mysli odvázat se a rozdivočet při svých fantasiích. Divoké zvíře bez pravidelných tréninků nevycvičíte. Totéž platí i o obyčejné mysli. Skrze svoji vytrvalost dospějete k poznání o povaze dobrodružství, do něhož se pouštíte, když provozujete jógová cvičení a meditaci. Jakmile dojde k tomuto poznání, nic vám v pravidelné meditaci nezabrání, protože pak je magické přitahování obráceno: magnetismus Vlastního já, vtahující Vás dovnitř, přemůže sklony / v a s a n y / obyčejné mysli přetáhnout vás ven do svých iluzí.

S : Takže dokud jsem přitahován touto metodou, měl bych v ní pokračovat a neměl bych zkoušet nic jiného?

H : Jak jsem už několikrát opakoval; každý by měl důvěrovat a jít za vlastní intuici, přichylností. Vnitřní guru vede a začátečníkovi se toto vedení jeví jako "přichylnost, přitažlivost".

S : Prakticky mi připadá nemožné, abych potlačil své výšně a rádosti. Zdá se, že to vyžaduje druh síly, který vůbec nejsem schopen vyvinout.

H : O "potlačení" vásní se tu vůbec nemluvilo. To je marná snaha. K čemu je dobré potlačení, jež může být přinejlepším pravdou? Potlačení touhy opět brzy vyvstanou. Neučil jsem vás "potlačování", ale zjištění z d r o j e v a s í t o u h y . U k o h o se tyto touhy projevují, o d k u d v y v s t á v a j í ? Jedině pochopení p o v a h y touhy může zabránit tomu, aby vás touhy nepohltily.

S : Jsou úvahy o jistých činech, například o chtíci nebo násilí, stejně škodlivé jako čin samotný?

H : Věříte, že tyto úvahy, myšlenky, jsou v a š i m i myšlenkami, ale ve skutečnosti to jsou výmysly počítáče, obyčejné mysli. Vyzařují z obyčejné mysli a obíhají v mysli všech obyčejných mužů a žen. Tyto myšlenky má v hlavě každý, právě tak jako myšlenky - v té či oné podobě. - o všem ostatním ve světě jeví. Můžete věřit, že vaše myšlenky jsou před ostatními "skryty", že žádný jiný člověk nevnímá a nemyslí to co v y . To je však jen aspekt iluze obyčejné mysli. Každý člověk, který nepoznal povahu obyčejné mysli, chová obdobné myšlenky. Tytéž myšlenky nechovají všechni lidé najednou; tyto myšlenky však neustále obíhají jako elektrický proud, zapojený do obvodu; dříve nebo později projdou tím, o čem věříte, že je to v a š e mysl. Zmíní jste se o "chtíci" a "násilí". Tyto myšlenky obíhají každým člověkem a podle jeho založení vyvolají rozdílné reakce. Ale všechni ti, kdo nepoznali svoji pravou podstatu, jsou těmito myšlenkami zranitelní - právě tak jako i všemi ostatními myšlenkami.

Uvědomíte si myšlenku a říkáte, "já přemýšlím o...." a tato myšlenka zaměstnává vaši pozornost možná na chvíli, možná na mnoho let. Ale ať vytrvá jakoli dlouho, vy věříte, že je to v a š e myšlenka. Přináleží proud k žárovce? Ne, je součástí obvodu, který žárovku prochází a podle druhu obvodu může žárovku rozsvítit na okamžik nebo na dlouhou dobu. My však víme, že s proudem je možné skoncovat úplně a kdykoliv otočením vypínače.

S : Některý člověk však může mít divoké myšlenky a potlačí je - totiž nežený se sekýrou.

H : Právě tak. A ještě týž člověk může na tutéž myšlenku v různých dobách reagovat odlišně. Proto místo abyste se zabývali rozdílem mezi myšlenkou a činem, bude nejlepší nalézt místo, z něhož myšlenky vyvstávají, nalézt to dotyčné, co zapíná a vypíná proud. Pak pochopíte, že nepotřebujete ani myslet ani jednat. T o n e n í v a s e myšlenka ; následkem toho ha ni nemůžete žádným způsobem reagovat. V a š e myšlenky a v a š e činy jsou iluze. Další student: Jestliže jsou tyto myšlenky iluzorní, jak mohou vzniknout a obíhat lidstvem?

H : Iluze je v povaze obyčejné mysli a majického stavu, který si ona sama vymyslela a který udržuje. Jde o případ císařových nových šatů. Představte si přecpaný autobus, v němž někdo se zvráceným smyslem pro humor

chce vyvést kanadský žertík. Vykřikne "Oheň! Oheň!" a požene se k východu. Jeho předstíraná panika se okamžitě rozšíří a všechni zběsile utíkají k východu. Moudrý člověk však řekne, "Zůstáte na místě. Kde jen ten oheň?" Stejně i vy, dříve než podlehnete panice, vyvolané vašimi touhami, a než vyrazíte hledat naplnění v iluzorním světě, určete odkud tyto touhy a myšlenky vystupují. Vypátrejte, kdo ve vás vyvolává paniku.

H : Některí z vás naznačovali, že mohou rozumem uchopit ideu světa jevu jako iluzi v tom smyslu, že je promítnutím obyčejné mysli -, ale že nejste schopni postřehnout, jak může být iluzí ten, kdo iluzi v i - dí - "ego". Snad tu pomůže přirovnání.

Viděli jste někdy film, v němž dva z herců tohoto filmu jdou do kina a také se dívají na film? A ve filmu, na který se díváte, začne jeden herc vykládat druhému o filmu, na který se oni dívají? ~~jím~~ Rozebrájí ten film a reagují na to, co se tam odehrává. Vy však víte, že herci, kteří film sledují a o něm mluví, jsou také v tom filmu. Takže víte, že to, co herci vidí ve filmu, na který se oni dívají, je iluze a víte, že herci samotní, ti, kteří jsou svědky děje, jsou také iluzorní. Právě tak to, co vidíte ve světě, je iluzorní jako film sledovaný herci, a ten, kdo vidí iluzi - ten, o němž se zmínujeme jako o "já" - je také iluzí, jako herci, dívající se na film. Obojí, jak viděné, tak i ti, co vidí, jsou iluzorní.

Jedinou realitou v celém případě je plátno, na něž se toto vše promítá. Při promítání filmu - iluze jste soustředěni na děj a plátno nevnímáte, i když byste bez něj nemohli vůbec nic vidět. Když film skončí, promítáčka se vypne a světla v kině se rozsvítí, zůstává plátno nezměněné. Ted je však jeho realita zcela zřejmá, protože tu není nic, co by vás odvracelo od jeho spatření. Podobně vám jste plátno, Vlastní já, neměnné, bez ohledu na to, zda se na něm promítají či nikoli iluze toho, "co je viděno" a "toto, jenž vidí".

/Zde nastala pauzka a skupina uvažovala o tomto výkladu/.

S : V příkladu, který jste teď uvedl, je ještě ten, který ve skutečném kině ví, že se dívá na iluzi uvnitř iluze.

H : Onen dotyčný, jenž sedí podle vás ve "skutečném" kině, je také uvnitř filmu a ten, kdo ho v i dí sedět ve "skutečném" kině je také ve filmu a tak do nekonečna. Iluze je nekonečná; je to jakobystě umístili dvě zrcadla tváří v tvář a pak se pokoušeli určit, které z mnohonásobných odrazů jsou skutečné a které jsou iluzorní. Očividně to jsou všechno odrazy a tudíž všechny jsou neskutečné. Stejně tak i každé z vašich "já", jež se pokouší ustoupit do pozadí a zpředmětnit ostatní "já", pohlížet na ně jako na objekty, je iluze. Obojí, jak subjekt, tak objekt, jsou neskutečné. To, co je viděno, i ten, který vidí, jsou fatou morgana.

S : Mohou však původní dvě zrcadla, umístěná proti sobě, být považována za skutečná?

H : Pro účely tohoto příkladu můžeme říci, že zrcadla jsou skutečná, nikoli však odrazy, které se v nich zrcadlí, stejně jako říkáme, že plátno je skutečné, nikoli však iluze, které se na něm objevují. Vaše pravá podstata může být pojímána přibližně jako zrcadlo nebo plátno, na němž se objevují obrazy, jež však nemají žádnou realitu a jež je nemohou ovlivnit. Pochopete však, že tato příklady uvádí jen pro účely uspokojení obyčejné mysli, kteréžto uspokojení nám umožní odhadlit její podstatu. Vědomí Vlastního já žádná zrcadla nebo plátna, žádná promítnutí, odrazy ani iluze nerozlišuje. VLASTNÍ JÁ JE. "JÁ JSEM", pravil Bůh.

S : Indové rozlišují tři stavy existence: bdělý, snící a bezesný spánek. Uznáváte, že takové stavy existují a že některý z nich je důležitější než ostatní?

H : Mluvíte o třech stavech "existence". EXISTENCE, jež přesahuje existenci a neexistenci - je synonymem Vlastního já. Ve Vlastním já není nic, co by bylo významnější, než to ostatní. Vlastní já je Všechno ve Všem. Je to jenom jeden "stav": s a t - c h i t - a n a n d a , Existence, Vědění, Blaho.

S : Já si ale myslím, že jógu můžeme provozovat pouze v běžlém stavu. Pro ty z nás, kteří neuskutečnili nejvyšší cíl, bude běžlý stav nejdůležitější.

H : Žádný "nejvyšší cíl", který má být uskutečněn, neexistuje. Musíte se jen vzdát neskutečného, jež jste mylně zaměnili za skutečné. Když stavební dělníci připravují základy budovy, vykopají zem a zburde jim jáma. Oni jámu "nedělají". Jáma je přirozeným následkem odstranění země. Vlastní já je přirozeným následkem odstranění ne-Vlastního já.

Ještě se vrátím k vašim postřehům o "běžlém" stavu: jestliže jste nepoznali, že vaši pravou podstatou je jóga a meditace a že nespíte ani nebdíte, pak můžete k tomuto nepochopení cvičit i během spánku. Techniku pozorování dechu při ulehnutí ke spánku jsem již popsal.

Další student: O téhle technice jsem chtěl minule mluvit, ale neměl jsem příležitost. Zmínoval jste se nám o ní již loni a já jsem se pokoušel ji použít, ale fakticky jsem neuspěl. Mohu ji provozovat po krátkou dobu, ale v okamžiku před skutečným usnutím moje mysl zbloudí a pak

H : Pak tedy dělejte co můžete, když jste vzhůru. Po tupně získáte dostatečnou sílu a budete moci rozšířit cvičení do spánku.

Další student: Mají sny nějaký význam? Jsou lidé, kteří věří, že sny mohou odhalit důležité věci, skryté v našem podvědomí.

H : Tím říkáte, že iluze mohou "odhalit" iluze o vašich iluzích. Jestliže skutečnost zaměníte za fantazii, pak nebude konce snům, odhalením a věcem, jež jsou "skryté". Jakmile jednou poznáte Vlastní já, pochopíte, že nic není skryto, že vše již bylo odhaleno a že vaše existence v máji, ať běla či spící, je "snem" obyčejné mysli.

Další student: Medituji od té doby, co jsem tu byl loni. Jsou chvíle, kdy můžu skutečně sebe vnímat jako fungujícího v tomto iluzorním stavu. Když se ale pokusím prozkoumat jej, tak mi to unikne. Nemůžu se ničeho zachytit.

H : Ovšem, to je nejzačátk iluze. Obyčejná mysl nemůže pohled zblízka vystát. Ačkoliv vám tedy může dopřát vnějškové zkoumání sebe samé, zkoumání, jež ona sama vykoná - aby vás přesvědčila, že je bezúhonná a nestránná - vytvoří jakoukoli myslitelnou překážku, aby zabránila nejhlubšímu zkoumání: n a l e z e n í . j e j í h o z d r o j e . Kouzelník může otevřít dvírka své kouzelné skříňky, aby předvedl, že je prázdná, jen když je obecenstvo v bezpečné vzdálenosti. Pozve snad někdy dívky do záklisí nebo do své šatny před představením, aby mohli sledovat, jak se připravuje na své představení?

Jistě se pamatujete na pád předchozí federální vlády. Ta věděla, že neobstojí, pokud vyšetřování bude odhadlené a důkladné. Její vůdce nám tehdy tvrdil, že on sám vyšetřoval a zařídil vše potřebné k napravení situace. Jinými slovy, spiklenci vyšetřovali spiknutí tímto způsobem, jímž i obyčejná mysl by si vás chtěla usmířit; totiž, že ona sama sebe vyšetřovala a vykonala vše potřebné, aby se zabránilo vzniku dalších podvodů. Když však vyšetřovatelé odmítli toto ujištění přijmout a pokračujíce ve vyšetřování, začali se dostávat k jádru věci, zavedli spiklenci řadu opatření, aby další pátrání zmařili. Odvolávali se na pátý dodatek ústavy, "privilegia hlavy státu", odklady atd. Vyšetřovatelé však vytrvali a nakonec spiknutí nemohlo svému odhalení zabránit. Podobně i v y musíte vytrvat při svém vyšetřování.

Naznačil jste, že máte potíže při zkoumání iluzorního stavu. Pamatujte si, že "zkoumání iluze" je totéž, jako obyčejná mysl, zkoumající sama sebe, jako spiklenci, zkoumající spiknutí. Zanechte všeho zkoumání iluze. N a j d ě t e . m i s t o , z n ě h o ž i l u z e v y v s t á v á . Čas od času vám obyčejná mysl oznamí, že vyšetřování bylo uzavřeno a že zařídila vše potřebné, aby iluzorní stav napravila. To všechno je však jen součást spiknutí. Vytrvejte ve svém výptávání "K d o jsem / já / ?" a "K d e jsem / já / ?" až obyčejná mysl a její četné výmysly jsou poznány jako přeludy. Kdykoliv obyčejná mysl vycítí, že se přiblížujete k tomuto cíli, bude v pudu sebezáchrávy vytahovat všechny zábrany: odkládání, rozptýlení, uhýbání, zábavy, privilegia vůdce. V y t r v e j t e v j e j í m o b r a c e n í d o v n i t ř .

S : To, co jsem se tu naučil, jsem využil při rozřešení hádanky a rád bych věděl, zda můj závěr odpovídá tomu, co byste odpověděl vy. Je to hádanka o padajícím stromu v lese: jestliže tam není nikdo, kdo by jej slyšel padat, vydává strom při padání nějaký zvuk?

H : Vidíte, jak bychom mohli obyčejné myslí naletět? /Pomlka/ Dovolte mi, abych se vás zeptal na toto: Bijete ještě svoji ženu? /Smích/.

Bobrá, ponecháme vám výhodu pochybnosti a budeme předpokládat, že ani teď, ani nikdy předtím jste svou ženu nebil. Vy byste pak odpověděl: "Otázka je nevhodná. Založil jste ji na předpokladu, že jsem svou ženu dříve bil. Měl jste se mě zeptat, zda jsem svou ženu někdy bil a pokud bych řekl ano, pak jste se měl zeptat, jestli jí ještě biji." Podobně i vy zakládáte svoji "stromovou" hádanku na předpokladu, že je zvuk, který může nebo nemusí být slyšen. "El byste nejprve zjistit, jestli vůbec někdo někdy slyšel zvuk padajícího stromu. Je skutečně někdo, kdo slyší subjekt/ a zvuk, který je slyšen /objekt/? Vášměte si, jak se obyčejná mysl rozděluje na subjekt a objekt a staví jedno proti druhému!! Nechala by vás uvěřit, že existuje problém, vytvořený v něj říční podmínkami /v tomto případě hukot padajícího stromu/, který může být zodpovězen v některé myslí. Po celou dobu je však obyčejná mysl jako obecnou, tak i odpověď, jak subjektem tak i objektem! Strom, který padá, ani ten, jenž ho slyší padat, neexistuje.

S : Ano, chápám... To není, co bych já odpověděl.

Další student: Takže když nejsem přítomna, abych jev se pozorovala nebo slyšela, tento jev se nekoná?

H : Nic se "nekoná". Mysl, plynoucí do vnějšku, dává vzniknout "já" nebo mnoha "já", jež pozorují a reagují na jevy. Mysl obrácená dovnitř je ve svém zdroji, Vlastním já, z něhož žádné takové jevy nemohou vystat.

S : Chtěla bych v tomto směru ještě pokračovat. Jsem teď tady, ale jsem si jista, že doma, v Indianapolis se odehrávají určité události. Moje děti chodí do školy a můj manžel je v práci. Ačkoliv si tohle jenom představuji, jsem si téměř jista, že když se vrátím zpátky domů, zjistím, že se tyto události odehrály. Moje hledisko je takové, že nemusím být doma, abych věděla, že se odehrávají určité věci, právě tak, jako nepotřebuji být v lese, abych věděla, že padající strom zapříčinuje zvukový efekt.

H : Události, o nichž si představujete, že se odehrávají u vás doma, nejsou o nic skutečnější, než události, které pozorujete zde. Všechny tyto události vycházejí z obyčejné myсли. Obyčejná mysl vyhodnocuje některé věci jako "skutečné", protože při nich jsou smysly přímo zapojeny - takové, jako je na příklad naše nynější diskuse - a jiné věci jako "představované", protože představy jsou vyvolávány nezávisle na smyslech. Ale všecky představy, spolu se vším tlumočením jevů smysly, je iluzí obyčejné myсли. Proto v máji není nic "skutečnějšího" než něco jiného. Takže znova opakuji: místo nekonečných dohadů, zdali tu zvuk je či není, určete původ toho, jenž se zvukem zabývá.

S : Co si myslíte o Hnutí osvobozených žen? Jsem v něm aktivně zapojena.

H : Všechny ženy i muži, kteří nepoznali svoji pravou podstatu, jsou v otroctví. Jako Vlastní já jsou všichni osvobozeni.

Další stud.: Většina náboženských a filosofických organizací se snaží o zapojení se do činnosti svých obcí. Měli by jogini dělat totéž?

H : Ti, kteří jogy cvičí podle ryzí nauky, se nepovažují za členy některé organizace. Nikterak netouží povýšovat se na dobrodince. Každý z nich dělá to, co mu připadne, aby dělal. Pokud nabídne své služby veřejnosti, učiní tak bez pocitu vykonavatele a určitě nerozhlašuje, že jeho pomoc či služba souvisí s jeho jogovou praxí. Nevyhledává ani žádné uznání od obce nebo společnosti. Služby jsou vykonány, protože dotyčnému připadne je vykonat a nikdy ne v očekávání odměny nebo uznání.

S : Jak pohližíte na fakt, že ti, o nichž víme, že to jsou bytosti, které realizovaly Vlastní já, světci a pod., se zdají uvádět nauky, které se často liší a dokonce si odporuji?

H : Nejenže se zdá, že se tyto nauky liší u jednotlivých učitelů, ale že tentýž učitel v různých dobách předkládá témuž studentovi rozdílné pokyny! Je třeba pochopit, že, jelikož všechny takové pokyny pocházejí od Vlastního já, není zde opravdového rozdílu, ale že každý vyučuje podle chápavosti svých studentů, nebo určitého studenta. Tato chápavost se u různých lidí v různých dobách liší a dokonce i student, který tutéž otázku položí při několika přiležitostech, může dostat různé odpovědi - podle toho jak učitel postřehne, že se schopnost tohoto studenta zvětšila.

Další stud.: Když k nám mluvíte jako ke skupině, jak určujete chápavost skupiny?

H : Ve svých všeobecných přednáškách uvádím čisté učení, jak je vnímám, bez ohledu k individuální chápavosti. Při těchto schůzkách a v našich soukromých pohovorech je učení přizpůsobeno nebo přetlumočeno podle mnou postřehnuté úrovně chápání studentů.

S : Myslím, že toto je diplomatický způsob, jak nám říci, že někteří z nás nejsou přehnaně bystří. /Smích/

H : Vůbec ne! Přetlumočení nebo pozměnění Pravdy nauky nijak nesníží. Je jen uváděna v odlišné podobě. Ze zlata lze vyrobit mnoho různých předmětů, ale zlaté tím, že se objeví v této podobě a ne v oné, na ceně nikterak neztratí. Nahlédněte za podobu a naleznete podstatu.

Nahlédněte za podobu nauky a naleznete Vlastní já.

Další stud.: Jak někdo může zvětšit svoji chápavost?

H : Pomocí cvičení /sádhaṇy/. Pomocí jógy a meditace. V Pravdě chápavost se nezvětšuje; student se spíše oproští od neskutečného, od závojů, jež zastírají Vlastní já. Takto se z dálky, že se chápavost zvětšuje.

Další stud.: Jak určujete úroveň chápání svých televizních diváků?

H : To je zase jiná záležitost. Pokud někdo vyučuje tomu, co jsou v základě techniky, několik milionů lidí, kteří s takovými technikami mohou být zcela neobeznámeni, je třeba uvádět je v pozměněné podobě. To je způsob, jímž v televizním kurzu vyučují ásanám hatha jógy, pránájámě a meditaci.

S : Předpokládám, že víte, že mnoho z vašich diváků dospěje k bodu, kdy cvičení berou velmi vážně a chtějí pokročit dále, ale nemají přístup k vhodnému učiteli a nevědí, jak se zachovat.

H : Všichni ti, kteří cvičí opravdově, naleznou nezbytné vedení.

S : Vzpomínám si, že jsem četl o buddhistické víře, že svět neexistuje. Mám pravdu, když si myslím, že vy věříte, že svět existuje, ale že je neskutečný? Pokud je toto vše názor, jak se pak srovnává s buddhistickým názorem?

H : Na Východě existují tři základní náhledy na jevy. Zaprvé je to názor, který uznává existenci světa a také to, že člověk může ve světě hledat své spasení, naplnění. Druhý názor je ten, podle něhož svět existuje, je však neskutečný v tom smyslu, že existuje zrcadlení, je ale jen iluzí. Třetí názor říká, že nic, včetně světa a všech jeho neexistuje ve vůbec jakémkoliv smyslu. V našem učení není mezi těmito třemi náhledy žádný rozdíl; v tomto ohledu tvorí přirozený pokrok: člověk začíná hledat spasení, osvícení, Boha nebo jak si to kdo přeje nazvat. Protože svět se mu jeví jako skutečný, nemá jinou možnost než hledat své spasení ve světě. I když Boha pojímá abstraktě - jako ducha nebo jako entitu, dílčí v "nezřízených končinách" - přece jen Jej ještě hledá ve a skrze svět jevů. Nakonec, v přirozeném běhu hledání, se jeho vědomí očišťuje. Svět jevů stále ještě vnímá, ale přijde na to, že není vnějškový a od něj oddělený; je mu patrné, že se projevuje skrze jeho osobu. V tomto bodě tedy svět považuje za iluzorní, jako promítaný z něho nebo skrze něho samotného, sebe, tedy pozorovatele iluzorního světa však ještě považuje za skutečného. Tento druhý názor se nakonec vyvine ve třetí: pak já splyne s Vlastním já a nic z jevové podstaty neexistuje. Nadále už není žádný "názor", "neházor", "existence" nebo "neexistence",

ale jen EXISTENCE, pouze JEDINOST.

Tyto názory se mohou vyvinout jeden z druhého během mnoha životů, nebo v jednom životě. Takové věci záleží na předchozí praxi důležitého. Student si vždy musí být v domě toho, že jeho záliba v joze a v podobných praxích je důsledek předchozího studia s praxe a že je nyní připraven dosáhnout stavu opětného splnění. Tak se velmi opravdová praxe, cvičení, stává hlavním úkolem jeho života, neboť představuje pomůcku pro ukončení příštích narození. Ovšem znova zdůrazňuji, že "názory", "pokroky", "stedia", "opětné splnění" a podobné jsou všechno pojmy obyčejné myslí. Výjimek jste stále vlastní já a nikdy nemůžete být někdo jiného.

S : Ještě k oněm "třem náhledům na existenci": je ten, kdo realizoval konečný stav, v němž přestaly existovat všechny jevy, ještě schopen fungovat ve světě - i když je to svět iluzorní - bez potíží. Vidí všechno a reaguje na všechno?

H : O tomhle jsme mluvili již několikrát. Protože však toto je naše poslední diskuze v řadě, je možná vhodný čas ke zdůraznění některých bodů, vztahujících se k vašemu dotazu.

Nejdříve si však všimněte, jak úporně se obyčejná mysl drží svého úřadu! Obava, odrážející se ve vaší otázce se týká "fungování" ve světě. Důležitost tonoto fungování je pro vás všepräsahující. Pořád ještě věříte, že vaše štěstí a naplnění je nějak závislé na pokračujícím fungování ve světě. Až do nynějška ke zhroucení všech plánů, k potížím, trýzni, zoufalství a všem těm věcem, jež vás dovedly k jámu, docházelo právě proto, že jste "fungovali" ve světě. Nyní ukazujeme na klíč, kterým se odemkne vaše celá a vy přemýšllete o tom, zda vám nakonec není lépe ve vězení!

Z vaší otázky dále vysvítá, že chcete popis osvíceného stavu, jenž však nemí ničím jiným, než vaším pravým stavem. Vězení se vypočítává, jaký je venkovní svět, aby se mohl rozhodnout, zda si přeje či nepřeje opustit vězení. Bojí se, že si se vší tou svobodou nebude vědět rády. Je však jeho přirozeným stavem být ve vězení, nebo na svobodě?

Osvobozený člověk /džnani/ nevidí nic než Vlastní já, či spíše nemí ničím než Vlastním já. Když odejde do lesa a žije tam, pak je to toto co činí. Jestliže však zůstane ve městě a přechází ulici, myslíte, že nezahledne blížící se auta? že ulici přechází v nějakém stavu otupělosti nebo v hypnotickém transu? Ve snaze zachovat své dominantní postavení obyčejná mysl fantazíruje o podstatě vědomí Vlastního já a může je vyličit jako stav lhostejnosti, nejepnosti, otupělosti, hypnozy či jak jinak posílí vaše pochybnosti a zabrání vám v poznání Vlastního já. Ale obyčejná mysl o Vlastním já nemůže vědět vůbec nic; nejvíce, co vůbec může vykonat, je dohadovat se. Vlastní já se vynoří teprve tehdy, až obyčejná mysl ochabne. V okamžiku, kdy výkročíte z cely, pochopíte, že jste ve vězení nikdy nebyli!

Další stud.: Nemohou nám věci, jež ve světě vnímáme, jako velké umění a hudba, přispět v poznání Vlastního já?

H : Vše je cesta k Vlastnímu já! Ale jakým směrem se hledající, který zkoumá vnější jevy, vydá? Postupně dospěje k poznání, že hudba, umění nebo co jiného, existuje jen prostřednictvím jejich poznání jím samým. Tak tedy pochopí, že umění a hudba, právě tak jako směřování a rámus vedou k tomu, kdo je vidí a slyší. Tak se nakonec musí obrátit dovnitř.

S : V kundalíní - jáze díl síla, jež má být probuzena, v základu pátého. Ale jiné systémy tuto sílu umísťují do různých částí těla, jako třeba do srdce nebo hlavy.

H : Ano, je možné říci, že základní šakti /síla/ má rozmanité usídlení. Všechna jsou v jemném těle, ne ve fyzikálním těle. Ten, kdo se stane studentem některého systému, by měl následovat výhradně tento systém. Ramana Maharši učil, že vědomí " já " díl v čakré srdce, v tom místě prsou, kde se každý sebe dotýká, když říká " já ". Navr-

hoval, že by student mohl při provozování i doptávání se "Kdo jsem já?" zanětit svoji pozornost na tuto oblast. Možná, že budete chtít učinit totéž.

S : Je výhodné vést spořádaný a pravidelný život?

H : "Žít život" jako vlak jede po trati, nemůžete. Můžete jen BÝT. Všichni ti, jejichž mysl plynou do vnějšku, jsou neuspořádání a nepravidelní. Když je mysl obrácena a udržována uvnitř, nebudeste se starat o spořádanost nebo nespořádanost.

S : Ale s ohledem na to, co nám teď pomůže ve cvičení, neexistují nějaké návody pro vedení života?

H : Tyto "návody" jsem podrobně rozebíral ve svých různých knihách o hat-ha-józe. Pro ty z vás, kteří jste docházeli na tato diskuzní setkání, je hlavním vodítkem toto: Ty "podmínky", ať už jakékoli, jež nejvíce podporují veše opravdové cvičení, jsou ty, jež má důležitý příjem za své.

Pro příklad toho, jak máme "vést" svůj život, se často obracíme k ostatním. Avšak cestou každého člověka je individuální a jedinečná. Každý má svého vlastního vůdce uvnitř. Proto povzbuzuji studenty, aby se pro instrukce obraceli k sobě. Kdykoliv zjistím, že se student pokouší dozvědět se o své pravé podstatě z vnějšího zdroje - i když je tento zdroj učení svatých nebo avatars - snažím se přeměrovat jeho úsilí, obrátit jej do sebe samého.

/pokračování/

P. A. SOROKIN : KRIZE NAŠEHO VĚKU

/Tiskařské a vydavatelské družstvo československého obchodnictva, Praha 1948./

IV. KRISE ETHIKY A PRÁVA

..... 4. Rozklad sensitivní ethiky a práva

Podstata krize pozůstává v postupném znehodnocování naší ethiky a našich právních norem. Toto znehodnocování došlo již tak daleko, že tyto hodnoty, at se to zdá jekkoliv podivné, ztratily již valnou část své prestiže jakožto hodnoty mravní a právní. Mají málo, jestliže vůbec nějakou, neporušitelnost, jež tekovým hodnotám a normám bývala dříve propůjčována. Víc a více se na soudobé mravní hodnoty hledí jako na pouhé "racionalisace", "derivace" či "krášné řečnické obraty, zahalující soběcké zájmy, ~~zájmy kultury~~ peněžní pohnutky a získané sklony jednotlivců i skupin. Stále více se na ně hledí jako na ctonu, zastírající prosaické zájmy, sobecké chtíče a lačnost hmotných hodnot. Podobně i právní normy jsou stále více pokládány za úskok skupiny u moci, namířený k vykořisťování druhých, méně mocných skupin - za určitou formu šíbalství, používanou vládnoucí třídu k podrobení a ovládnutí tříd podřízených. Mravní a právní normy se staly pouhým líčidlem k zakrytí velmi mělo přitažlivého těla marxistických hospodářských zájmů, Paretových "resiliuí", freudovského "libida", Ratzenhoferových "zájmů", psychologických sociologických "komplexů", "pudů" a "převládajících reflexů". Ony normy se změnily v pouhé přídatky policie, vězení, elektrického křesla, "útlaku" a jiných forem fyzického násilí. Ztratily svou mravní prestiž a byly sníženy a převedeny na úroveň lsti, užívané obratnými pokrytcí k oklamání vykořisťovaných prostáčků. Se ztrátou mravního prestiže ztratily postupně i svou dozorčí a zavazující moc jako platná kontrola lidského chování. Jejich "ty nemáš" a jejich "ty máš" stále více přestávalo ovlivňovat lidské chování jakožto mravní příkazy a vésti je podle těchto příkazů, a stávalo se stále nicotnější. Tu se neskýtá otázka: "Ztratila-li sůl svou chuť, čím semá solit? Není nadále k ničemu dobrá, leda k

vyhození a k rozšlapání pod nohama lidí." Tak také ony hodnoty, ztráty svou vlastní "příchuť" a účinnost, uvolnily cestu hrubému násilí jakožto jediné síle, ovládající lidské vztahy. Není-li naše chování řízeno ani náboženskými ani mravními, ani právními hodnotami, co potom zbývá? Nic než hrubá síla a lešt. Z toho lze odvodit i zásadu naší doby: "moc je právo". A tato je základní rys krize v naší etice a právu.

Tato krize se nepočala ani náhle, ani nedávno. Nevzešla z žádných nepředvídaných činitelů, jež jsou mimo mravnost a právo. Naopak zvolna se rodila ze samotného sensitivního systému v průběhu jeho vývoje, z choroboplodných zárodků, jež jsou přímo v tomto systému obsaženy. Ve starších údobích sensitivní mravnosti a práva byly tyto jedovaté zárodky skryty. Pro posvátnost a svatozář kolem ideační etiky nazíralo se na normy rané sensitivní etiky a práva stále ještě jako na cosi posvátného a spravedlivého, přičítal se jim určitý mravní prestiž a tudíž te byly účinné síly, vše kontrolující svou vlastní mocí. S dalším úpadkem ideační soustavy a se vzrůstem sensitivní etiky a práva škodlivé zárodky nabývaly na větší životnosti. Svou rostoucí životností počaly víc a více podkopávat a rozkládat sensitivní hodnoty, postupně je zbaňovaly jejich posvátnosti a prestiže, až v dnešní době všechny takové normy vůbec ztratily svou svatozář.

Jedovaté zárodky sensitivní etiky a práva pevně tkvěly v utilitární a hedonistické - to jest relativistické a podmíněné - povaze mravních a právních hodnot tohoto systému. Každá sensitivní hodnota, jakmile se dostane na úroveň relativistické a utilitární konvence, je přivedena k úpadku tím, že se stává víc a více relativní, víc a více konvenční, a dosáhne nakonec ve svém relativismu stadia "atomizace", úplně libovůle ve své stále užší a méně všeobecné konvenčnosti. Závěrečným stavem je naprosté zhroucení. To je stručný přehled toho, jak a proč ona sůl sensitivních mravně-právních hodnot přišla o svou příchuť. Je-li podstatou mravních a právních hodnot užitečnost a smyslové štěstí, pak má kdokoli právo domáhati se těchto hodnot ad libitum. Protože se rozkoš, užitečnost a smyslné štěstí odlišují podle osob a skupin, je kdokoli oprávněn jít za nimi cestou, jež se mu zlíbí, a jakýmkoli prostředky, jež má po ruce. A protože není mezí pro rozpínání přání po smyslových hodnotách, použitelný souhrn těchto smyslových hodnot se posléze stane nedostačujícím pro uspokojení přání a choutek všech jednotlivců a skupin. To pak vede k srážce i mezi jednotlivci i mezi skupinami. Za takových okolností se boj nutně stává stále prudší, mocnější a rozmanitější jak ve svých prostředcích tak i formách. Nakonec se objeví hrubá síla se lstí jakožto nejvyšší a jediný rozhodčí v této půtce. Za těchto okolností nemůže ani logika ani filosofie ani věda obracet se k nějaké transcendentní hodnotě, aby zmírnila boj a rozlišila správný mravní relativismus od nesprávného, správné prostředky k dosažení štěstí od nesprávných, nebo aby rozlišila mravní závaznost od sobecké zvůle, a právo od násilí. Důvodem k tomu je, že v sensitivní etice a právu neexistuje žádná transcendentní hodnota nebo norma. Sensitivní etika a právo nemají žádného absolutního soudce, žádného objektivního a všeobecně platného kriteria, jež by rozhodovalo sporné případy, jež by snad bylo někde mimo subjektivní užitečnost a štěstí, relativismus a konvenci. Můžeme tudíž odvodit nevyhnutelnou "atomizaci" a sebeničení sensitivní soustavy hodnot přímo z vlastního jejího vývoje.

Sensitivní myslitelé čtrnáctého, patnáctého a šestnáctého století, doby, kdy se sensitivní soustava znovaobjevila a mohutněla, již jasně chápali toto nebezpečí a pokoušeli se tedy o posílení sensitivní etiky a práva náboženskou a ideačně-ethickou "mythologii". Petr du Bois, Marsilio z Paduy, Macchiavelli a Jan Bodin, abychom připomněli apon čtyři, ti všichni varovali před tím, že ryze sensitivní dozor nad člověkem, vykonávaný policií a ostatními činiteli tělesného násilí, je nedostatečný. Uváděli tudíž důvody pro to, aby byl k nim připojen umělý dozor pomocí absolutistického náboženství a ideační mravní mythologie. Kněz dovolávající se "ohně pekelného" měl doplňovat policii a včzení. Zákonodárci měli vynalézt Boha, před nímž by nic nezůstalo tajno a jenž by nařizoval poslušnost zákonů pod nadpomyšlnými tresty. "Prozí-

ravý politik bude vždycky respektovat náboženství, dokonce i tehdy, když v něj nebude věřit." Tak argumentovali tito zakladatelé sensitivní ethiky. Na neštěstí zapomněli - zdá se - že budou-li náboženství a ideální normy pouhou umělou mythologii, vynalezenou jako užitečný příplatek k policii a šibenici, takováto iluze nebude mít dlouhého trvání, aniž nebyla odhalena. A po odhalení takovéto lsti nebudou si též ani sensitivní hodnoty umět pomocí proti ztrátě své vlastní příchuti a tím i proti ztrátě svého prestiže a kontrolní moci. Bez této moci nutně stratí svou účinnost jakožto sensitivní normy a budou nahrazeny pouhým fyzickým násilím.

Moderní sensitivní soustava ethická a právní přišla na historické jeviště jako následovnice a náhradnice za mravnost a právo křesťanské a v jejím vývoji klíčila semena ponížení člověka, právě tak jako hodnoty mravních. Prohlásila mravní hodnoty za pouhé konvence a tím je zavlkala hluboké na úroven utilitárních a hedonistických výpočtu, zcela relativních do do času i místa. Jsou-li vhodné pro toho, neb onoho člověka či skupinu, mohou být přijaty; jsou-li jim však na překážku, mohou být zavrženy. Táto byl zaveden do světa mravních hodnot bezmezný relativismus a jeho libovolnost zplodila svár a boj. Z nich byla zplozena nenávist, a nenávist vedla k zneužití hrubé síly a ke kryeprolití. Ve zmatku sporných norem se obracely mravní hodnoty čím dál tím více v nic, ztrácely svou závaznost a ustupovaly hrubému a svévolnému donucování. Pathos závažné křesťanské lásky byl nahrazován nenávistí - nenávistí člověka k člověku, třídy k třídě, národa k národu, státu k státu, rasám k rase. Výsledkem bylo, že moc se stala právem. Bellum omnium contra omnes pozdvihlo svou ohyzdnou hlavu. A to jsou právě ty poměry, jimž dneska stojíme tváří v tvář.

V současných dnech je jen stří vůbec nějaká mravní hodnota společná a stejně zavezující komunisty a kapitalisty, hitlerovce a Židy, italy a habešany, britské spojence a německé spojence, katolíky a etheisty, multimilionáře a proletáře, zaměstnavatele a zaměstnance, utlačitele a utlačeného atd. Co jedna strana prohlašuje za dobré, to druhá pranýruje jako žaludné. A tragedií toho všeho je, že tu není empirického rozhodčího, přijatelného všem stranám, jehož rozhodnutí by platilo pro všechny stejně. Jestliže se nějaký prostředník pokouší o takové zprostředkování, stává se jen další stranou, proti níž všechny ostatní jsou popuzeny. Tak jsme tedy společností nekonečně se svářících stran, aniž bychom měli mravního rozhodčího pro svůj spor. Kdokoliv je sám sobě zákonodárcem a spudcem, a svůj vlastní standart pokládá za dost dobrý pro všechny. Ze setrvačnosti se stále ještě dovoláváme "veřejného mínění" nebo "světového svědomí", ale činí tak bud hlasy volající na poušti anebo je to zástěna pro krytí sobeckých plánů té či oné násilnické skupiny. Místo jediného pravého veřejného mínění máme tisíce pseudoveřejných mínění různých stran, sekty a jednotlivců. Místo "světového svědomí" máme miliony navzájem opačných "racionálizací" a "derivací". Celá mravní soustava se tudíž stává hříčkou bezohledných "utlačujících skupin", a každá z nich se pokouší urvat všechny největší kus sensitivních hodnot, a to pokud možná na útraty skupin ostatních. Za těchto okolností podněcuje, zavazující a řídící síla mravani jednotného nátlaku stejnolitného veřejného mínění, který by zformoval jednotlivcovovo cítění a názory v době jeho raného, tvárlivého věku. Tudíž není ani žádného jednotného mravního svědomí, jež by vládlo lidskému chování skutečně podnětnou silou. Je to tedy vlastně vůbec divné, že zločiny války, revoluce stále větší měrou těžce postihují západní společnost? "Všechno je povoleno, jen když víte jak na to," takové je hlavní mravní naučení naší doby. Je doplnováno šíleným zejetím pro užitkářské hodnoty jakožto nejvyšší kriteria. Je-li víra v Boha užitečná, Bůh existuje; není-li užitečná, Bůh neexistuje. "Má-li věda záchrannou hodnotu, lze ji uznávat; nemá-li tuto hodnotu, je neužitečná". Z toho plyne naše touha po penězitěm výdělku, náš nižší se neštítící boj o bohatství. "Za peníze si koupíš všechno." Obracíme v peníze a zisk jakoukoliv hodnotu - narození paterčat, vědecké objevy, náboženská shromáždění, detektivní romány a kdo ví co ještě. Z úspěšných péněžních kořistníků se skládá naše "šlechta."

Odtud to naše dravé "obchod je obchod" a veškerá ta surovost v boji o smyslové hodnoty. Odtud ty naše domnělé vědecké "mravy" a "zvyky" namísťo mravních příkazů - to naše antropologické a sociologické "mravy" jsou věcí dohody a liší se navzájem od skupiny ke skupině". Odtud též i ty miliony jiných charakteristických vlastností urbsis venalis, se všemi tragicími důsledky mravního cynismu. Pustí-li lidské společnost se zřetele Boha, absolutno a odvrhne všechny závazné mravní příkazy, pak jí zbývá jediná zavazující moc, a tou je hrubá fyzická síla.

Takto připravila sensitivní společnost sama sobě svou sensitivní mravností to nejdrsnější znásilnění. "Osvobodila" se od Boha, absolutních a kategorických mravních příkazů a stala se tím obětí nezakryvaného fyzického násilí a úskoků. Dosáhla nejnižšího bodu mravního ponížení a nyní platí tragicí cenu za svou vlastní bláhovost. Její honosný utilitarismus, praktičnost a realistické prospěchářství se obrátily v nanejvýš nepraktickou a nerealistickou, proti všemu užitku jsoucí, katastrofu. Bohyně pomsty posléze zastihla svůj cíl.

Z toho lze pochopit & soudobou tragedii sensitivního člověka vůbec. Zbavujíce člověka jeho božského posvěcení & milosti, sensitivní myšlení, mravnost a právo ho zredukovaly na pouhý svazek elektronů - protonů nebo reflexní mechanismus zbovený jakéhokoliv posvěcení či konečných hodnot. "Osvobojujíce" ho od "pověry" kategorických imperativů, vzaly mu neviditelnou zbroj, která bezpodmínečně chráníla jej, jeho důstojnost, jeho posvátnost a jeho neporušitelnost. Sveden z této zbroje zůstává jen hříškou v moci nejnahodilejších sil. Je-li to proto neb ono užitečné, lze s ním slušně nakládat a pečovat o něho jako se pečeje o užitečné zvíře. Je-li škodlivý, může být "likvidován" tak, jako se hubí škodlivý plaz. Pro takovou likvidaci není zapotřebí jako důvodu žádného přečinu, zločinu či aspon dostatečného důvodu. Cuhá existence člověka či skupiny jako bezděčné překážky postačí k tomu, aby byli odstraněni. Bez jakéhokoliv hryzení svědomí, výčitek, lítosti či soucitu jsou miliony lidských bytostí vyhlazovány, zbabovány veškerého majetku, práv, hodnot, vydávány všechněmu strádání, vypovídány a nebo vražděny bombami a kulíkami, a to prostě proto, že jejich pouhá existence je bezděčnou překážkou uskutečnění něčí touhy po moci, bohatství, pochodlí a n kterých smyslových hodnotách. Zřídkakdy, jestliže vůbec kdy, se s takovým cynismem nakládalo i s pouhým dobytkem. Zbaven všech zábran z nadsmyslných hodnot, sensitivní člověk sebevražedně ubíjí sensitivního člověka - svou hrdost a sebedůvěru, syé hodnoty a jmění, svou útěchu, radosti a štěstí. V této smršti s řetězu spuštěných smyslných vásní je celá sensitivní kultura rozervána na kusy a daleko roznášena vichrem.

Jako již několikrát předtím sensitivní člověk i dnes v šílenosti svého úpadkového myšlení ničí sensitivní stavbu, již s tekovou pýhou stavěl po pět minulých století. Sensitivní ethika a právo opět vstoupily do slépé uličky. Tato cesta znamená pro dnešní údobí jejich konec. Bez zaměření k ideační ethice a právu, bez nového zabsolutnění a univerzálnění svých hodnot nemohou se z této slépé uličky dostat. Tak vyzněl rozsudek dějin proti minulým krizím sensitivní ethiky a práva, a takový musí být i rozsudek proti dnešní krizi. Další kapitoly ještě ukážou na ničivé důsledky mravního atomismu a mravního cynismu naší přezrálé sensitivní morálky.

Prozatím diagram č.8, viz str.271, znázorňuje veliké vlny vzestupu a pádu osmi z četných proměnných vlastností sensitivní kultury od šestého století př. Kristem až do současné doby. Třebaže každý z těchto sensitivních proudu se neměnil souběžně s ostatními, jak je patrné z drobných jejich výkyvů, přece jen ve svých velkých přesunech se měnily společně, vykazujíce vzestupné vlny sensitivní kultury od šestého století př. Kristem do třetího po Kristu, pak její ohromný úpadek a téměř znižení od čtvrtého století po Kristu do století středověku, a novou vzestupnou vlnu, která počala ve dvacátém století a ve svém vzestupu pokračuje až do našich dnů.

příště: Kultura chaotického synkretismu
a kultura kvantitativního kolosalismu

ERNST BENZ : ZKOUŠKA OHNĚM

Z knihy "Myths and Symbols" /Studies in Honor of Mircea Eliade/,
The University of Chicago Press, Chicago 1969/

Pozn.překl.: vzhledem k nedostatku místa jsou vypuštěny všechny
odkazy na odborná díla v poznámkách pod čarou.

Velké množství materiálů, týkajících se ordálií, vyhodnotili pečlivě ve svém výtečném díle "Gottesurteil-Studien" Hermann Nottarp a ve výtečném článku v "Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens" K. Beth. Oba přesvědčivě prokázali, že zkouška ohněm byla formou rozsudku, jenž kdysi prevládala mezi všemi indoevropskými národy. V dobách, kdy došlo k jejich konfrontaci s křesťanstvím, byla zkouška ohněm ještě běžně praktikována, zvláště u germánských kmenů, a byla tak pevně zakoreněna ve vědomí lidí, že ji křesťanská církev nebyla schopná zakázat. Změnila proto ráději její použití, postarala se, aby jí bylo možné využívat v rámci křesťanské liturgie a poskytla jí tak novou teologickou základnu.

Zmínku o existenci zkoušky ohněm jako formy přivolení božího soudu nalezneme již v řecké tragedii. V Sofoklově Antigoně ohlašuje posel králi Kréonovi, že došlo k zakázanému pohřbu Polyneika a současně využívá zprávy o tomto znesvěcení k tomu, aby očistil sebe i své přátele od jakéhokoli podezření, že by byl do tohoto zločinu zapleten.

Soud ohněm je zde doplněn očišťující přísahou. Přísaha byla pevně spjata s božím soudem v předkřesťanských dobách. Podle svého původního náboženského významu přísaha sama byla ordáliem, protože nejen svolávala bohy, aby dosvědčili nevinu osoby, která přísahá, ale přivolávala i boží trest v případě, že by svědek nevědomě falešně vypovídal. V tomto druhém případě přichází boží trest dodatečně, zatímco v případě zkoušky ohněm je vykonán okamžitě.

Středověká liturgie ordálií se liší v tom, že v ní jsou staré formy předkřesťanské liturgie ordálií přeměněny v liturgii křesťanskou. V předkřesťanské liturgii byl oheň chápán jako božská síla, která dokáže rozlišovat samu mezi dobrém a zlem, vinou a nevinou. V křesťanské liturgii se ale oheň objevuje jako prvek a stvoření, které je v rukách Všemohoucího Boha, Pána spravedlnosti. Předkřesťanská ~~královská~~ ^{zákonická}, která byla vyslovována nad probandus-em i nad ohněm a železem, byla nahrazena církevním požehnáním a exorcismem, které mají za účel odradit zlé mocnosti od zasahování do nadcházející exekuce boží spravedlnosti. Na místo kouzelných nápojů a pokrmů, které zajišťovaly probandusovi imunitu před mocí ohně v předkřesťanských časech, přijímá probandus v křesťanských zkouškách ohněm během mše svátost oltářní a těsně před začátkem zkoušky pije svěcenou vodu. Berserkr, plný magické síly, který byl schopen vytáhnout z očí žhavé železo či přejít bos po žhavých uhlíkách, se proměnuje v charismatika, který za pomocí síly Svatého ducha podává důkaz o své moci nad základními prvky.

Církev uznávala zkoušku ohněm, společně s jinými formami ordálií, jakými byly na příklad souboj a zkoušky studenou i horkou vodou, za legální prostředky soudního rozhodnutí; jednalo se nepochybně o odraz germánských zákonů, které po celé indoevropské oblasti tento metodu zjištování viny užívaly. Ve své pokřesťanštělé podobě nalezneme ordálie ve většině germánských legálních kodexech křesťanské epochy. Ordálie byly rovněž začleněny do církevních kánonů mnoha západních synod. Jejich provádění se odráží ve vlastní liturgii, která zaznamenala mezi devátým a jedenáctým stoletím udivující rozvoj. Ve své konečné podobě sestávala liturgie ordálií z celebrování mše, jíž bud předcházel nebo byl umístěn přímo v ní značný počet různých žehnání, zaříkávacích formulí a zapřísahání.

Skutečný záměr zkoušky ohněm se nejlépe ukazuje v žehnáních,

jimiž zkouška začíná, v žehnání ohně a železu i samotnému probandu-sovi. Probandus se nesestkává s těmito ~~základními~~ prvky, s ohnem a železem, v jejich přírodním stavu, protože oběma prvkům se nejprve dostává požehnání. Podle starého fyzikálního pojetí je oheň jedním ze čtyř základních prvků světa. Takte v benedictio ferri ~~základní~~ a v coniuratio ferri se k ohni přistupuje jako k božímu stvoření a oheň je posvěcován za účelem zjištění pravdy.

Žehnání začíná modlitbou k ohni podle liturgie Velikonoční soboty. Magická rozlišující síla ohně se touto modlitbou pozvedá na vyšší rovinu. Ohřívání železa v posvěceném ohni se přirovnává k duchovnímu rozehřívání a iluminaci srdce probanduse. To jej staví do situace, v níž je schopen zpytovat své svědomí a přiznat svou vinu či trvat na své nevině.

Stejně jako ohni je žehnáno i železu. Železo je přitom personifikováno a oslobováno jako creatura ferri. Raně církevní kosmologické pojímání spásy se takto zdůraznuje: Kristovo utrpení přineslo spásu nejen lidstvu, ale i celému kosmu a všem jeho prvkům. Následuje exorcismus ohně a železa, protože stejně jako jsou tvořové ohně a železa schopni přijímat boží požehnání, jsou i přístupní údinkům dábelských sil. Proto rituál božího soudu musí předcházet exorcismus ohně a železa, jímž jsou vymítány dábelské síly, které tyto boží tvory využívají k překrucování pravdy a k zatemnování zjevení. V liturgii zkoušky ohněm existují různé modlitby k vymítání dábla a v jistém rozsahu se rovněž vyskytuje i v liturgii zkoušky horkou vodou. Po mši, která předchází zkoušce ohněm následují nová žehnání ohni a železu.

Exorcismus se pojí i k dvěma dalším objektům rituálu zkoušky ohněm: k místu, kde se zkouška odehrává, a k ~~prosobodusovi~~. Koná-li se zkouška přímo v kostele, nejsou další žehnání nezbytná, protože kostel je ~~xx~~ posvěceným místem v důsledku vysvěcení. Je-li zkouška konána v chrámové předsíni nebo na chrámovém dvoře či na jiném místě, jak si často žádaly složité přípravy k zapálení velkého ohně k rozžávění kusu železa či radlice pluhu, pak bylo nutné nejprve provést žehnání místa, aby se z prostoru zkoušky vyhnaly všechny dábelské síly. Po této přípravě začala mše introitem, jenž byl úvodem ke skutečné zkoušce.

A konečně sám probandus, který po přijímání odchází k hořící hranici, aby podstoupil zkoušku, je podrobén exorcismu od kněze, který stojí vedle něho. V průběhu tohoto vymítání dábla je mu na posledy připomenuto, že jeho rozhodnutí podstoupit zkoušku lze přisoudit i vlivu dábla, jeho radě; na druhé straně ovšem je mu poskytnuta poslední útěcha: je-li si i po tomto posledním varování zcela jist svým případem a důvěruje v Boha, ochránce pravdy, může potom zcela bezpečně - securitas - uchopit rozžavené železo nebo přejít hořící oheň.

Liturgie zkoušky ohněm cituje překvapivě velký počet biblických prototypů tohoto vzývání Boha. Nalézáme v ní zmínky o sedmi důležitějších prototypech:

Zachránění Abrahama z Chaldejského ohně /Gen.11:31/
Hořící ker /Exodus 3:2/

Zachránění třech mládenců z ohnivé pece /Daniel 3/

Zachránění Lota z hořící Sodomy a Gomory /Gen.19/

Zachránění Izraelců z rukou Egyptanů pomocí ohnivého sloupu /Exodus 14:19-20/

Naplňení Duchem svatým v podobě ohnivých jazyků /Skutky apoš.2/
Zachránění Zuzany před obviněními dvou žalobců

"Deus, qui Abraham puerum tuum de incendio Caldeorum salvasti". Zde máme typickou, raně středověkou duchovní etymologii, která byla často užívána při luštění "mystických" významů Písma. Genesis podle Vulgaty /11:31/ říká o Abrahamovi a jeho rodině: "Et eduxit eos de Ur Chaldeorum, ut irent in terram Chanaan." Zbožný autor liturgie dal dchromady "Ur" Chaldejců s "urere" /"hořet"/ a přeložil pasáž takto: "de incendio Caldeorum". Již první zachránění prvního nositele Božího slibu se týkalo ohně.

Biblický prototyp na který se liturgie orálí ohněm a horkou vodou nejčastěji odvolává, je příběh třech mužů v peci ohnivé z knihy

Danielovy. Nápadným rysem tohoto příběhu je skutečnost, že tři muži, Šedrak, Méšak a Abed-neg, krále Nabúkadnezara přímo vyprovokovali, aby je zkouše ohněm podrobil. V jejich myslích přitom není jediná prosba k ~~xxviii~~ o pomoc k Bohu, jak vidíme z toho, že jsou přichystáni odmítat uctítat zlatou modlu i kdyby k očekávanému zázraku nedošlo.

Tři muži v ohnívé peci oslavují písni spravedlivé Boží rozsudky, jak jsou spravedlivě vynášeny v zázraku zkoušky ohněm. V liturgii zkoušky ohněm je celý hymnus zpíván antifonou benedictio ferri. V jedné modlitbě se zřejmě smísily různé liturgické tradice /římské a řecké/, protože se v ní tito tři muži objevují postupně pod různými jmény: Sidrach, Misach a Abdenago jsou jména, která nalezneme v textu Vulgáty, zatímco jména Ananias, Azarias a Misahel jsou převzata z řeckého textu Septugianty. Poukaz na tři muže v peci se v liturgii ordáli ohněm a horkou vodou vykazuje neustále, podobně jako v modlitbě, jíž se z probanduse vymítají zlí duchové.

Obraz hořícího keře se podobá archetypu, v němž vystupují tři muži v ohnívé peci. Možíš není zachráněn před ohněm, ale ohen, který se mu zjeví, nestavuje keř. V tomto ohledu se podobá ohnívé peci, v níž se se zpěvem procházel tři mládenci.

Jako třetí biblický prototyp zkoušky ohněm se v liturgii objevuje poukaz na zachránění Lota z hořící Sodomy a Gomory. Také zde je ohen nástrojem božího soudu: v kontrastu ke třem mužům v ohnívé peci není Lot chráněn před ohněm samým, ale uniká ještě dříve, než ohnívý soud Sodomu a Gomoru zničí.

Další prototypy biblického zachránění před ohněm se současněmu čtenáři mohou jevit jako poněkud přitažené za vlasy, na příklad v příběhu zachránění Izraelců z rukouegyptanů při jejich norčním útěku pomocí ohňivého sloupu. Zde se objevuje další význam ohně: jeho rozlišovací moc, která odděluje zlato od strusky, věřícího od nevěřícího. Tak na příklad ve stejném benedictio ferri je chválen bůh, který "odděluje své věrné od nevěrných světlem ohně." K této pasáži Franz poznáměná, že "zástává ~~překybné~~ nejisté, která událost je zde miněna." Předpokládá, že se jedná o narážku na ohnívý soud nad Sodomou či na soud nad proroky Baala /1.královská 18/ nebo na exodus izraelek z Egypta za pomocí ohnívěho sloupu. Předpoklad, že tato pasáž se týká exodu, se zdá potvrzovat poukaz v modlitbě, která následuje po přijímání při mši před zkouškou ohněm, která se obrací k Bohu jenž "stvořil světlo, které osvobodilo lid Izraele z egyptských pout." Představa o rozlišující moci ohně je obsažena rovněž v prototypu seslání Ducha svatého v ohnívých jazycích v den letnic. Tento ohen rovněž odděluje věřící od nevěřících. O ohnívých jazycích se rovněž hovoří v poukazu na ohnívý sloup během exodu.

A ještě jeden archetyp patřík prototypům zkoušky ohněm ve Starém zákoně. Ačkoliv ohen v něm nehraje žádnou roli, je příběh o Zuzaně a dvou žalobcích vyjádřením stejně rozlišující funkce jakou má zkouška ohněm. Boží soud prokazuje nevinu, která je ohrožena falešným udáním. Tento příběh, který je přiřazen ke knize Danielově jako apokryfní třináctá kapitola, se v liturgii zkoušky ohněm neustále připomíná. A vskutku, verze Vulgáty vykazuje veškeré charakteristické rysy božího soudu. Zvláště jeden rys příběhu se musel germánské právní filosofii jevit jako velmi důležitý: Zuzana nemá pro svoji nevinu žádné svědky; je obviněna falešnými svědky a nemá žádného spolupřísežníka, který by jí pomohl pod přísahou dosvědčit její nevinu. Práv teto byla přesně právní situace, v níž vyžadoval středověký cit pro spravedlnost boží soud v podobě zkoušky ohněm nebo horkou vodou. Odsouzena k smrti na základě obvinění dvou falešných svědků, výkřikla Zuzana hlasitě: "Ó věčný bože, který znáš co je skryté, který si uvědomuješ všechny věci dříve, než se stanou, ty víš, že tito muži proti mně svědčí falešně. A teď mám zemřít! Ale já jsem z toho, co si proti mně nestyděl vymysleli, nic neučinila! Pán zašlechl její nárek." /Zuzana, verze 42-4/. K božímu soudu nedošlo zkouškou ohněm, ale prostřednictvím mladíka jménem Daniel, jehož duch byl vyburcován bohem, a který usvědčil Zuzaniny udavače. Zvláště význam je klezen právě na tento prototyp, protože zkouška ohněm byla často nařizována ženám, které byly obviněny z cizoložství a které neměly žádného spolupřísežníka,

ják tomu bylo ve známém právním případě královny Kunigundy, manželky krále Jindřicha.

Podrobné biblické ospravedlnění praxe zkoušek ohněm je výsledkem násilné teologické bitvy, kterou rozpoutali příverenci praxe ordálií proti protivníkům z tábora kanonistů a příznivců osvícenské teologie. Hinkmar z Remeše na příklad obrací proti protivníkům ordálií. Potopu počítá s ohněm sodomitů a Lot s rodinou zachráněn. Podobně interpretuje i mučednický apoštola Jana jako boží soud. A dokonce i Poslední soud chápe jako univerzální zkoušku ohněm. Očekávaní apoštola Pavla, že ~~xxix~~ kteří jsou vyvoleni pro Království a kteří budou ještě naživu v době Pánova sestupení z oblak nebeských, "budeme spolu uchvaceni v oblacích vzhůru vstříc Pánu!" /1.list Tesal.: 4:17/ je spojeno s myšlenkou ohně: hříšní zmizí v ohni horícím na zemi, spasení budou pozvednuti bez úhony ~~náschnější~~ nebesa k Pánu, který jim bude spěchat dolů vstříc.

Podobně i zachránění Loty z horící Sodomy, jako boží zkouška ohněm, je dáváno do spojitosti s božími ordáliemi Soudného dne a se zachráněním třech mládenců v ohnivé peci. V Hinkmarových dílech je ohnivý sloup, který pomohl izraelcům při jejich exodu z Egypta, rovněž pokládán za zkoušku ohněm. Většina biblických archetypů, které se objevují v liturgii zkoušky ohněm, se tedy již objevuje v tomto Hinkmarově teologickém pamfletu, v němž hájí církevní legitimitu zkoušky ohněm i vodou!

Není zajisté bez významu, že se liturgické modlitby při zkoušce ohněm nesoustřeďují jen na probanduse, ale i na celé shromáždění. Toto shromáždění na sebe pohlíží jako na soudní společenství, které je v křesťanském smyslu odpovědné Bohu a současně je i odpovědné za vynesení rozsudku. Skrze zkoušku ohněm to není jen probandus, kdo se vystavuje božímu soudu, ale i celé shromáždění jako soudní společenství. Modlitba, již se vymítá ďábel ze železa, a která se odříkává těsně před počátkem mše, vymítá "tvora železa" nejen jménem trojjediného Boha, ale i jménem všech nebeských svědků, kteří jsou shromážděni kolem Božího tránu - 12 apoštolů, 72 učedníků, 12 proroků, 24 starých, kteří nepřetržitě velebí Boha /Apokalypsa 14:4/ a 144.000 nevinných, kteří následují Beránka /Apokalypsa 14:1/ - , a vyzývá je k tomu, aby odkryly veškeré Satanovy triky, jimiž brání ve vyjevení pravdy. Společenství pozemských svědků je tak začleněna do společenství nebeských svědků boží slávy, pravdy a spravedlnosti.

V tomto kontextu má výzvání Svatého ducha zvláštní význam. Rituál zkoušky ohněm nabývá své specificky křesťanské interpretace ~~přezná~~ právě skrze tento odkaz na Svatého ducha. Jak ukazuje příběh, jenž se stal o letnicích, je Svatý duch přímo spojován s ohněm. Zjevení ohnivých jazyků je chápáno jako naplnění slibu Jana Křtitele, který se týká toho, kdo přijde po něm: "on vás budé křtit Duchem svatým a ohněm" /Matouš, 3:11/ Žehnání železa obsahuje modlitbu k Bohu, v níž se zkouška ohněm, respektive horkou vodou, jeví jako "tajemství ohně neboli vody Svatého ducha", jenž vynáší na světlo pravdu a rozptýluje mlhu nevědomosti, která halí lidské soudy. Totéž se říká o exodu ~~xxixyp~~ vyvoleného národa z Egypta s poukazem na rozlišující moc ohně. Je to Svatý duch, který pracuje pomocí ohně a provádí toto rozlišování, jenž svědkům rovněž umožňuje rozlišovat mezi skutečně věřícími a bezbožnými.

Vztah zkoušky ohněm k původnímu křesťanskému pojetí povahy charisma se stává zřejmým z modlitby, adresované Svatému duchu před vložením železa do ohně. Dary Svatého ducha neobsahují pouze reacionální dary, jakým je dar gnosis, moudrosti a učení, ale rovněž i pre-reacionální dary, jakým je na příklad dar ovládání prvků, dar uzdravovat a dar provádět zázraky. Je jisté, že evangelium neobsahuje žádný příběh, v němž by Kristus či kterýkoliv z apoštolů poroučel ohni; nalezneme v ~~xxix~~ něm pouze zprávy o ovládání bouře, o chození po vodě a o mocí nad štíry a hady. /Lukáš 10:19- Níeméně ovládání ohně a imunita před ním patří k nejstarším charakteristickým rysům křesťanských světců a objevuje se již v nejrannějších příbězích mučedníků. V umučení Polycarpa ze Smyrny se na příklad vyskytuje zpráva, že plameny horící hránice ho odmítaly popálit a vzdouvaly se od něho jako "plachta ve větru". Starý zákon navíc slibuje Bohem vyvolenému lidu moc nad prvkem ohně. V Izajášovi /43:2/ ho oří Bůh k vyvolenému národu takto: "Půjdeš-li ohněm, nespális se, plamen tě nepopálí."

Z toho věho je zřejmé, že křesťanské zkoušky ohněm byly zprvu inscenovány a občas i vyprovokovány křesťanskými světci, kteří tak mohli demonstrovat sílu člověka, jenž do něhož vstoupil Duch Svatý. Křesťanští misionáři mezi germány zkoušky ohněm záměrně vyhledávali, aby jejich pomocí lépe splnili svůj apologetický úkol, jenž spočíval v dokázání nadřazenosti Boží nad démony. Tak na příklad o biskupovi Popo z Hamburku, který se podrobil jedné zkoušce s rozžhaveným železem před králem Waldem Dánským, se říká, že podstoupil i další zkoušku ohněm. V košíli napuštěné voskem prošel hořící hranicí, aby pohanským dánům dokázal moc křesťanského Boha.

Ze stejného důvodu používali zkoušku ohněm v boji proti kacířství i křesťanští charizmatici. Rufin nás zpravuje o egyptském řeholníkovi jménem Copres, který během sporu s jakýmsi manichejemcem vyzval svého protivníka, aby s ním podstoupil zkoušku ohněm. Copres vyšel ze zkoušky bez úhony, zatímco bojácný manichejec, kterého museli do ohně strkat násilím, byl popálen. Rehoř Tourský nás zpravuje o podobném případu. Během hádky s jakýmsi kacířem nevrhl jeden katolík, aby byl do ohně vhozen prsten. Oba jej měli vytáhnout holou rukou, a ten z nich, který vyjde ze zkoušky nezraněn, tím dokáže pravdivost své víry. Kacíř tento nebezpečný test odmítl podstoupit, ale katolík po prosbě k Bohu, aby mu dosvědčil pravdivost jeho víry, vytáhl prsten z ohně bez popálení. Pokřesťanštování Islandu vedl za Olafa Tryggvasona Dankbrand, klerik z Brém. Když mu jedna islandská žena řekla, že Kristus byl vyzván Thorem na souboj, ale nedostavil se, protože se obával porážky, pustil se Dankbrand do souboje s berserkry, kteří ovládali magické síly.

Svatý František z Assisi se rovněž nabízel, že podstoupí zkoušku ohněm před egyptským sultánem, aby dokázal nadřazenost křesťanské víry nad vírou muslimů. A v roce 1498 chtěl Svanarola podstoupit zkoušku ohněm tak, že přejde hořící ohniště a tím dokáže pravdu svých kázání. Nicméně jeho pokus byl znemožněn papežem a každiny.

Podle spolehlivých historických pramenů přešlo zkoušku ohněm bez popálení nesčetné množství lidí. Tyto případy proto nelze přejít jako "legendy". Zabýváme se zde religiozní událostí. Její nezbytné duchovní předpoklady spočívají z největší části na zbožném životě probanda, na jeho náboženském vědomí, najeho emocích a na celém prostředí, v němž žije.

Jedním z těchto nezbytných předpokladů zkoušky ohněm, a jøo jak pro probanda tak pro organizátory zkoušky, je přesvědčení, že sám Bůh zasahuje v tomto aktu do lidských záležitostí jako ~~xxviii~~ soudce a svědek pravdy. V náboženském vědomí účastníků se skutečně jedná o soud Boží. Bůh je volán, aby dosvědčil nevinu obviněného, a to takovým zpùsobem, který ~~ji~~ musí být pokládán za zázrak jak náboženským vědomím obviněného, tak organizátory zkoušky i diváky; je to zázrak ovládnutí prvku ohně, nádherný účinek charisma, dar Svatého ducha, kterým Bůh vyzbrojuje svůj lid a jímž označuje určitou osobu za Božího člověka.

Moderní psychologie odmítá hovořit o takové události jako o zázraku ve smyslu dočasného pozastavení platnosti přírodních zákonů. Hovoří raději o "mezním fenomenu" /Grenzphänomen/. Správně uznávají, že jsme dosud důkladně neprozkomali vzájemné vztahy mezi duchem, duší a tělem, přiznává současná psychologie, že tento "mezní fenomen", jenž na čas přeruší normální strukturu chování lidské osobnosti, může v těchto vzájemných vztazích náležit prostor k projevu. V každém případě je možné říci, že se podobné "mezní fenomény" neobjevují bez příčiny, ale jsou důsledkem dlouhé přípravy probanda.

K pochopení vnitřní a vnejší přípravy pro zkoušku ohněm si musí být současný badatel vědom významu náboženského předpokladu samotné zkoušky: obviněný ~~ji~~ se podrobuje zkoušce ~~xxviii~~ až po důkladné řívaze a pouze na vlastní žádost. Ozhodnutí povolat Boha za soudce a pomocníka v beznadějně situaci obviněného, který nemá žádné svědky ani spolupřísežníky, je pro probanda neobyčejně významným rozhodnutím, které se hluboce dotýká celého jeho náboženského života. Rovná se rozhodnutí ~~xxviii~~ odevzdat se rozsudku živoucího Boha a souhlasit tak předem s rozsudkem Posledního soudu, přičemž dále žít na tomto světě.

Zde však jeho rozhodnutí nekončí. Motivuje totiž probanda; aby realizoval své rozhodnutí až po duchovní, emocionální a fyzické přípravě. Probandus se dostává do situace kajícníka, který se připravuje k rozhodující konfrontaci s Bohem.

Prvním prvkem přípravy je postění, a to nejen obviněného, ale i svědků. V tomto ohledu poukazují zákoníky na démonologický význam půstu: postem se moc ďábla láme. Podle středověkých přepisů znamená půst nejen vyhýbání se potravě a nápojům, ale i manželského pohlavního styku. Předpis o kultické očistě se týká rovněž kněze, který uděluje svátost stejně jako probandový zkoušky ohněm, protože ordálie jsou rovněž pokládány za svátost. Podle anglosaských zákonů je při ordáliích ~~sexuální~~ pohlaví zdrženlivost vyžadována také od svědků. Jakmile je zkouška ohněm připravena, vejdou dva neutrální svědci, kteří jsou strízliví a v předchozí noci nespali se svými manželkami, z obou stran do hlavní chrámové lodi a potvídí, že je zelezo rozžhaveno do ruda.

Podobně je součástí přípravy ~~xkm~~ na zkoušku ohněm i poctivá zpověď probanda. Probandus má podstoupit zkoušku ve stavu rozhřešení, které mu udělí kněz po skončení zpovědi. Zpověď předpokládá pečlivé sebezkoumání a důkladnou duchovní meditaci. Konkrétní motivy obvinění stejně jako celý život probanda jsou zde objasnovány z hlediska nastávající konfrontace s božím soudem a jsou nazírány ve světle viny a její odčinění, milosti a trestu.

Všechny tyto přípravné fáze předcházejí skutečnému liturgickému aktu zkoušky. Tato liturgie se zakládá na principu dramatického stupňování, vedoucího k vyvrcholení. Ve své definitivní podobě se skládá liturgie ordálií z těchto prvků: ze mše, která samotné zkoušce bude předcházet, nebo do níž je začleněn značný počet žehnání, vymštání, zaklínání a zapřísahání. Po žehnání místa zkoušky se slouží mše v kostele, v hale, v níž se má zkouška odehrávat nebo v kostele, který se nachází poblíž místa zkoušky. Podoba mše nebyla vžude stejná, většinou se však jednalo o mše s introitem "Iustus es, domine" /Zalm 119:137/. V naučených Izaiáše /55:6-7/ se nabádá k pokání; v Písni stupňů se připomíná Boží prozřetelnost a spravedlivost. Evangeliem je Marek 11:22-5, kde se hovoří o víře, která hory přenáší; probandus je nabádán k víře, která je schopná vykonat ty nejúžasnější zázraky. Toto duchovní povzbuzení ho může přesvědčit, že bude-li mít pravou víru, může zkouškou úspěšně projít. Ofertoriem "De profundis" /Zalm 130/ se svým obrovským napětím mezi důvěrou a touhou po spásce a prosbami o ochranu proti dábelským svodům.

Před přijímáním se kněz obrací na probanda a naléhavě ho žádá ve jménu trojjediného Boha, ve jménu jeho křtu, ve jménu evangelia a svatých ostatků uchovávaných v dotyčném kostele, aby nechodil k oltáři, jestliže se pokládá za vinného. Pokud navzdory tomuto varování probandus k oltáři jde, podá mu kněz svátost oltární oběma způsoby spolu se slovy, která jsou v jeho situaci klíčová: "Corpus et sanguis domini nostri Jésu Christi sit tibi hodie ad comprabationem. Amen." Přijmutím svátosti by měl probandus potvrdit svoji nevinu. Tento akt předchází své skryté vině, ten, kdo "jí a pije a nerozpoznává, že jde o tělo Páně, jí a pije sám sobě odsezení." /1.Kor. 11:29/. Tato formulace je moeným posilujícím činitelem náboženského svědomí věřícího při přijímání; tím, že má účast na přijímání těla a krve svého Spasitele, může přistoupit ke zkoušce s chladnou jistotou. Verš při přijímání opakuje slova o víře, která hory přenáší a končí slovy z Marka: "11:24/ "Proto vám pravím: věřte, že všecko, oč v modlitbě prosíte, je vám dáno a budete to mít." Po té se opakuje žádost, aby se Bůh prostřednictvím této svátosti postaral o to, aby zlo neslavilo triumf nad spravedlností.

Po skončení mše se kněz s probandem i s celým shromážděním odebrou z kostela na místo, kde má ke zkoušce ohněm dojít. Tam pak probandovi dostává dalšího posílení: kněz mu nabídne doušek ~~xm~~ svěcené vody jako další ochranu před mocí hořícího ohně. Pak následuje žehná-

ní ohně a železa či radlic pluhu. Nebyly-li kajícé žalmy a litánie recitovány ihned po mši, dochází na ně nyní. Do litánií je vkládána modlitba, týkající se Božího soudu. Po té následují modlitby, o kterých jsem se zmínil výše, a které se všechny zaměřují na jedinou prosbu, aby Bůh zjevil vinu a vedi nevinnost k vítězství, a aby se do ruda rozžhaveného železo stalo nevinnému občerstvením a vinnému spalujícím ohněm. Čt dalších modlitbách, zaklínajících nebo vmitajících díbla, přisahá probandus na kříž nebo na evangelium či na svaté ostatky, že se v průběhu zkoušky bude spolehat pouze na Boha a nikoliv na "žábla a jeho kouzla."

V praxi germánských zákonů na sebe brala zkouška ohněm různé formy, v nichž starší předkřesťanské tradice v jisté míře uchovaly. Tak na příklad Lex Ribuaria Franků ze šestého století obsahuje příkaz, že "ruka musí být držena v ohni.". Odnesení do ruda rozžhaveného železa devět kroků se všeobecně praktikovalo ve fríských zákonech z raného středověku a v karolinském zákoníku, z něhož bylo převzato do kánonů synod v Mohuči z roku 847 a v Triburu z roku 895. Nojení do ruda rozžhaveného železa zavedli rovněž již velmi záhy anglosasové a pro svobodné lidí se stalo přednostní formou ordálí. V ustanoveních anglosaských zákonů bylo určeno, že váha železa se má určovat podle vážnosti zločinu - pohybovala se v rozmezí od jedné do tří liber. Železo muselo být rozžavené do ruda.

Poďle Andreease Sunesona znal skandinávský zákon ještě jiný typ zkoušky ohněm, který byl používán v případech podezřelých z krádeží. Probandus měl vhodit rozžhavené železo do nádrže či kádě, vzdálené dvanáct kroků od hořící hranice. Měl tak učinit tím způsobem, aby železo zůstalo v kádi a nevypadlo na zem, to znamená, že jej tam nesměl vhodit zprudka. Pokud železo z kádě vypadlo nebo jí minulo, byla zkouška opakována.

Jiný druh zkoušky ohněm, spočíval v procházení mezi dvěma hořícími hranicemi. Máme o tom věrohodnou zprávu, která se týká Petra Igheusa z Florencie z roku 1067 a Petra Bartholomea z roku 1098. Procházení hořící hranicí nacházíme i ve fríském zákoně. Probandus je oblečen do kožile, napuštěné voskem. V tomto oděvu pak musí projít ohněm nebo mezi dvěma ohni, aniž by se na něm kožile vznítila.

Kráčení po radlicích pluhu bylo určeno pro obzvláště prominentní případy. Probandus kráčel bos přes jistý počet do ruda rozžhavených radlic. Obvykle jich bývalo devět. Radlice je železný nástroj, který má posvátný význam již od nejstarších časů. Podle ~~populkářských~~ ~~christiánských~~ náboženských představ, populárních u germánů předkřesťanských dob, ochraňuje radlice před kouzly. Byla proto používána k léčení různých chorob. Pacientovi, stojícímu na obrácené radlici a držícímu pravou rukou na pravém rameni další kus železa, se dostalo požehnání. Magická moc radlice se zvyšovala rozžhavením do ruda. Podobně jako vyzáří první jarní brázdy rozžhavenou radlicí chránilo ~~překrývky~~ podle předkřesťanských představ před vlkem, tak vyzáří brázdy kolem celého pole chránilo podle středověkých křesťanských představ před čarodejniciemi. Pro posvátný akt zkoušky ohněm byl proto používáno železo, které již mělo v lidové víře magickou důležitost. Tento magický význam radlice v liturgii ordálí byl pokřesťanštěn vysvěcením radlice, které bylo doprovázeno zvláštním požehnáním. K tomuto požehnání se užívala obecná formule pro ferrum ignitum, obsahovala ale rovněž i zvláštní formy pro žehnání radlici.

Podobně jako musí být rozžhavené železo nesenо devět kroků, musí i probandus kráčet přes devět radlic a pokládat na ně pevně celá chodidla. Tato forma zkoušky ohněm byla určena zvláště ženám z nejvyšších aristokratických vrstev, obviněným z cizoložství. Neměly-li žádného spolupřísežníka, musely se k dokázání své neviny podrobit této formě zkoušky ohněm. Následující detailly pocházejí z Annales monasterii Wintonensis a týkají se královny Emmy, matky Eduarda Vyznavače, která kráčela po radlicích ve Winchesterské katedrále v roce 1043. Královna se chtěla očistit prostřednictvím zkoušky před obviněním z manželské nevěry, které proti ní bylo několikrát vzneseno. Na zámetenou podlahu katedrály bylo položeno devět rozžhavených radlic. Byly rozmištěny podle délky kroků a pak se jim dostalo krátkého požehnání - žehnání nesmělo trvat dlouho, aby radlice měly čitím nevy-

chladly. Královna, naboso a bez pláště, s vykříšanými a na svízánými šaty, přešla s modlitbou přes všechn devět radlic, v doprovodu dvou biskupů, kteří dohlíželi na její kroky. Počinala si takovým způsobem, jak zdůrazňuje kronikář, že přenášela vždy plnou výšu těla na jedno chodidlo. Přestala zkoušku bez úhony a tuto skutečnost pokládá kronikář za zázrak.

Ještě více se však svojí chůzí po městech proslavila v katedrále v Bamberku v roce 1007 císařovna Kunigunda, manželka Jindřicha II. Rovněž císařovnu provázeli dva biskupy přes všechn devět radlic dva biskupové. Bernhard z Erfurtu oslavil tuto událost heroickou básní. Latinská zpráva nářízí na to, že císařovna byla v průběhu zkoušky v jakémisi tranzu, což je vysvětlení, které pravděpodobně nevíce odpovídá pravdě ve změni v úvahu, že proband, uvedený do patřičného stavu půstem, semohl v průběhu předchozích modliteb, zahnání, zpovědi, přijímání a liturgických textů dostat do psychofyzického mezního stavu.

Také odolnost císařovny Kunigundy byla pokládána za zázrak. Oficiální uznání kanonisty ordálií při této příležitosti je jedním z velmi vzácných případů uznání nějaké zkoušky za zázrak, a to ~~zvláštně~~ i v teologicko-kanonickém smyslu. Ke kanonizaci bylo zapotřebí nejméně třech doložených zázraků. Skutečnost, že císařovna Kunigunda podstoupila zkoušku bez úhony však byla uznána za zázrak i papežem Inocencem III v kanonizační buli z roku 1200.

Pro společenské postavení pohlaví v patriarchální struktuře středověké společnosti je charakteristické, že zkouška ohněm byla vyžadována výhradně od žen jako důkaz manželské věrnosti, a to na základě Starého zákona, kde je Božího soudu použito k prokázání manželské věrnosti ženy, Zuzany, manželky Jáchyma. Ve středověkých právních dějinách najdeme jen velmi zřídka případ, v němž prohlašuje nějaký muž, že je připraven uchopit žhavé železo, aby dokázal svoji manželskou věrnost, či mu to bylo přikázáno soudně.

Caesarius z Heisterbachu nicméně připisuje takový zázrak jednomu klerikovi, který ~~zvláštně~~ jeho pomocí dodržel slib zachování celibátu. Tento klerik byl soukromým kaplanem vzdálené francézské rodiny, jejíž mužství příslušníci podlehli svodům nevěstky, která se dříve pohybovala u dvora. Když klerik požadoval její vyhnání z domu, řekla pánovi, že svedla i kaplana a ten že ji nyní chce vyhnat ze žárlivosti. Jelikož měl pán domu o jejím nařčení pochybnosti, pokoušela se svést kaplana doopravdy. Ač se o to snažila všechny ~~zvláštní~~ profesionálními prostředky, neuspěla a nakonec začala vyhrožovat, že se zabije, bude-li jí kaplan stále odmítat. Kaplan naoko s její žádostí souhlasil. Měl vysoké lože z velmi hořlavého materiálu, pokryté prostěradlem. Když za ním nevěstka přišla, zapálil lože, na němž ležel a vyzval jí, aby s ním hořící lůžko sdílela. Pobyt uprostřed plamenů zůstal pro kaplana bez následků, nespálil si dokonce oděv ani vlasy. Pocítoval pryč oheň jako "chladič vánec". Nevěstka se vyděsila a každěně dozvídala pánovi, že si vše jen vymyslela. Kaplan poté opustil hříšný dům a vstoupil do dominikánského řádu.

Je příznačné, že manžel, který se podrobuje zkoušce ohněm, aby před žalobci prokázal manželskou věrnost, se objevuje pouze v pozdější karikatuře ordálií jak je zpodobňovali humanističtí osvícenci ze středních městských vrstev. Hans Sachs vystavuje ctihodnou instituci ordálií poměchu svých spoluobčanů tím, že převrací klasický model zkoušky ohněm. ~~Vzájemný~~ rýmované frašce "Das heis Eysen" se manžel, obviněný z nevěry očištěuje z nařčení zkouškou ohněm. ~~Změru~~ Potejí si ověm chrání ruku, v níž drží rozžhavené železo, dřevěnými hoblinami. K velkému potěšení diváků, kteří jsou si dobře vědomi jeho viny, tak prochází zkouškou bez úhony.

Je jisté, že praxe vynesení rozsudku od probanda nevyžadovala okamžitý a úplný zázrak jako u obou císařoven. Nežádalo se totiž, aby rozžhavené železo nezanechalo na dlaní či na chodidle vůbec žádné stopy; požadovalo se pouze rychlé zahojení popálenin bez otevřených, hnisajících ran. Proto byl po zkoušce popálený úd okamžitě obvázán teprve po několika dnech pečlivě zkoumán, aby se zjistil stupeň zhojení. Podle skandinávských zákonů Andrease Sunesona se na

rukou probanda po koušce ohněm navlékala rukavice, která se oficiálně zapečetila. Zkouška byla považována za úspěšnou, jestliže bylo po oficiálním sejmutí zapečetene rukavice konstatováno zahojení.

A nakonec nám zbyvá otázka, co způsobilo, že se církev vzdala praxe zkoušek ohněm, stejně jako ordalií všeobecně, když v průběhu staletí vyvinula liturgii ordalií tak teologicky bohatou a tak dobré podloženou bibii, a kdy se navíc právní praxe zkoušky ohnem tak pevně zařenila do náboženského povědomí a právní filosofie klérku. Zde musíme nejprve poukázat na skutečnost, že racionalismus a pragmatický duch římského práva byl od počátku k praxi ordalií velmi skeptický. Tato pragmatická legální filosofie římského práva si ~~zakládala~~ našla cestu i do kanonického církevního práva a toto kanonické právo, již od samých začátků bylo kritizováno nebo zcela odmítalo právní praxi zkoušek ohnem, které měly ko eny v germánském právním vědomí a odtud byly přeneseny do občanského i církevního života svaté říše římské. Jelikož kanonické právo samo sebe pojímalo jako Bohem posvěcenou metodou právního procesu, žádnou jinou metodou nepřipouštělo. Toto pojetí mělo určitý racionalistický rys - pokládalo římské právo za "ratio scripta". Již za karolinské renesance se kanonické právní pojetí sjednocuje s argumenty rationalistické teologie, která se křesťanství pokoušela očistit od převažujících magických či mystických interpretací. Zkoušku ohnem stejně jako boží soudy obecně pokládala tato rationalistická teologie za "vynález pověřivosti".

Tato pověra však nebyla odmítána jako nepřípustná, protože byla připisována nedostatku vzdělaní či lidské představivosti, a byla spíše kritizována na podkladě důležitého teologického argumentu. V polemice proti zkoušce ohnem byl nejdůležitějším argumentem, který se neustále objevuje v občanských a církevních prohlášeních, názor, že zkouška ohnem je porušením Božího zákona příkazu, vyhlášeného v páteční knize Mojžíšově 6:16: "Nepokoušejte Hospodina, svého Boha." A byl zde rovněž i rationalistický názor, který zdůrazňoval kanonické pojímání této biblické citace. Podle něho nelze žádat či očekávat, že bude Bůh jednat ve světě způsobem, jenž by se protivil pravidlům a zákonům, které sám ustanovil, a že pokoušení Boha je prehřeškem proti "rozumu" a "přirozenosti". Je významné, že to byl arcibiskup Agobard z Lyonu (816-40), představitel rané fáze evropského osvícenství, založené na římském vzdělání a myšlení, který se nejen postavil proti tehdejší víře v čarodějnici a kouzla - "hlučnost ubohých lidí zašla již tak daleko, že i křesťané nyní věří v nesmysly, ke kterým se dříve ani pohané nepropůjčili" je jedním z jeho rčení - ale polemizoval rovněž proti ordaliím a označil je za přestupek proti křesťanské víře. Domníval se, že pouze bláhovi lidé mohou pokládat zkoušku ohnem či horkou vodou nebo souboj za boží soud, protože předpokládají, že by Všemocný Bůh měl posluhovat lidským věštnictvím a vynálezům a jednat tak proti sobě; kdyby byly výsledky ordalií skutečně božím soudem, nebylo by pak zapotřebí našich soudů ani jiných autorit.

Tento protestem karolinského osvícenství se však zpočátku tradiční lidovou zbožnost a praktikování tohoto práva zničit nepodařilo. V následujících staletích však byly protesty stíle klasitější. Důkazem toho je i samotný vývoj liturgie ordalií. V počtu lze říci, že bohatý rozvoj této liturgie již ve všech svých částech předpokládá opozici. Proti námítce, že ordalií nejsou křesťanské, se liturgie bránila tím, že odůvodnění zkoušek ohnem se na podkladě Starého a nového zákona stávalo stále propracovanější a zvětšovalo se i počet biblických archetypů.

Ozvěny raného ~~karolinského~~ ^{osvícenství} osvícenství zaslechneme rovněž v karolinské literatuře. Básník z Freisingu, jímž byl pravděpodobně Rchambert, předkládá své názory na ordalií v roce 834 ve své "Carmen de Timone comite." Velmi správně rozpoznává eschatologický charakter Božích soudů, který se v nich skrývá, a z tohoto důvodu odmítá jejich používání. K přímému Božímu soudu dojde pouze v den Posledního soudu a až do té doby platí psané právo a způsoby rozsudku, které obsahuje. To odpovídá i výroku sv. Augustina, který byl protivníky ordalií často citován: "Nikdo by neměl pokoušet Boha, když ví, co činit lidským rozumem."

Zatímco praxe zkoušky ohněm byla takto podkopávána kánonickým právem a pod ním se skrývající racionální a pragmatickou právní filosofií, stejně jako počátky evropského osvícenství, objevila se i další námitka, která pomohla zničit víru v platnost zkoušky ohněm. Touto námitkou byla idea, že samý čábel by mohl ordálie zneužít a způsobit tak, aby triumfoval klam. Frkevence užívání zkoušek ohněm, horkou vodou a scuboju vedla dokonce i ty nejlehkověrnější k poznání, že mnoho Božích ~~zákazek~~^{zákázek} rozsudků, ke kterým se dospělo téměř prostředky, byly chybných. Nejprve si ovšem lidé tyto skutečnosti nevysvetlovali racionálně, ale viděli v nich důkaz přítomnosti čábelského klamu. Strach z takových podvodů ještě vyjádřen skutečností, že v rituálu zkoušky ohněm hráje tak důležitou úlohu vymísťání čábla; probandus je dokonce z kostela ~~zadná~~^{zadní} k místu zkoušky odnášen, aby se čábelským mocnostem zabránilo vstoupit do něho zespodu, z míst, kde se dotýká země.⁻¹⁻

Představa čábelského klamu při zkouškách ohněm se vyvíjela především ve spojení s vírou v čarodejnici. Hexenhammer /1498/ vyjadřuje silné výhrady proti užívání zkoušky ohněm v případě žen, obviněných z čarodejnictví, protože se obává, že očekávaný Boží zázrak by mohl být vyvolán čarodejnicemi za pomocí čábla. Tento názor rovněž potvrzuje, že zkouška ohněm byla stále více pokládána za magický proces, který je možné ovlivňovat kouzelnými praktikami, a nikáliv již především za skvělý výraz Boží všemocnosti a spravedlnosti. V ^{estnáctém} století dosáhl tento strach bodu, v němž začínala být zkouška ohněm zcela znehodnocována čarodejnicemi, kteří které chtěly její pomocí prokázat svoji nevinu.

Od této doby nabývá stále více na významu náboženská představa o "pokoušení Boha". Vynucují-li si lidé na všemocném Bohu přímé rozhodnutí, podléhají tím ve skutečnosti machinatio diabolica! Urážka Boží všemocnosti se tak musela jevit ještě větší, protože vyprovoctý Boží zázrak byl ve skutečnosti vítězstvím čábla. Toto přesvědčení se objevilo i ve Verbum abbreviatum /1187/, které napsal Petrus Cantor, jeden z nejrozhodnějších odpůrců zkoušek ohněm.

Vztah mezi osvícenstvím a zrušením zkoušky ohněm se objevuje obzvláště jasně v osobě hohenstaufského císaře Fridricha II., který odmítal ordálie "s pyšným výsměchem vědecké mysli." Ve své Sicílské sbírce zákonů z Melfi z roku 1231 zakázal všem soudcům používání ordálí, protože jen prestoduší lidé mohou věřit, že by skutečný stav záležitosti mohl být odhalen tímto způsobem; ordálie jsou neslyčitelné s povahou věcí a s pravdou, kterou neosvětlují, nybrž zatemnují. Zde je tradiční teologický argument proti ordálím, jmenovitě ten, že jsou pokoušením Boha, opouštěn. Zůstává jen jediný platný argument a to ten, že ordálie jsou neslučitelné s přirodními zákony a s rozumem.

Tento přístup se samozřejmě tykal především vyšších vrstev, osvícenství nicméně začalo získávat půdu i mezi třídami s rostoucím vzděláním. Mystická a magická zbožnost středověku procházela stále rostoucí racionalizací. Víra v kouzelnou moc ohně byla pravě tak zdiskreditována jako strach z neustálé přítomnosti Boha a z přímé zúzračné intervence panující Boží spravedlnosti do každodenního života věřících.

Omezení křesťanské víry na "racionální náboženství" se pod vlivem humanismu brzy týkalo všech vzdělanějších městských vrstev. V knihách alsaského františkána Johanna Paula, vydaných v roce 1522, jsou Boží soudy jako zkouška ohněm či horkou vodou ~~zákázek~~^{zákázek} námětem zábavných frašek. V racionálním klimatu městského osvícenství zmizely předpoklady pro důvěřivé přijímání výsledků zkoušek ohněm, tj. víra ve všudypřítomnost Božího soudu a jeho moci demonstrovat spravedlnost pomocí zázraku.

1- Vísto nahoty požadoval křesťanský středověk, aby probandus byl sice bosý, ale částečně oblečen. Musel mít ostříhané vlesy, aby se zabránilo ukryvání kouzelných amuletů. V některých rituálech byl probandus oblékán do oděvu jáhna či exorcisty a dostával se tak do řád nižšího kléru.

Od samých počátků ordálů evidentní pokusy o vyvolání příznivého výsledku pomocí opatření, které snížovaly či zabranovaly popálení obnášené kůže žněvým železem spadají na díl do sféry kontra-magie a napál do říše magické mediciny. V zájedném napodobování předkřesťanských praktik, v nichž se probandus pokoušel omazit škodlivá následky styku se žněvým železem pomocí magických rostlin a některých olejů, podával kněz probandovi svěcený olej, který byl pokládán za obzvláště silný prostředek, odvracející zlo. Karel Veliký byl nucen vydávat dekrety, v kterých bylo klérku pod trestem utratí ruky zakazováno podávat probandovi tento olej k pití či k vtírání do dlaní. Pití svěcené vody těsně před zkouškou je pravděpodobně církevní nahruškou za úniku magicky "nocnějšího" svěceného oleje.

Rovněž medicína nabízela různé směsi, které mely chránit před popálením. Dokonce i v nejrannějších fázích zkoušek ~~rituální~~ liturgie ordálů ne pokusy používat magické praktiky či vtírání léčivých olejů do dlaní. Tím nám liturgie zároveň potvrzuje i časový výskyt přístupu k ordálům, který v podstatě predpokládá racionalistický spôsob uvažování. Skutečnost, že Boh je v liturgickém textu zdeán, aby zabránil podvodům, které by mohl mít probandus v důvodu spáchat tím, že by používal léčivých přípravků na ruce, předpokládá, že bylo nutné počítat s častými pokusy o "corriger la fortune". Podle správy Georgia Pachymera byla v Byzanci a v Malé Asii v polovině třináctého století balena ruka probanda do oficiálně započítaného plátna již tři dny před uskutečněním zkoušky ohněm, to znamená v době, kdy se mani připravovali pásťem a modlitbami. Bylo tak činěno proto, aby se zahránilo používání hojivých mastí, které by mohly učinit ruku imunní před spáleninami.

K postupu osvícenství a k přirozené tendenci pokoušet se ovlivňovat výsledky zkoušek ohněm kouzly či léky přistupoval ještě vnitřní prvek, založený na náboženském pojímání církevního myšlení pokání, a toto vše přispívalo k ~~rituální~~ ordálům. Před podstoupením zkoušky ohněm a před přijímáním při măi před zkouškou se od probanda vyžadovalo, aby se vyzpovídal knězi. Jako součást zpovědi získával rozhřešení, což znamenalo, že Boh ústy kněze pronášil hříšnika ze osvobozeného od hřichů, které ~~rituální~~ doznal. Jak tedy mohl Boh zatratit při zkoušce ohněm viníka, kterému dal předtím rozhřešení? Po té co probandus přiznal svoji vinu knězi a po té, co jí byl zproštěn, mohl i v případě ~~rituální~~ že byl vinen podatoupit s čistým svědomím zkoušku ohněm, která by pro něho byla za normálních okolností nepříznivá. Caesarius z Arles nám vypráví o rybáři z utrechitského biskupství, který žil dleuhdu leta se ženou, s kterou nebyl oddán. Protože to bylo všeobecně známo, začal se obávat, že by mohl být obviněn synodem a kdyby pak přiznal svou vinu, byl by přinucen, aby se ~~rituálně~~ s ní ozenil. Kdyby však všechno popřel a byl usvědčen až při zkoušce ohněm, mohl by dopadnout ještě hůř. Cel proto ze knězem, vyzpovídal se a požádal o radu. Kněz mu poradil, aby - pokud se chce doopravdy polepšit - svůj hřích zapřít /1/, protože ho byl již zproštěn zpovědi, a pak bez obav uchoval rozlučavého železo. A tak se také stalo k velkému počtu všech, kteří o jeho soužití se ženou věděli. Podobně Johannes Kontakuzenos, císař na odpocinku, pozdější mnich a historik, vypráví o svědkyni, která vydržela zkoušku ohněm, přestože byla vinna, a te pouze díky slibu při zpovědi, že se polepší. Z tohoto důvodu subjektivnější pojetí zpovědi a milosti, lidské viny a Boha odpuštění přispělo rovněž k úpadku zkoušek ohněm, jejichž náboženské předpoklady patřily k vrcholci větší fázi náboženského vědomí.

Ročních období
napočítal
jsam
pět
vy snad nevíte
jak otáčí se
svět
... no asi...
no...
odpovídám a
nejsem si tak jistý
... no asi...
no...
otáčí se
o stošest

Naléhavá sdílení

Vše je vícená a výtečná zkušenosť, vlastní smrt nevyjima

Rychle mi te utiklo /nechtěný překlep/

Napíkám si. Ale faktem zůstává, že výběc cenu tak zle. Něst
hlavu vzprímeně, to se mi stále jeví nade vši pochybnost

Mimo jiné mi též velmi vadí, že se jiné vše nemají ze slušnosti
říkat

Ach krásco, tys dítě odříkání!

/Dračí mrak, korejský buddhistický mnich, 20.st./